HELENA KYRKI

NAISTOIMIJUUDELLA KOHTI SUKUPUOLIHARMONIAA

Naisten ja sukupuolen merkitykset rauhan ja turvallisuuden diskursseissa toteutettaessa Suomen kansallista 1325-toimintaohjelmaa kriisinhallinnan keinoin

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2011

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

KYRKI, HELENA: Naistoimijuudella kohti sukupuoliharmoniaa. Naisten ja sukupuolen merkitykset rauhan ja turvallisuuden diskursseissa toteutettaessa Suomen kansallista 1325-toimintaohjelmaa kriisinhallinnan keinoin

Pro gradu -tutkielma, 105 s.

Kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2011

Tutkimus käsittelee naisille ja sukupuolelle annettuja merkityksiä syksyllä 2008 julkaistun Suomen kansallisen 1325-toimintaohjelman toteutuksessa kriisinhallinnan ja rauhanrakennuksen osa-alueilla. Toimintaohjelman avulla pyritään tehostamaan YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2000 hyväksymän naisia, rauhaa ja turvallisuutta käsittelevän päätöslauselman 1325 kansallista toimeenpanoa. Tutkimuskohteena on toimintaohjelman toteutusta käsittelevä viranomaisdiskurssi. Tutkimus perustuu kirjalliseen aineistoon ja viranomaisten haastatteluille. Ajallisesti tutkimus kohdistuu vuosiin 2008–2010.

Kansallisessa toimintaohjelmassa naisten osallistuminen ja sukupuolten tasa-arvo nostetaan osaksi rauhan ja turvallisuuden tuottamista. Feminististä kansainvälisen politiikan teoriaa ja diskurssianalyyttistä menetelmää apuna käyttäen tarkastelen naisia ja sukupuolta puheessa rakentuvina kategorioina. Tutkimuskysymykseni ovat: minkälaisin strategioin toimintaohjelmaa toteuttavat viranomaiset perustelevat naisten ja sukupuolten tasa-arvon merkitystä rauhanprosesseille ja kriisinhallinnalle? Muodostuuko diskurssissa hallitseva käsitys naisista ja sukupuolesta suhteessa turvallisuuteen ja rauhaan?

Tunnistan puheesta viisi eri strategiaa, joilla naisten ja sukupuolen merkitystä perustellaan. Strategiat ovat tasa-arvon ja sukupuoliharmonian merkityksen korostaminen, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen näkeminen kriisinhallinnan ongelmien korjaajana, naisten haavoittuvan aseman ja suojelun tarpeen painottaminen, naisten näkeminen ensisijaisesti aktiivisina toimijoina ja naisten kriisinhallinnalle tuomien hyötyjen korostaminen. Argumentoin, että suomalaista 1325-diskurssia on mielekästä tarkastella suhteessa liberaaliin rauhaan, inhimilliseen turvallisuuteen ja suomalaiseen tasa-arvokäsitykseen, sillä ne ovat vallitsevia diskursseja, joita vasten 1325-puhe ja -politiikka rakentuvat. Näiden diskurssien kontekstissa suomalaisen 1325-diskurssin tavoitteeksi muodostuu yhteiskunnallisesti aktiivisen naistoimijuuden tukeminen, jonka kautta pyritään kohti sukupuolten tasa-arvoa ja miesten ja naisten sukupuoliharmoniaa, joka ymmärretään edellytyksenä rauhanomaiselle yhteiskunnalle. Diskurssin sisäinen ristiriita muodostuu naiserityisyyden ja sukupuolen laajemman merkityksen korostamisen välille. Naiset nähdään 1325-diskurssin lähtökohtana ja ensisijaisina toimijoina, mutta yhteiskunnan vakauden ja naisten turvallisuuden saavuttamisessa korostuu tarve huomioida sukupuoli laajemmin.

Diskurssissa häivytetään näkyvistä kansainvälisen kriisinhallinnan ongelmia ja sellaisia vaatimuksia tasa-arvosta, jotka eivät perustu sukupuolten yhteistyölle ja voivat horjuttaa yhteiskunnan vakautta ja rauhanomaista kehitystä, tai jotka eivät tapahdu valtion kautta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Argumentoin, että sukupuolen ymmärtäminen jatkuvasti käytännöissä tuotettuna luonnollistetun mies/nais-jaon sijaan voi tarjota hedelmällisen lähtökohdan suomalaisen 1325-politiikan kehittämiselle huomioimaan paremmin sen omia rajoitteita ja erilaisia hierarkkisia rakenteita.

Sisällysluettelo

1. Johdanto 1
2. Päätöslauselma 1325 ja Suomen kansallinen toimintaohjelma 6
2.1. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1325 6
2.1.1. Kansainvälinen huomio naisten asemalla rauhanprosesseissa 6
2.1.2. Päätöslauselman sisältö ja tavoitteet 7
2.2. Suomen kansallinen 1325-toimintaohjelma 2008–2011 9
2.2.1. Kohti kansallista toimintaohjelmaa 9
2.2.2. Toimintaohjelman sisältö ja tavoitteet 10
2.2.3. Toimintaohjelman toimeenpano valtionhallinnossa 12
3. Sukupuolen käsite ja tasa-arvopolitiikka 16
3.1. Sukupuoli yhteiskunnallisena käsitteenä 16
3.1.1. Hankala sukupuoli 16
3.1.2. Sukupuoli politiikan perustana 18
3.2. Tasa-arvoa meillä ja muualla 21
3.2.1. Suomalainen tasa-arvopolitiikka 21
3.2.2. Suomi tasa-arvon mallimaana – myös kriisinhallinnassa? 22
3.3. Yhteenveto: sukupuoli ja tasa-arvo 23
4. Naiset, rauha ja turvallisuus 24
4.1. Liberaali rauha 24
4.1.1. Valtioiden vai ihmisten rauha? 24
4.1.2. Liberaalin rauhan ideaali 25
4.2. Turvallisuuden määritelmät 27
4.2.1. Ihmisten turvallisuus 27
4.2.2. Valtio turvallisuuden tuottajana 30
4.3. Naiset ja sukupuoli konfliktinratkaisussa ja kriisinhallinnassa 31
4.3.1. Naisten yhdistäminen rauhaan 31
4.3.2. Naiset haavoittuvassa asemassa 33
4.3.3. Naiset toimijoina 35
4.3.4. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen 36
4.3.5. Naisia kriisinhallintamissioihin 38

4.4. Kriittiset äänet ... 40
4.4.1. Sukupuolten epätasa-arvon turvallistaminen ... 40
4.4.2. Päätöslauselman 1325 rajoitteet ... 43
4.5. Yhteenveto: naiset, rauha ja turvallisuus ... 44
5. Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä ... 46
5.1. Diskurssi kielellisenä käytäntönä ... 47
5.1.1. Diskurssi käytäntönä ... 47
5.1.2. Diskurssi kielenä ... 49
5.1.3. Diskurssin tunnistaminen ... 50
5.2. Diskurssin kohteet, käsitteet ja strategiat ... 51
5.2.1. Diskurssin kohteet ... 51
5.2.2. Diskurssin käsitteet ... 52
5.2.3. Diskurssin strategiat ... 53
6. Naisten ja sukupuolen merkitykset 1325-toimintaohjelman toimeenpanossa ... 55
6.1. Tutkimusaineisto ja -asetelma ... 55
6.1.1. Kirjallinen aineisto ... 55
6.1.2. Haastatteluaineisto ... 56
6.1.3. Tutkimusasetelma ... 58
6.2. Turvallisuuden ja rauhan diskurssit ... 60
6.2.1. Ihmisten turvallisuus ... 60
6.2.2. Liberaali rauha ... 61
6.3. Diskursiiviset strategiat: naiset ja sukupuoli rauhan ja turvallisuuden kontekstissa ... 63
6.3.1. Sukupuolten tasa-arvo ja sukupuoliharmonia ... 63
6.3.2. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ... 66
6.3.3. Naisten haavoittuva asema ja suojelun tarve ... 70
6.3.4. Naiset toimijoina ... 76
6.3.5. Naisten hyöty kriisinhallinnalle ... 79
6.4. Suomalainen 1325-viranomaispuhe: kriittinen analyysi ... 83
6.4.1. Suomi ja muut Pohjoismaat tasa-arvon mallimaina ... 83
6.4.2. Turvallistaminen: toimijat ja resurssit ... 88
7. Johtopäätökset ... 92
Lähdeluettelo ... 98

1. Johdanto

Naisten huono asema konfliktien aikana ja niiden jälkiselvittelyissä, naisten vähäinen osallistuminen kriisinhallintaan ja kriisinhallintaoperaatioiden moninaiset vaikutukset kohdemaan naisten ja miesten elämään ovat nousseet kansainvälisen huomion kohteiksi enenevässä määrin viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi vuonna 2000 päätöslauselman 1325, joka käsittelee naisia, rauhaa ja turvallisuutta. Päätöslauselman tavoitteet voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: naisten suojelun vahvistamiseen konfliktien aikana, naisten osallistumisen lisäämiseen konfliktien ratkaisussa ja sukupuolinäkökulman huomioimiseen YK:n rauhanturvaoperaatioissa. (S/RES/1325 2000.)

Päätöslauselma on Suomea ja muita YK:n jäsenvaltioita sitova ja velvoittava dokumentti. Vuonna 2002 YK:n pääsihteeri kehotti jäsenvaltioita tekemään kansalliset toimintaohjelmat päätöslauselman velvoitteiden paremman toimeenpanon varmistamiseksi (S/2002/1154, artikla 60). Ensimmäinen kansallinen toimintaohjelma valmistui Tanskassa vuonna 2005. Suomi laati oman ohjelmansa viimeisenä Pohjoismaana, syksyllä 2008. Vuodet 2008–2011 käsittävää kansallista toimintaohjelmaa kuvataan välineeksi, jonka avulla Suomi voi jatkaa toimintaansa päätöslauselman 1325 toimeenpanon edistämiseksi "entistä konkreettisemmin, johdonmukaisemmin ja kunnianhimoisemmin" (UM 2008a, 5.). Ohjelma on keinoiltaan ja tavoitteiltaan laaja-alainen ja tavoittelee päätöslauselman 1325 mukaisesti naisten turvallisuuden parantamista, naisten osallistumisen lisäämistä rauhanprosesseissa ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kriisinhallintaoperaatioihin. Ohjelma on linjassa hallituksen tavoitteen kanssa valtavirtaistaa sukupuolinäkökulma kaikkeen päätöksentekoon (STM 2008).

Tämä tutkimus käsittelee suomalaisen, muotoutumassa olevan 1325-viranomaispuheen sisältöä, taustaoletuksia ja diskursiivista muodostumista. 1325-diskurssissa naisten osallistuminen ja sukupuolten tasa-arvo nostetaan osaksi rauhan ja turvallisuuden tuottamista. Feministisessä tutkimuksessa naiset ja sukupuoli ovat kategorioita, joita tulee tarkastella kriittisesti. Kiinnostukseni kohdistuu siihen, miten ja millaiseksi ne rakentuvat suomalaisessa

kriisinhallintaa ja rauhanrakentamista käsittelevässä puheessa[1].

Tarvetta naisten aseman parantamiseen ja sukupuolen parempaan huomioimiseen konfliktinratkaisussa ja kriisinhallinnassa on perusteltu feministisessä kansainvälisen politiikan tutkimuksessa eri tavoin. Perustavin ero on siinä, miten sukupuolen kategoriaan suhtaudutaan. Nähdäänkö se sosiaalisesti rakentuneena, mutta biologisen sukupuolen päälle rakentuvana, vai suhtaudutaanko koko mies/nais-jaotteluun kriittisesti? Valtaa pitäväksi diskurssiksi on muodostunut sosiaalista sukupuolta korostava diskurssi, jossa painotetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistämistä ja naisten aseman parantamista (Jauhola 2010, 258). Diskurssissa naisten kategoria nähdään feministisen ja naisten asemaa parantamaan pyrkivän politiikan tärkeänä perustana. Myös naisia ja rauhaa käsittelevässä tutkimuksessa naisten kategoriaa on usein pidetty tasa-arvopyrkimyksille välttämättömänä (esim. Cockburn 2007). Osa tutkimuksista ja naisten rauhanaloitteista on perustunut jopa essentialistiseen, naisten luontaista rauhanomaisuutta painottavaan näkemykseen (esim. DeGroot 2001). Myös päätöslauselma 1325 on pitkälti rakentunut naisten kategorian varaan ja perustuu ajatukselle, jonka mukaan naisten asemaa voidaan parantaa kriisinhallinnassa institutionaalisen reformin avulla (S/RES/1325 2000; Väyrynen 2004, 126–127).

Feministisessä tutkimuksessa sukupuolen ymmärtäminen "hankalasti" ja mies/nainen sekä sex/gender -jaotteluiden kyseenalaistaminen ovat kuitenkin saaneet yhä enemmän jalansijaa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Kriittinen näkemys kääntää katseen naisista ja miehistä kohti sukupuolta ja sukupuolijaottelun rakentumista kielessä ja käytännöissä. Kriittisten, postmodernien feministien mukaan on tärkeä tarkastella, miten luonnolliselta vaikuttava sukupuolijako ja naisten kategoria on tuotettu, ja miten niitä rajoittavat samat vallan rakenteet, joiden avulla parannusta naisten asemaan etsitään (Butler 1990/2006, 49). Monet viimeaikaisista 1325-teemoja käsittelevistä tutkimuksista ovatkin omaksuneet kriittisen näkökulman sukupuoleen. Päätöslauselmaa 1325 ja naisten tasa-arvopyrkimyksiä on kritisoitu siitä, että niissä otetaan mies/nais -jaottelu annettuna, nostetaan sukupuolten välinen epätasa-arvo

[1] En tarkoita puheella ainoastaan puhetilanteita, vaan viitatessani 1325-puheeseen tai viranomaispuheeseen tarkoitan myös viranomaisten tuottamaa kriisinhallintaa, rauhanprosesseja ja päätöslauselman 1325 toteutusta käsittelevää kirjallista materiaalia kuten strategioita ja ohjeita.

muiden epätasa-arvoisuutta aiheuttavien erojen yläpuolelle, ja ei oteta huomioon esimerkiksi sitä, millaisiin sotilaallisen maskuliinisuuden tai globaalin eriarvoisuuden normeihin kriisinhallinnan rakenteet perustuvat. (Esim. Jauhola 2010, 258; Valenius 2007a, 519–520.)

Näiden ristiriitaisten näkemysten valossa huomioni kiinnittyy suomalaiseen 1325-politiikkaan. Kysyn, minkälaiseen oletukseen naisista ja sukupuolesta suomalainen 1325-puhe perustuu? Tutkimuskysymykseni ovat, **minkälaisin strategioin toimintaohjelmaa toteuttavat viranomaiset perustelevat naisten ja sukupuolten tasa-arvon merkitystä rauhanprosesseille ja kriisinhallinnalle? Muodostuuko puheessa hallitseva käsitys naisista ja sukupuolesta suhteessa turvallisuuteen ja rauhaan?** Tutkimuksen teoreettinen perusta on feministisessä tutkimuksessa ja kriittisessä turvallisuuden tutkimuksessa. Tarkastelemalla käsitteitä naiset, sukupuoli, rauha ja turvallisuus kielellisesti rakentuneina voidaan kyseenalaistaa niiden normatiivinen asema puheessa ja tunnistaa diskurssin sukupuolittuneisuus. Suomalainen 1325-puhe rakentuu naisten ja sukupuolen käsitteiden lisäksi suhteessa tiettyyn ymmärrykseen rauhasta ja turvallisuudesta. Argumentoin, että suomalaista 1325-diskurssia on mielekästä tarkastella suhteessa liberaaliin rauhaan, inhimilliseen turvallisuuteen ja suomalaiseen tasa-arvokäsitykseen, sillä ne ovat vallitsevia diskursseja, joita vasten 1325-puhe ja -politiikka rakentuvat.

Aineisto muodostuu kirjallisista dokumenteista ja keväällä 2010 kerätystä haastatteluaineistosta. Kirjallisena aineistona hyödynnän toimintaohjelman lisäksi muita viranomaisten työtä 1325-kysymyksissä ohjaavia dokumentteja, kuten kriisinhallinnan strategioita. Haastattelin toimintaohjelman toimeenpanosta vastaavia virkamiehiä ulkoasiainministeriössä, sisäasiainministeriössä ja sen alaisessa kriisinhallintakeskus CMC:ssä, oikeusministeriössä, puolustusministeriössä ja puolustusvoimien pääesikunnassa. Haastateltavia viranomaisia oli yhteensä kymmenen, ja haastatteluista yksi oli ryhmähaastattelu ja loput yksilöhaastatteluja. Viranomaisten lisäksi haastattelin myös kansalaisjärjestöjen 1325-verkoston edustajaa saadakseni vertailupohjaa viranomaisten puheeseen. Näen haastattelut merkittävänä keinona täydentää asiakirja-aineistoa ja tavoittaa institutionaalisesti ja kulttuurisesti jaettuja merkityksiä, jotka pelkkää asiakirja-aineistoa käytettäessä jäävät helposti piiloon.

Tutkimuksen menetelmä on diskurssianalyysi, joka tarjoaa välineitä diskurssien tunnistamiselle ja diskursiivisten suhteiden analyysille. Määrittelen diskurssin tarkoittamaan vakiintunutta puhetapaa eli samasta muotoutumisjärjestelmästä peräisin olevien lausumien kokonaisuutta (Foucault 1969/2005, 143). Olen kiinnostunut diskursiivisista strategioista eli diskurssissa muodostuvista tavoista järjestää käsitteet, ryhmittää kohteet ja tuottaa lausumia. Samassa diskurssissa samoja käsitteitä ja kohteita voidaan järjestää erilaisten ja jopa keskenään ristiriitaisten strategioiden avulla. (Mt, 87–88.) Argumentoin, että käytetyt strategiat eivät muodostu toisilleen vastakkaisiksi, vaan tietyistä ristiriidoista huolimatta ne ovat osa samaa diskurssia, ja niitä yhdistää puheessa muodostuva hallitseva käsitys naisista ja sukupuolesta.

Tutkimus koostuu taustoittavista ja teoreettisista luvuista, menetelmän esittelystä ja tutkimusanalyysistä. Luvussa 2. tarkastelen päätöslauselman 1325 ja Suomen kansallisen toimintaohjelman historiaa ja sisältöä, ja esittelen ne valtiolliset toimijat, joilla on merkittävä rooli toimintaohjelman toteuttamisessa kriisinhallinnan ja rauhanrakennuksen aloilla. Luvussa 3. siirryn tarkastelemaan erilaisia tapoja ymmärtää sukupuolen ja sukupuolten tasa-arvon käsitteiden yhteiskunnallinen merkitys sekä feministisessä teoriassa yleisesti että suomalaisessa tasa-arvopolitiikassa ja kriisinhallinnassa erityisesti. Luku 4. keskittyy kysymykseen rauhan ja turvallisuuden sukupuolittuneista määritelmistä. Tuon esille, miten rauhan ja turvallisuuden määritelmät ovat kylmän sodan jälkeen muuttuneet, ja mikä yhteys niillä on kriisinhallinnan muuttuneisiin käytäntöihin. Tarkastelen erilaisia tapoja nähdä naisten ja sukupuolen paikka suhteessa rauhaan ja turvallisuuteen esimerkiksi korostamalla naisten erilaisia rooleja konflikteissa ja niiden ratkaisussa. Lisäksi nostan tarkasteluun kriittisiä näkökulmia suhteessa 1325-päätöslauselmaan ja sen toteutukseen.

Luvussa 5. Siirryn hahmottelemaan tutkimuksen menetelmää ja sen antia tutkimusasetelmalle. Luvussa 6. esittelen ensin lyhyesti tutkimusasetelman ja aineiston, jonka jälkeen vastaan tutkimuskysymykseen diskurssianalyyttisen analyysin avulla. Tunnistan puheesta viisi eri strategiaa. Strategiat ovat tasa-arvon ja sukupuoliharmonian merkityksen korostaminen, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen näkeminen kriisinhallinnan ongelmien korjaajana, naisten haavoittuvan aseman ja suojelun tarpeen painottaminen, naisten näkeminen ensisijaisesti aktiivisina toimijoina ja naisten kriisinhallinnalle tuomien hyötyjen korostaminen. Arvioin

strategioiden suhteita ja mahdollisia ristiriitoja. Johtopäätöksissä nostan esille myös kysymyksen siitä, millainen ymmärrys sukupuolesta ja naisista jää diskurssin ulkopuolelle ja mitä annettavaa sillä voisi olla diskurssille. Argumentoin, että suomalaisen 1325-diskurssin tavoitteeksi muodostuu yhteiskunnallisesti aktiivisen naistoimijuuden tukeminen, jonka kautta pyritään kohti sukupuolten tasa-arvoa ja miesten ja naisten sukupuoliharmoniaa, jotka nähdään edellytyksinä rauhan saavuttamiselle. Diskurssin sisäinen ristiriita muodostuu naiserityisyyden ja sukupuolen laajemman merkityksen korostamisen välille. Naiset nähdään 1325-diskurssin lähtökohtana ja ensisijaisina toimijoina, mutta yhteiskunnan vakauden, rauhan ja naisten turvallisuuden saavuttamisessa korostuu laajempi ymmärrys sukupuolesta. Diskurssissa häivytetään näkyvistä kansainvälisen kriisinhallinnan ongelmia ja sellaisia vaatimuksia tasa-arvosta, jotka eivät perustu sukupuolten yhteistyölle ja voivat horjuttaa yhteiskunnan vakautta ja rauhanomaista kehitystä, tai jotka eivät tapahdu valtion kautta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Argumentoin, että sukupuolen ymmärtäminen jatkuvasti käytännöissä tuotettuna luonnollistetun mies/nais-jaon sijaan voisi tarjota hedelmällisen lähtökohdan suomalaisen 1325-politiikan kehittämiselle huomioimaan paremmin sen rajoitteita ja erilaisia hierarkkisia rakenteita.

2. Päätöslauselma 1325 ja Suomen kansallinen toimintaohjelma

2.1. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1325

2.1.1. Kansainvälinen huomio naisten asemalla rauhanprosesseissa

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 naisten asemasta konflikteissa ja rauhan ja turvallisuuden edistämisessä hyväksyttiin yksimielisesti lokakuussa 2000. Päätöslauselma rakentui käsitteille, jotka olivat kehittyneet YK:n järjestelmässä ja kansalaisjärjestöjen työn tuloksena usean vuosikymmenen aikana (Hill ym. 2003, 1256). Päätöslauselman pohjatyön tekivät lukuisat naiset ja järjestöt, jotka osallistuivat YK:n maailmankonferensseihin naisten aseman edistämiseksi. Kysymykset naisten asemasta aseellisten konfliktien aikana nousivat esille jo Nairobissa 1985 järjestetyssä maailmankonferenssissa. Lopullinen läpimurto tapahtui vuonna 1995 Pekingissä, jossa naiset ja aseelliset konfliktit[2] nostettiin yhdeksi kahdestatoista kriittisestä aihealueesta. (Cockburn 2007, 139.) Konferenssissa hyväksytty Pekingin toimintaohjelma on luonut käsitteellisen perustan naisia ja rauhanprosesseja koskeville myöhemmille käsittelyille YK:ssa (Hudson 2010, 11).

Pekingin toimintaohjelman toteutumista seuraa YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta (*Commission on the Status of Women*, CSW). Vuonna 1998 CSW otti tarkastelun kohteeksi ohjelman naisia ja aseellisia konflikteja käsittelevän luvun ja asetti tavoitteeksi siihen liittyvien kysymysten nostamisen osaksi YK:n yleistä asialistaa. Aiheessa aktivoituneet kansalaisjärjestöt muodostivat *NGO Working Group on Women, Peace and Security* -ryhmän, joka kampanjoi turvallisuusneuvoston päätöslauselman puolesta. (Cockburn 2007, 140.) Useat tutkijat korostavat naisjärjestöjen vaikuttamistyön merkitystä päätöslauselman 1325 aikaansaamisessa (esim. Hill

2 Pekingin toimintaohjelman naisia ja aseellisia konflikteja käsittelevässä luvussa esitetään kuusi strategista tavoitetta naisten aseman parantamiseksi. Tavoitteet ovat naisten osuuden lisääminen konfliktien ratkaisuun tähtäävässä päätöksenteossa, naisten suojelu konfliktialueilla ja pakolaisina, sotilasmenojen vähentäminen, aseiden saatavuuden valvonta, väkivallattomuuden ja naisten rauhantyön tukeminen, ihmisoikeusloukkausten vähentäminen ja siirtomaissa sekä ilman itsemääräämisoikeutta olevilla alueilla elävien naisten auttaminen. (YK:n maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi 1996, 74–82.)

ym. 2003, 1256–1260 ja Hudson 2010, 13). Päätöslauselmaa 1325 voidaankin pitää erityisenä siksi, että sen pohjatyö, lobbaus ja luonnostelu tapahtuivat lähes yksinomaan kansalaisyhteiskunnan toimesta. Erityisen poikkeuksellista on, että valmisteluun osallistuivat pääasiassa naiset. (Cockburn 2007, 140–142.)

Naisaktivistien ja -järjestöjen lobbaustyön lisäksi päätöslauselman 1325 aikaansaamista edistivät myös muutokset tavassa, jolla YK:ssa oli alettu ymmärtää turvallisuus ja sen edellytykset. Inhimillisen turvallisuuden käsite tarjosi käsitteellisen pohjan päätöslauselman 1325 teemojen huomioimiselle turvallisuusneuvostossa. Inhimillisen turvallisuuden kautta perinteistä valtiokeskeistä turvallisuuspolitiikkaa oli YK:ssa 1990-luvun aikana laajennettu huomioimaan mm. siviilien ja lasten asema konfliktien aikana. YK:n laajentunut turvallisuusagenda ja -diskurssi olivatkin merkittävä edellytys sille, että naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevat asiat ymmärrettiin turvallisuusneuvoston toimialaan kuuluviksi. (Hudson 2010, 14; ks. myös luku 4.2.1.)

2.1.2. Päätöslauselman sisältö ja tavoitteet

Päätöslauselmassa 1325 turvallisuusneuvosto ilmaisee huolensa siitä, että siviilit, erityisesti naiset ja lapset, muodostavat enemmistön konfliktien uhreista ja kohtaavat enenevässä määrin väkivaltaa aseellisten ryhmien toimesta. Naisia ja tyttöjä tulee suojella sukupuoleen liittyvältä väkivallalta, erityisesti raiskauksilta ja muulta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Naisten ja tyttöjen suojelemiseksi konfliktien aikana turvallisuusneuvosto painottaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien täyttä toimeenpanoa. Päätöslauselmassa korostetaan, että sotarikoksista, mukaan lukien naisiin ja tyttöihin kohdistuvasta väkivallasta, ja rikoksista ihmisyyttä vastaan vastuussa olevat tulisi asettaa syytteeseen ja sulkea nämä rikokset kaikkien mahdollisten armahdusmääräysten ulkopuolelle. Neuvoteltaessa ja toimeenpantaessa rauhansopimuksia jäsenvaltioiden tulisi huomioida naisten ja tyttöjen erityistarpeet ja kunnioittaa heidän ihmisoikeuksiaan. Tarvetta naisten erityistarpeiden huomioimiseen korostetaan myös pakolaisleirien suunnittelussa ja naistaistelijoiden kotouttamiseen tähtäävissä toimenpiteissä. (S/RES/1325 2000.)

Suojelun ja erityistarpeiden huomioimisen lisäksi päätöslauselmassa 1325 painotetaan naisten roolia konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa. Naisten edustusta vaaditaan lisättävän kaikilla konfliktin ratkaisuun liittyvillä päätöksenteon tasoilla kansallisissa, alueellisissa ja kansainvälisissä instituutioissa. Lisäksi päätöslauselmassa vedotaan jäsenvaltioita tukemaan konfliktialueiden paikallisten naisten rauhanaloitteita ja paikallisia prosesseja konfliktien ratkaisemiseksi sekä ottamaan naiset mukaan kaikkiin rauhansopimusten toimeenpanomekanismeihin. (S/RES/1325 2000.) Naisten aktiivisen roolin korostumista on pidetty päätöslauselman 1325 suurimpana irtiottona verrattuna aiempaan (esim. Binder ym. 2008, 22). Turvallisuusneuvosto oli jo aiemmin tuominnut naisiin kohdistuvia väkivallantekoja, nostanut esiin naisten huonon aseman aseellisten konfliktien aikana ja vaatinut konfliktien osapuolia huomioimaan naisten erityistarpeet. Naisnäkökulmaa ei ollut kuitenkaan liitetty johdonmukaisesti osaksi neuvoston toimintaa eikä naisten aktiivista roolia rauhan edistämisessä ollut virallisesti tunnustettu ennen päätöslauselman 1325 hyväksymistä. (Hill ym. 2003, 1255.)

Kolmantena vaatimuksena päätöslauselmassa 1325 nostetaan esiin tarve huomioida sukupuolinäkökulma rauhanturvaoperaatioissa ja kouluttaa rauhanturvaajia huomioimaan naisten ja lasten ihmisoikeuksiin ja erityissuojeluun konfliktitilanteissa liittyvät tarpeet. YK:n rauhanturvaoperaatioissa naisten roolia ja osuutta tulisi päätöslauselman mukaan laajentaa erityisesti sotilastarkkailijoina, siviilipoliiseina ja ihmisoikeus- sekä humanitaarisen avun henkilöstössä. Turvallisuusneuvosto painottaa sukupuolinäkökulman huomioimista myös omassa toiminnassaan. (S/RES/1325 2000.)

Päätöslauselma 1325 otettiin naisjärjestöissä ympäri maailman vastaan innostuneesti (Hill ym. 2003, 1256). Alusta asti oli kuitenkin selvä, että haasteena on päätöslauselman tavoitteiden siirtäminen YK:n, sen jäsenvaltioiden ja muiden kriisinhallintatoimijoiden käytäntöihin. Kymmenen vuoden ajan, jonka päätöslauselma 1325 on ollut voimassa, sen toteutus on kohdannut myös kritiikkiä. Kriitikoiden mukaan YK ja monet valtiot eivät ole suhtautuneet päätöslauselmaan tarpeeksi vakavasti. Räikeät ihmisoikeusloukkaukset ja väkivalta naisia kohtaan konfliktialueilla jatkuvat, ja naisten osallistuminen rauhanprosesseihin on edelleen vähäistä. (Binder ym. 2008, 22–23.) Vuonna 2002 YK:n silloinen pääsihteeri Kofi Annan kehotti jäsenvaltioita laatimaan selkeitä tavoitteita ja aikatauluja sisältävät toimintaohjelmat näiden

kansallisten velvoitteiden toimeenpanemiseksi (S/2002/1154, artikla 60).

2.2. Suomen kansallinen 1325-toimintaohjelma 2008–2011

2.2.1. Kohti kansallista toimintaohjelmaa

Suomessa prosessi kansallisen toimintaohjelman tekemiseksi käynnistyi hitaasti. Ulkoasiainministeriössä (UM) ei nähty toimintaohjelman laatimista tarpeellisena ennen vuotta 2007. Huhtikuussa 2006 kansanedustaja Eva Biaudet esitti silloiselle ulkoministerille Erkki Tuomiojalle kirjallisen kysymyksen toimintaohjelman laatimisesta. Tuomioja korosti vastauksessaan naisten oikeuksien vahvistamisen jo olevan läpileikkaava teema suomalaisessa ihmisoikeus- ja kehityspolitiikassa sekä kriisinhallintatyössä. Tuomiojan mukaan Suomi ei toistaiseksi ollut tehnyt erillistä toimintaohjelmaa, sillä päätöslauselma 1325 velvoittaa hallitusta myös ilman sitä, mutta mainitsi ulkoministeriön kuitenkin tutkivan ohjelman laatimista. (KK 335/2006 vp.) UM:n turvallisuuspolitiikan yksikön aiheesta laatimassa taustamuistiossa toimintaohjelman puuttumista perusteltiin myös muilla tavoin. Suomi tuki jo päätöslauselman 1325 toimeenpanoa edistäviä hankkeita ja rahoitti relevantteja YK:n järjestöjä. Muistion mukaan Suomen kanta oli korostaa päätöslauselman valtavirtaistamisen merkitystä kaikessa toiminnassa. (UM s.a., 6–7.) Ulkoasiainministeriössä nähtiin siis Suomen toimivan tehokkaasti päätöslauselman edistämiseksi ilman erillistä toimintaohjelmaakin.

Kansalaisjärjestöissä toimintaohjelmaa pidettiin kuitenkin tarpeellisena. Ne olivat aktivoituneet aiheen ympärillä jo vuosituhannen alussa. Vuonna 2003 Suomen UNIFEM, Kansalaisjärjestöjen konfliktinehkäisyverkosto KATU ry ja International Alert järjestivät eduskunnassa kansainvälisen seminaarin naisista rauhanrakentajina. Syksyllä 2006 kansalaisjärjestöjen edustajat perustivat yhdessä alan asiantuntijoiden ja tutkijoiden kanssa Suomen 1325-verkoston, jonka päällimmäiseksi tavoitteeksi muodostui kansallisen toimintaohjelman aikaansaaminen. Tärkeänä pidettiin alusta alkaen myös sukupuolinäkökulman parempaa huomioimista kriisinhallintajoukkojen kouluttamisessa. (Suomen 1325-verkosto 2010.)

Maaliskuussa 2007 verkosto luovutti ulkoasiainministeriölle kannanoton kansallisen

toimintaohjelman laatimisen puolesta (Suomen 1325-verkosto 2007). 19.3.2007 päivätyssä ulkoministeri Tuomiojan vastauksessa kannanottoon tuotiin esille Suomen aikomus tehdä oma toimintaohjelma (UM 2007a). UM:n taustamuistion mukaan toimintaohjelman tekemistä voitiin pitää perusteltuna mm. huomioiden YK:n turvallisuusneuvoston vaatimukset toimintaohjelmien laatimiseksi sekä useiden muiden maiden esimerkki. Muistiossa mainitaan erityisesti kaikki Pohjoismaat sekä useat niin kutsutut samanmieliset maat, kuten Iso-Britannia ja Kanada, jotka olivat jo laatineet omat ohjelmansa, ja joiden joukkoon Suomi mielsi itsensä kuuluvaksi. Kansainvälisen paineen lisäksi muistiossa korostetaan toimintaohjelman hyötyä kansallisen toiminnan tehostamisessa. Toimintaohjelmalla nähtiin mahdolliseksi parantaa eri viranomaisten ja muiden toimijoiden keskinäistä koordinaatiota, helpottaa edistymisen seurantaa ja arviointia, lisätä 1325-teeman korkean tason poliittista profiilia ja auttaa kiinnittämään huomiota vaadittaviin taloudellisiin ja henkilöresursseihin. (UM s.a., 7–8.)

Kevään 2007 aikana ministeriöitä, kansalaisjärjestöjä ja tutkimuslaitoksia pyydettiin nimeämään toimintaohjelmaa laativaan työryhmään edustajansa (UM 2007b). Työryhmä aloitti toimintansa kesäkuussa (UM 2007c). Toimintaohjelma valmistui syksyllä 2008 ja se julkistettiin ulkoministeriön 19. syyskuuta Helsingissä järjestämässä seminaarissa. Seminaarin juhlapuhujien joukossa olivat tasavallan presidentti Tarja Halonen, viisi suomalaista ministeriä sekä Liberian ulko- ja tasa-arvoministerit. (UM 2008b.) Toimintaohjelma sai siten korkea-arvoisen vastaanoton. Toimintaohjelman esipuheessa korostetaan laaja-alaisen valmisteluryhmän merkitystä ja prosessia kuvaillaan avoimeksi ja osallistavaksi. Sen mukaan valmisteluun liittyvää prosessia voidaankin pitää lähes yhtä tärkeänä asiana kuin itse lopputulosta.[3] (UM 2008a, 5.)

2.2.2. Toimintaohjelman sisältö ja tavoitteet

Suomen kansallinen toimintaohjelma määrittelee Suomen toiminnan painopisteet ja ohjaa toimintaa päätöslauselman 1325 toimeenpanemiseksi. Ohjelman tavoitteet noudattavat päätöslauselman teemoja. Siinä korostetaan sekä tarvetta lisätä naisten aktiivista osallistumista

[3] Laaja-alainen valmistelu nähtiin tärkeäksi myös kansalaisjärjestöissä. Vaikka lopullisesta toimintaohjelmasta oli pudotettu pois useita 1325-verkoston tekemiä ehdotuksia, katsoi verkosto saaneensa ohjelmaan kirjatuiksi keskeisimmät tavoitteensa. (Suomen 1325-verkosto 2010.)

kriisinhallintaoperaatioihin, konfliktinratkaisua koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskunnan rakentamiseen että naisten turvattomuuden ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyä. Lisäksi lähtökohtana pidetään sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista, joka toimintaohjelmassa yletetään koskemaan kaikkia strategioita ja politiikkoja (valtavirtaistamisesta, ks. luku 4.3.4). Keinoiksi, joilla Suomi näihin tavoitteisiin pyrkii, mainitaan toimintaohjelmassa diplomatia, kriisinhallintatoiminta, kehitysyhteistyö, humanitaarinen apu, asiantuntija-apu ja koulutus (UM 2008a, 11).

Toimintaohjelma koostuu kolmesta pääluvusta.[4] Ensimmäisessä luvussa käsitellään naisten osallistumista konfliktien ehkäisyyn, rauhanrakentamiseen ja rauhanneuvotteluihin. Toinen luku keskittyy kriisinhallintaan ja naisten osallistumisen vahvistamiseen siinä. Kolmannessa luvussa käsitellään naisten ja tyttöjen suojelua, heidän turvallisuutensa takaamista ja ihmisoikeuksien vahvistamista. Jokaisessa pääluvussa on esitetty kolme tavoitetta, joiden alla on eritelty, miten Suomi tulee edistämään tavoitteen toteutumista eri tasoilla: kansallisella, kansainvälisellä ja paikallisella. Tavoitteiden alla on niin ikään määritelty vastuuministeriö tai -ministeriöt, joiden velvollisuuksiin kunkin tavoitteen edistäminen kyseisellä tasolla ensisijaisesti kuuluu. (UM 2008a, 14–31.)

Toimintaohjelman tavoitteet ovat:

I Konfliktien ehkäisy, rauhanneuvottelut ja rauhanrakennus

- Tavoite 1: Suomi toimii aktiivisen 1325-toimeenpanon puolesta konfliktien ehkäisyssä, rauhanneuvotteluissa ja rauhanrakennuksessa.
- Tavoite 2: Suomi tuottaa ja julkaisee tietoa naisten roolista ja päätösvallasta kriisinhallintaorganisaatioissa ja -operaatioissa, konfliktien sukupuolivaikutuksista sekä eri sukupuolten toimijarooleista rauhanprosesseissa ja konfliktinratkaisussa.
- Tavoite 3: Suomi kiinnittää huomioita ilmastonmuutoksen sukupuolisidonnaisiin vaikutuksiin.

II Kriisinhallinta

4 Kolmen pääluvun lisäksi toimintaohjelma sisältää kuusi faktasivua, joissa kussakin avataan toimintaohjelman toteuttamisen kannalta tärkeitä käsitteitä, kuten inhimillinen turvallisuus, tai esitellään erilaisia toimintamuotoja 1325-teemojen edistämiseksi, kuten kehityspolitiikka ja humanitaarinen apu.

- Tavoite 1: Suomi lisää naisten määrää ja osuutta kriisinhallinnassa ja vahvistaa naisten mahdollisuuksia toimia konfliktien ratkaisussa.
- Tavoite 2: Suomi varmistaa, että kaikilla sotilas- ja siviilikriisinhallintatehtäviin lähtevillä, heidän kouluttajillaan sekä asiasta vastaavilla viranomaisilla on tietoa, osaamista ja kykyä tehdä yhteistyötä ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymyksissä.
- Tavoite 3: Sotilas- ja siviilikriisinhallintahenkilöstöllä on selkeät käytännesäännöt ja he toimivat roolimalleina.

III Naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien vahvistaminen, suojelu ja turvallisuuden takaaminen

- Tavoite 1: Suomi toimii naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien vahvistamiseksi.
- Tavoite 2: Suomi toimii rankaisemattomuuden torjumiseksi.
- Tavoite 3: Suomi pyrkii ennaltaehkäisemään ihmiskauppaa, naisiin kohdistuvaa seksuaalista ja muuta väkivaltaa sekä tukemaan rikosten kohteeksi joutuneita uhreja. (UM 2008a, 14–31.)

Tavoitteista kaikki paitsi ilmastonmuutoksen sukupuolisidonnaisten vaikutusten huomioiminen koskettava toimintaohjelman toimeenpanoa kriisinhallinnan, rauhanprosessien ja konfliktinratkaisun keinoilla, ja ovat siten tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta oleellisia. Osa tavoitteiden alla mainituista spesifeistä toimenpiteistä jää kuitenkin analyysin ulkopuolelle. Kehitysyhteistyöhön, ihmiskaupan torjuntaan ja humanitaariseen kriisiapuun liittyvät tavoitteet rajautuvat pääosin pois, vaikka niillä on yhtymäkohtia tutkimusaiheeseen esimerkiksi kokonaisvaltaisen kriisinhallinnan käsitteen kautta.

2.2.3. Toimintaohjelman toimeenpano valtionhallinnossa

Toimintaohjelma on laadittu vuosille 2008–2011. Ohjelmassa mainitut vastuutahot vastaavat sen toimeenpanosta ja varaavat toimeenpanoa varten tarvittavat resurssit (UM 2008a, 33). Toimintaohjelman seurantaa varten on nimetty ulkoasiainministeriön koordinoima seurantaryhmä, johon osallistuvat vastuuministeriöiden edustajien lisäksi kansalaisjärjestöjen ja tutkijayhteisön edustajat (UM 2008c).

Toimintaohjelman tavoitteiden edistämisessä keskeisiksi vastuuministeriöiksi on nimetty yhteensä kahdeksan eri ministeriötä. Oikeusministeriö on nimettynä vastuutahona kuuden, puolustusministeriö ja sisäasiainministeriö molemmat seitsemän ja ulkoasiainministeriö 12 toimenpiteen kohdalla. Muut ohjelmassa mainitut ministeriöt on vastuutettu edistämään 1–3 ohjelman toimenpiteistä. Keskityn tutkimuksessa neljään yllämainittuun ministeriöön ja hallinnonalaan niiden keskeisen roolin vuoksi. Paitsi ohjelman toteutuksessa kokonaisuudessaan, ne ovat merkittävässä asemassa erityisesti kriisinhallintaan, rauhanrakentamiseen ja konfliktien ratkaisuun liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa. Valtionhallinnon lisäksi kansalaisyhteiskunnalla, mm. KATU ry:llä ja Suomen 1325-verkostolla, on toimintaohjelman toteuttamisessa tärkeä rooli. Koska tutkimus keskittyy valtionhallintoon, rajautuvat nämä toimijat kuitenkin sen ulkopuolelle.

Ulkoasiainministeriö vastaa toimintaohjelman toteutumista valvovan seurantaryhmän vetämisestä ja se on vastuussa useiden toimintaohjelman tavoitteiden edistämisestä. Naisten asemaa pyritään parantamaan kehitysyhteistyön, kriisinhallinnan, ihmisoikeuspolitiikan ja muun kansainvälisen vaikuttamisen keinoin. UM:n tavoitteena on päätöslauselman valtavirtaistaminen osaksi ministeriön toimintaa niin, että kukin osasto omassa toiminnassaan huomioi ja edistää päätöslauselman teemoja. UM edistää toimintaohjelmaa mm. nostamalla päätöslauselman tavoitteet esille kansainvälisissä järjestöissä kuten EU:ssa ja YK:ssa ja pitämällä teemaa esillä diplomaattisin keinoin ja valtiovierailuilla. Esimerkki toteutuneesta vaikuttamistyöstä on Kenian kanssa aloitettu nk. twinning-prosessi, jonka tavoitteena on tukea Keniaa laatimaan oma kansallinen toimintaohjelmansa päätöslauselman 1325 edistämiseksi. (Haastattelu 30.3.2010, UM1.)[5] Toinen esimerkki UM:n tukemasta kansainvälisestä toiminnasta on Liberian Monroviassa vuonna 2009 järjestetty suuri kansainvälinen naisten aseman vahvistamista, johtajuuden kehittämistä, kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta käsittelevä konferenssi, jota tasavallan presidentti Tarja Halonen johti yhdessä Liberian presidentin Ellen Johnson Sirleafin kanssa. Suomi avusti konferenssin järjestämistä kehitysyhteistyövaroin ja tukee Elisabeth Rehnin toimintaa konferenssin johtokunnassa. (UM kehitysviestintä 2009.)

5 Suoritetut tutkimushaastattelut on eritelty lähdeluettelon alussa. Myöhemmin viittaan haastateltavaan koodilla UM1.

Sisäasiainministeriön (SM) rooli toimintaohjelman toimeenpanossa liittyy ensisijaisesti siviilikriisinhallintaan[6]. Sen vastuulla on ylläpitää ja kehittää siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiuksia ja toteuttaa osallistuminen niihin siviilikriisinhallintaoperaatioihin, joihin ulkoasiainministeriö on päättänyt Suomen ottavan osaa. Käytännön operatiivisesta toiminnasta vastaa SM:n alla toimiva Kriisinhallintakeskus (*Crisis Management Centre Finland*, CMC), jonka tehtäviä ovat mm. siviilikriisinhallinnan asiantuntijoiden koulutus ja rekrytointi sekä siviilikriisinhallintaan liittyvä tutkimus. CMC perusti jo ennen toimintaohjelman valmistumista huhtikuussa 2008 1325-ohjausryhmän, joka koostuu eri ministeriöiden, yliopistojen ja kansalaisjärjestöjen edustajista. Ohjausryhmän tehtävänä on ohjata CMC:n toimintaa niin, että päätöslauselman 1325 vaatimukset tulevat huomioiduksi kaikessa sen toiminnassa. Tavoitteena on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Kriisinhallintakeskuksen toimintaan. Kriisinhallintatehtäviin on pyritty rekrytoimaan enemmän naisia ja sukupuolinäkökulma on tuotu osaksi kriisinhallintatehtäviin lähtijöiden koulutuksia. Tavoitteena on, että kaikilla suomalaisilla asiantuntijoilla olisi operaatiossa käytössään niin sanotut *sukupuolisilmälasit*, eli taito havainnoida ja toimia työssään eri sukupuolet huomioon ottaen. (Pitkänen 2009, 21.)

Puolustushallinnon alalla sotilaallisessa kriisinhallinnassa kansallisen toimintaohjelman toimeenpano on käynnistynyt siviilikriisinhallintaa verkkaisemmin[7]. Puolustusministeriö asetti lokakuussa 2008 työryhmän valmistelemaan ohjetta toimintaohjelman toimeenpanemiseksi puolustushallinnossa. Ohje valmistui maaliskuussa 2009. Ohjeen mukaan puolustusministeriö ja puolustusvoimat mm. kiinnittävät rekrytoinneissa huomiota sukupuolten tasa-arvoisuuteen, edistävät tasa-arvoasiantuntijoiden saamista sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin ja

6 Kansallisen 1325-toimintaohjelman toimeenpano sisältyy myös eräisiin muihin sisäasiainministeriön tehtäviin, kuten ihmiskaupan torjuntaan ja sen uhrien auttamiseen, Suomeen tulevien pakolaisten asemaan ja naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön kansallisella tasolla. Nämä teemat rajautuvat kuitenkin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

7 Ylipäänsä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden huomioiminen Puolustusvoimissa ja -hallinnossa on alkanut verrattain myöhään. Vuosina 2004–2007 toteutettiin monimuotoisuuden edistämishanke työyhteisön ja varuskuntien tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi. (Mylläri ym. 2010, 161.) Toukokuussa 2007 annettiin hallinnollinen määräys tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelusta Puolustusvoimissa, joka velvoittaa hallintoyksiköt laatimaan omat paikalliset suunnitelmansa sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. (Janatuinen 2010, 39–43.)

painottavat operaatioiden johtohenkilöiden kykyä huomioida päätöslauselman 1325 teemat. Puolustusministeriö pyrkii myös vaikuttamaan siihen, että kansainvälisellä tasolla operaatioiden mandaateissa, valmisteluasiakirjoissa ja käytännesäännöissä huomioidaan päätöslauselman 1325 tavoitteet. Ohjeen mukaan kriisinhallintatehtäviin lähtevät koulutetaan huomioimaan tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulmat sekä kohdealueen näkökulmasta että henkilökunnan sisäisissä suhteissa. Ohje sisältää velvoitteen vuosittaisesta raportoinnista tavoitteiden etenemisen seuraamiseksi. (PLM 2009.) Haastateltavien mukaan ohjeen täytäntöönpanoa olivat sen ensimmäisen voimassaolovuoden aikana kuitenkin hidastaneet haasteet vastuunjaossa, tiedonkulussa ja kokonaiskoordinaatiossa organisaation sisällä. Työn ohjeen jalkauttamisesta paperilta käytäntöihin nähtiin haastatteluajankohtana keväällä 2010 olevan vasta aluillaan. (Haastattelu 15.4.2010, PLM; PE.)

Oikeusministeriön osalta kansallisen toimintaohjelman toimeenpano tarkoittaa työtä rankaisemattomuuden torjumiseksi vakavissa kansainvälisissä rikoksissa, mukaan lukien naisiin ja tyttöihin kohdistuva systemaattinen seksuaalinen tai muu väkivalta. Lisäksi oikeusministeriö tekee muuta kansainvälistä vaikuttamistyötä mm. perheväkivallan torjumiseksi. Rekrytoidessaan kriisinhallintamissioille tuomareita, syyttäjiä ja vankeinhoitajia oikeusministeriö kiinnittää huomiota sukupuolten tasa-arvoon ja naisten ja miesten määrään. Kansallisen toimintaohjelman myötä ministeriössä on nähty tarpeelliseksi selventää kriisinhallintahenkilöstön oikeusturvaan ja vastuuseen liittyviä kysymyksiä. 1325-kysymyksiin liittyvä työ on oikeusministeriössä kuitenkin pienimuotoisempaa kuin muilla tarkastelluilla hallinnonaloilla. Ministeriössä käytiin toimintaohjelman ilmestyessä kansliapäällikön johdolla läpi, mitkä ohjelman teemoista liittyvät ministeriön toimintaan, mutta muutoin 1325-kysymyksiin liittyvää keskustelua ei juurikaan käydä. Haastateltava on vastuussa teemasta ja hänen lisäkseen johto seuraa asiaa "jonkun verran". (Haastattelu 21.4.2010, OM1.)

3. Sukupuolen käsite ja tasa-arvopolitiikka

Suomen kansallisen toimintaohjelman myötä naisista ja sukupuolesta on tulossa yhä merkittävämpi osa suomalaista kriisinhallintaa ja rauhanrakentamista, ainakin retoriikan ja tavoitteiden osalta. Kriittisessä feministisessä tutkimuksessa *sukupuoli*, *nainen* ja *naiset* ovat kuitenkin käsitteitä, joille ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Kilpailevat ja keskenään ristiriitaiset diskurssit asettavat haasteita myös valtiolliselle tasa-arvopolitiikalle ja tasa-arvoa edistämään pyrkivälle kriisinhallinta- ja rauhanrakennuspolitiikalle, joissa naisia ja sukupuolta yleisesti tarkastellaan varsin ongelmattomina kategorioina. Tarkastelen tässä luvussa feminististen teorioiden valossa sitä, miten sukupuoli ja naiset ovat yhteiskunnallisena käsitteinä ymmärretty. Nostan erityiseen tarkasteluun suomalaisen käsityksen sukupuolten tasa-arvosta ja kysyn, mikä sen vaikutus on suomalaisessa kriisinhallintapolitiikassa.

3.1. Sukupuoli yhteiskunnallisena käsitteenä

3.1.1. Hankala sukupuoli

Ihmisten jaottelu kahteen sukupuoleen, miehiin ja naisiin, on yksi arkielämän itsestään selvimmistä ja näkyvimmistä jaoista. Sukupuolen biologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset merkitykset ovat tutkimukselle kuitenkin kaikkea muuta kuin itsestään selviä. Feministinen tutkimus on kiinnittänyt huomiota siihen, miten monet yhteiskunnalliset instituutiot ovat rakentuneet pääasiassa miesten toiminnan, kokemusten ja tiedon varaan, mutta miten tämä kytkös on usein häivytetty oletetun universaaliuden varjoon (esim. Elshtain 1995). Usein feministinen tutkimus on aloittanutkin kysymällä, missä ovat naiset (Enloe 1989/2000,7; Tickner 1992). Koska sukupuoli on nostettu yhteiskunnan ilmiöiden ymmärtämisen kannalta merkittäväksi kategoriaksi nimenomaan feministisen tutkimuksen kautta, ei ole yllättävää, että tutkimus on usein keskittynyt suoraan tai epäsuorasti naisiin ja feminiinisyyteen. Sukupuolen dynamiikan tunnistaminen asettaa kuitenkin myös miehet ja erilaiset maskuliinisuuden muodot alttiiksi problematisoinnille. (Hearn 2005, 170–171.)

Sukupuolen käsitteelle on syntynyt kaksi keskenään ristiriitaista diskurssia. Valtaa pitävä

diskurssi painottaa naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämistä ja naisten voimaannuttamista. Siinä sukupuoli ymmärretään sosiaalisesti rakentuneena. (Jauhola 2010, 258.) Feministisen teorian kehitykseen suuresti vaikuttaneen jaon *biologiseen* (sex) ja *sosiaaliseen sukupuoleen* (gender) esitti antropologi Gayle Rubin vuonna 1975. Sosiaalisen sukupuolen nähdään olevan kulttuurisesti ja historiallisesti rakentunut erotuksena biologisista, pysyviksi käsitetyistä sukupuolieroista miehen ja naisen välillä. Jaottelu on alkuperältään kriittinen, sillä sen avulla voidaan kyseenalaistaa ajatus biologiasta kohtalona: naisen paikkaa yhteiskunnassa ei määrää hänen miestä heikompi ruumiinrakenteensa tai hänen roolinsa suvunjatkamisessa. Naisten miehiä huonompi asema yhteiskunnassa ei ole väistämätön, vaan erityisten, historiallisten suhteiden tulos. (Rubin 1975, 168.)

Toinen diskurssi haastaa koko mies/nais-jaottelun luonnollisuuden ja nostaa kritiikin kohteeksi vakiintuneen sex/gender -jaottelun. Se kritisoi naisten tasa-arvopyrkimyksiä ja feminististä liikettä kahta sukupuolta korostavasta heteronormatiivisuudesta ja sukupuolten välisen epätasa-arvon nostamisesta ensisijaiseksi muiden epätasa-arvoisuuksien ja hierarkioiden kustannuksella. (Jauhola 2010, 258.) Judith Butler kritisoi *Hankala sukupuoli* -teoksessaan sitä, että vaikka jaottelussa oletetaan sosiaalisen ja biologisen sukupuolen olevan toisistaan erillisiä, säilytetään myös sosiaalisesta sukupuolesta puhuttaessa oletus kaksijakoisesta sukupuolijärjestelmästä. Sosiaalisen sukupuolen oletetaan siis jäljittelevän ja heijastavan biologista sukupuolta ja olevan sen rajoittama. Ristiriita syntyy, kun sosiaalista sukupuolta teoretisoidaan irrallaan biologisesta, jolloin siitä muodostuu näennäisesti vapaasti kelluva identiteetti. Butlerin yksi eniten ristiriitaa aiheuttaneista argumenteista on, että sekä ns. biologisen että sosiaalisen sukupuolen kaksijakoiset järjestelmät ovat kulttuurisesti rakennettuja. Ne palvelevat tiettyjä yhteiskunnallisia intressejä, joista keskeisin on kahteen toisilleen vastakkaiseen sukupuoleen perustuva heteroseksuaalisuuden normi. Biologisen sukupuolen ymmärtäminen diskursiivista edeltävänä ja luonnollisena on seurausta kulttuurisesta rakentamisesta. (Butler 1990/2006, 54–56.)

Butlerille sukupuoli on *performatiivista* eli tuottavaa: sukupuoli rakentuu niissä ilmauksissa, joiden sanotaan olevan seurausta siitä. Esimerkiksi hoivaaminen ei ole naisellisuuden tai naiseuden ilmaisua, vaan käsitys siitä, mitä on nainen ja naisellisuus muodostetaan hoivakäytännöissä. Sen sijaan, että sukupuoleen liitettyjen ominaisuuksien nähtäisiin olevan

vapaasti valittavissa tai seurausta pysyvästä biologisesta sukupuolesta, sukupuolen tuottamista pakottaa koherenssin normi. Mies- ja naissubjektien oletetaan olevan sisäisesti yhtenäisiä ja toisilleen vastakkaisia. (Butler 1990/2006, 78–80.) Yhteiskunnassa naisten siis oletetaan ilmaisevan feminiinisiä ominaisuuksia ja miesten maskuliinisia. Sukupuolen performatiivisuus ei tarkoita, että sukupuoli olisi vapaasti valittavissa tai että kaikki sukupuoliset mahdollisuudet olisivat avoimia. Sukupuolen ilmaisua rajoittavat kuviteltavissa olevien sukupuolten diskursiiviset rajat. (Mt, 58.)

3.1.2. Sukupuoli politiikan perustana

Sukupuolen erilaiset määritelmät heijastuvat siihen, millaiseksi naisten asemaa parantamaan pyrkivä politiikka voi muodostua. Jauholan mukaan kehitysyhteistyössä, jossa sukupuolten tasa-arvon edistäminen on ollut osa politiikkalinjauksia jo vuosikymmenten ajan, naisten aseman parantaminen perustuu luonnollistettuun ajatukseen kahdesta sukupuolesta. Naisten oikeuksien ajaminen kehystetään ensisijaisesti uutena kumppanuutena naisten ja miesten välillä. 1990-luvulta lähtien sukupuolen käsitteeseen kohdistettu feministinen kritiikki on jäänyt politiikkapapereissa huomioimatta. (Jauhola 2010, 260.) Naisten ja miesten sukupuolieron korostaminen liittyy päämäärään vapauttaa naiset heidän lähes universaaliksi nähdystä epätasa-arvoisesta asemasta miehiin nähden. Ajattelu perustuu oletukseen naisista ryhmänä, jolla on yhteisen alisteisen aseman perusteella myös yhteisiä intressejä, joille tasa-arvoa edistämään pyrkivän politiikan tulisi perustua. (Zalewski 2000, 63–64.)

Tätä ns. *modernia feminismiä* on syytetty naisten essentialisoimisesta ja naisten välisten erojen häivyttämisestä. Puhuttaessa naisista, rauhasta ja turvallisuudesta naisten rooleja on essentialisoitu mm. oletuksena naisista luontaisesti rauhanomaisina ja oletuksena naisista automaattisesti konfliktien uhreina (ks. luvut 4.3.1 ja 4.3.2). Tutkijat ja politiikantekijät ovat kuitenkin tunnistaneet, että naisilla on konflikteissa erilaisia rooleja päätöksentekijöinä, taistelijoina, tukijoina, rauhanaktivisteina ja uhreina. Ongelmia syntyy, jos konfliktinratkaisussa ja jälleenrakentamisessa naisten paikaksi ymmärretään ”luonnostaan” vain uhrin tai rauhanaktivistin rooli, ja silloin, kun risteyskohdat rodun, etnisyyden ja taloudellisen aseman suhteen jätetään huomioimatta. (Hudson 2010, 8.)

Postmoderni feminismi kritisoi ajatusta yhtenäisen naissubjektin varaan rakennetusta politiikasta. Identiteettipolitiikalla on rajansa, mistä kertoo feminismin sisäinen pirstoutuneisuus ja se, että paradoksaalisesti feminismiä vastustavat monet naiset, joita se väittää edustavansa (Butler 1990/2006, 52). Määrittelemällä nainen ennalta annettujen kriteerien mukaan naisesta tulee ottaja naisellisina pidetyille ominaisuuksille. Koska nämä ominaisuudet ovat yleensä niitä, joita ei pidetä yhteiskunnallisina hyveinä, voi naiseudelle arvoa vaativa feminismi itse asiassa tukea sukupuolten epätasa-arvon *status quota*. (Sylvester 1994, 23.)

Kritiikki kohdistuu myös tasa-arvopolitiikan, joka osaltaan toistaa ajatusta naisten ja miesten sukupuolierosta ja heteroseksuaalisuuden normista (Jauhola 2010, 262). Butler korostaa kaksijakoisen sukupuolen kategorian rajoitteita:

> Ei riitä, että pohditaan, miten naiset tulisivat paremmin edustetuiksi ja pääsisivät paremmin esiin kielessä ja politiikassa. Feministisessä kritiikissä tulisi myös ymmärtää, kuinka ”naisen” kategoria, feminismin subjekti, on tuotettu ja kuinka sitä rajoittavat samat vallan rakenteet, joiden välityksellä vapautusta haetaan. (Butler 1990/2006, 49.)

Butler kritisoi ajatusta siitä, että subjekti olisi olemassa ennen politiikkaa ja ennen sitä ympäröiviä yhteiskunnallisia ja sosiaalisia rakenteita (mt, 48–49). Subjektit on rakennettu sulkemalla pois ne, jotka eivät täytä subjektille asetettuja julkilausumattomia ehtoja. Laajentamalla edustusta yhä useampiin subjekteihin ei voida tavoittaa niitä, jotka subjektin normatiivinen rakentaminen sulkee pois, mikä murentaa jatkuvasti feministisen subjektin oletettua universaaliutta ja yhteyttä. Paradoksaalisesti edustus on tällöin mielekästä vain, jos sen perustana ei oleteta olevan naisten subjektia. (Mt, 52–54.)

Naisten kategorian hylkääminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Bellin ja Kleinin mukaan postmoderni käänne on haitaksi feminismille sen epäpoliittisuuden, elitismin ja vastuuntunnottomuuden vuoksi, ja tuhoaa feminismin poliittisen projektin pyrkimällä problematisoimaan käsityksen naissubjektista. Heidän mukaansa hylkäämällä rationalistisen projektin postmodernistit heittävät naiset uudelleen ulos järjen maailmasta juuri kun he olivat pääsemässä osallisiksi siitä. Bell ja Klein eivät usko postmodernistien kykenevän muuttamaan valtasuhteita ja erityisesti miesten ylivaltaa naisiin nähden purkamalla identiteettejä sekä korostamalla naisten eroja heidän yhtäläisyyksiensä sijaan. He näkevät postmodernistien

keskittyvän tyyliin enemmän kuin sisältöön ja siten sortuvan elitismiin, joka ei palvele naisia. (Bell ym. 1996, xix–xxvii.)

Toisaalta elitistiseksi voidaan tulkita myös ajatus siitä, että hyväosaiset, koulutetut feministit voivat puhua sorrosta kaikkien naisten puolesta. Oletus kaikille naisille yhtenäisestä alistetuksi tulemisen kokemuksesta asettaa kaikki sorron muodot samalle viivalle. (hooks 1984, 5–6.) Ainoastaan naisiin tai sukupuoleen keskittyvä analyysi ei tavoita eriarvoisuuksia, jotka rakentuvat esimerkiksi suhteessa luokkaan, etnisyyteen tai kehittyvien ja kehittyneiden maiden välille (Jauhola 2010, 262). Pekingin toimintaohjelmassa, joka on päätöslauselmaan 1325 verrattavissa oleva esimerkki pyrkimyksestä parantaa naisten asemaa, tuotetaan kahdenlaista naistoimijuutta. Ohjelmassa muodostuu globaali feministinen toimijuus, jonka tehtävänä on 'toisten naisten' tilanteen parantaminen esimerkiksi kehitysyhteistyön tai kriisinhallinnan avulla. Tämän vastakohtana on 'toisen naisen' kategoria, johon kuuluvien kehitysmaiden naisten ajatellaan tarvitsevan kehitystä tullakseen moderneiksi naisiksi. (Ahmed 2000, 174.)

Omaksun tutkimuksessa hankalan näkökulman sukupuoleen. En kuitenkaan hylkää naisen kategoriaa kokonaan. Sen sijaan kysyn, millä tavoin naisten kokemuksia ja miesten ja naisten sukupuolieroa korostava näkemys näyttäytyy luonnollisena perustana naisten asemaa parantamaan pyrkivälle politiikalle, vaikka sitä kritisoiva, postmoderni näkemys on jo pitkään ollut myös suomalaisen tutkimuksen valtavirtaa (esim. Väyrynen 2004; Valenius 2007a). Tutkimuksen perustana ei kuitenkaan ole luonnollinen naisen identiteetti vaan sen kohteena ovat kategorian nainen[8] moninaiset määritelmät ja representaatiot (Zalewski 2000, 40). Sukupuoli ei ole analyysissa vain miesten ja naisten itsestään selvän jaon muodostama tekninen kategoria, vaan ymmärrän sen poliittisesti tuotettuna. Sukupuolen tarkasteleminen kriittisesti auttaa kääntämään katseen niihin ongelmiin, joita syntyy sen oletetusta kaksijakoisuudesta ja muista epätasa-arvoa tuottavista hierarkioista, kuten oletuksesta tasa-arvon viemisestä hyvinvoivasta pohjoisesta etelän kriisialueille. (Jauhola 2010, 258.)

8 Viitatessani tekstissä kategorioihin *sukupuoli* ja *nainen/naiset* en oleta niiden olevan luonnollisesti määräytyviä, muuttumattomia tai täydellisiä. Käytän kategoriaa *nainen/naiset* kuvaamaan niitä subjekteja, jotka itse määrittelevät itsensä naisiksi tai joita yhteiskunnassa yleensä pidetään naisina olettamatta, että nämä subjektit muodostavat mitään luonnostaan yhteneväistä ryhmää.

3.2. Tasa-arvoa meillä ja muualla

3.2.1. Suomalainen tasa-arvopolitiikka

Suomalaista keskustelua sukupuolten suhteista on leimannut *tasa-arvon* käsitteen vahva, lähes hegemoninen asema yhteiskunnassa ja politiikan tavoitteena. Tasa-arvon käsitteen sopivuutta naisten aseman parantamiseksi on harvoin kyseenalaistettu. Toisin kuin esimerkiksi ranskalaisessa ja anglo-amerikkalaisessa feministisessä teoriaperinteessä, Suomessa ei myöskään ole noussut suurempaa lingvististä tai ideologista kritiikkiä tasa-arvon käsitettä kohtaan. (Holli 2003, 8–10.) Tasa-arvo on suomalaisessa yhteiskunnassa ymmärretty positiiviseksi, harmoniaa ja sukupuolten yhteistyön merkitystä korostavaksi tavoitteeksi. Sen sijaan feminismillä on suomalaisessa tasa-arvokeskustelussa hyvin negatiivinen kaiku. Feminismi on usein ymmärretty stereotyyppisesti miesvihamielisenä ja yhteiskunnan kokonaisuuden hyvinvoinnin vastaisena. Vetoaminen sukupuolten tasa-arvoon on siis tarjonnut naisten poliittisille vaatimuksille legitiimin tilan päinvastoin kuin vetoaminen feminismiin tai naiserityisiin käsitteisiin. (Mt, 16–17.)

Tasa-arvon käsitteen hegemoniaa selittää *valtiofeminismin* vahva asema pohjoismaisissa yhteiskunnissa. Valtiofeminismillä Holli viittaa valtion tasa-arvoelimiin ja reformistiseen näkemykseen siitä, että yhteiskuntaa on mahdollista muuttaa sen hallitsevista valtarakenteista käsin. Naisten asemaa voidaan tällöin parantaa valtion kautta ja sen avulla. Suomessa kansalaisyhteiskunnan ja valtion läheiset ja limittäytyneet suhteet ovat myös vaikuttaneet siihen, että naisjärjestöt ovat toimineet valtion kanssa yhteistyössä pikemminkin kuin sitä vastaan. (Holli 2003, 10–11.)

Suomessa valtio on ollut merkittävä areena sukupuolten tasa-arvon edistämisessä. Pohjoismainen feministinen tutkimus on korostanut naisten poliittista toimijuutta ja nähnyt sukupuolten tasa-arvon institutionalisoimisen väylänä naisten *valtaistamiseen* (empowerment). Pohjoismainen hyvinvointivaltio on nähty sopivana mallina esimerkiksi muille EU-maille. Pohjoismaista tutkimusta on kritisoitu siitä, että se aliarvioi sukupuolihierarkioiden pysyvyyden valtiossa ja yhteiskunnassa, sekä siitä, että valtion nähdään vapauttavan kaikki naiset samalla tavalla. Sukupuolten välinen tasa-arvo pohjoismaissa tarkoittaa ennen kaikkea tasa-arvoa valkoiselle,

työssäkäyvälle, heteroseksuaaliselle äidille. Pohjoismainen feministinen lähestymistapa korostaa naisten ja miesten samanlaisuutta, ja sen keskeisenä tavoitteena on ollut taata naisille miesten kanssa yhtäläiset mahdollisuudet työelämässä ja yhteiskunnassa. (Kantola 2007, 52–53.)

3.2.2. Suomi tasa-arvon mallimaana – myös kriisinhallinnassa?

Suomea kuvataan usein määritelmillä *rauhanturvaamisen suurvalta* ja *tasa-arvon mallimaa* (Jukarainen ym. 2010a, 9). Tasa-arvo ja turvallisuus ovat niitä myyttejä, joiden pohjalle Suomen kuviteltu yhteisö muodostuu (vrt. Whitworth 2005, 89; Anderson 1983/2006). Kansallisen projektin ja sukupuolten tasa-arvon yhdistämisellä on historiallinen perusta. Suomessa kansalaisten tasa-arvoiset poliittiset oikeudet ovat sisältäneet alusta alkaen myös naisten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden, ja 1900-luvun alun naisliikkeet muodostuivat suhteessa nationalismiin. Feminismin ja nationalismin yhdistäminen on näkynyt myös myöhemmässä poliittisessa kehityksessä, ja se on auttanut naisille tärkeiden kysymysten pääsyä osaksi kansallista poliittista agendaa. (Holli 2003, 11–12.) Kytkös nationalismiin on ruokkinut käsitystä Suomesta tasa-arvon mallimaana, joka on viime vuosikymmeninä tullut yhä yleisemmäksi. Suomalaisten uskotaan sisäistäneen tasa-arvoiset asenteet vastakohtana muille kansoille ja kulttuureille, jotka eivät ole vielä päässeet yhtä pitkälle. Oletus tasa-arvoisesta Suomesta vaatii siis rakentuakseen 'toisen'. (Mt, 17–18.)

Tasa-arvon näkeminen vientituotteena, joka voidaan suomalaisen asiantuntijuuden avulla tuoda 'toisten', ei yhtä edistyneiden yhteiskuntien omaksuttavaksi, on ongelmallinen (vrt. Ahmed 2000, 174.) Se nostaa suomalaisen hallitsevan tasa-arvokäsityksen miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta yleismaailmalliseksi arvoksi huomioimatta sen rakentumista tietyssä yhteiskunnallisessa kontekstissa. Näkemys peittää näkyvistä epätasa-arvon suomalaisessa yhteiskunnassa (Holli 2003, 18) ja olettaa, että kansainvälisellä kriisinhallinnalla voidaan onnistuneesti viedä tasa-arvoa. Tasa-arvoasiantuntijuus on kuitenkin ongelmallista, sillä myös sukupuolten tasa-arvoa edistämään pyrkivä politiikka ja asiantuntijat voivat uudelleen tuottaa sukupuolten normatiivisia rajoja.[9] Jauholaa mukailleen voidaan kysyä, miten toimia poliittisesti niin, että vältytään

9 Jauhola perustaa väitteensä tutkimukselle Indonesian Acehissa, jossa hänen mukaansa ainoastaan sukupuoleen keskittyvä kriisinhallinta ja humanitaarinen apu eivät kykene kohtaamaan yhteiskunnassa esiintyviä eriarvoisuuksia.

uusintamasta sukupuolieroa ja huomioidaan muut sosiaalisia suhteita määrittelevät erot ja valtasuhteet, myös pohjoisen ja etelän välillä. (Jauhola 2000, 263.)

3.3. Yhteenveto: sukupuoli ja tasa-arvo

Sukupuolen ymmärtäminen kahden ennalta määritellyn ryhmän, naisten ja miesten, tasa-arvona antaa poliittiselle toiminnalle erilaisen pohjan, kuin jos sukupuoli ymmärretään hankalasti ja pyritään kyseenalaistamaan koko mies/nais-jaottelun luonnollisuus ja sen ensisijaisuus epätasa-arvoa tuottavana hierarkiana. Toinen eronteko liittyy siihen, miten naisten ja miesten tasa-arvon kontekstissa nähdään suhde naiserityisyyden ja sukupuolten yhteistyön ja -harmonian välillä. Suomalainen tasa-arvopolitiikka on korostanut yhteistyön merkitystä ja miesten ja naisten yhtäläisyyksiä sukupuolieron sijaan. Sukupuoliero ja sukupuolten epätasa-arvo on puolestaan paikantunut muualle, toisiin kulttuureihin ja yhteiskuntiin. (Holli 2003, 16–18.)

Sukupuolten tasa-arvoa ja naisten asemaa parantamaan pyrkivä kriisinhallintatyö ei voi välttyä omaksumasta jonkinlaista käsitystä naisten, sukupuolten ja tasa-arvon keskinäisistä suhteista ja siitä, miten niitä voidaan edistää toisissa kulttuureissa ja yhteiskunnissa. Suomalaisen 1325-puheen ja kriisinhallinnan kontekstissa tarkastelen, millaiseksi tämä ymmärrys muodostuu, miten se rakentuu suhteessa suomalaiseen ideaaliin sukupuolten tasa-arvosta ja mitä mahdollisesti suljetaan puheen ulkopuolelle. Omaksun hankalan näkökulman sukupuoleen, ja pohdin, mitä annettavaa sillä voisi olla suomalaiselle 1325-politiikalle.

Selvän eron tekeminen sosiaalisen ja biologisen sukupuolen välille on toistaa heteronormatiivista kahtiajakoa, jonka puitteissa esimerkiksi *warioihin*, eli transsukupuolisiin kohdistuva väkivalta ei ole saanut huomiota kansainvälisten toimijoiden taholta. Jauholan mukaan myöskään naisten välisiä eroja esimerkiksi sosiaaliseen luokkaan, etnisyyteen tai uskontoon liittyen ei ole huomioitu riittävästi. (Jauhola 2010, 263–268.)

4. Naiset, rauha ja turvallisuus

Päätöslauselmaan 1325 ja Suomen kansalliseen toimintaohjelmaan sisältyy oletus siitä, että kansainvälisellä kriisinhallinnalla voidaan onnistuneesti luoda turvallisuutta ja kestävää rauhaa. Kriisinhallinta käsitetään laajasti ja sen tavoitteena on paitsi väkivaltaisuuksien lopettaminen, myös yhteiskunnallisen reformin tukeminen. Yhteiskunnan demokraattisen kehityksen oletetaan olevan edellytys kestävälle ja oikeudenmukaiselle rauhalle. Rauha ja turvallisuus määrittyvät laajemmin kuin sodan ja väkivallan poissaolona. Liberaalin rauhan ja inhimillisen, laajan turvallisuuskäsityksen huomioiminen on tärkeää, sillä ne muodostavat pohjan, jolle 1325-diskurssi muodostuu.

Päätöslauselman 1325 kannalta keskeiseksi nousee kysymys naisten ja sukupuolen merkityksestä rauhaan ja turvallisuuteen liittyen. Tuon esille eri merkityksiä, joita naisille ja sukupuolelle on annettu tutkimuksessa: naisten näkeminen luonnostaan rauhanomaisina, naisten uhriaseman ja erityistarpeiden korostamisen, naisten ymmärtäminen tärkeinä toimijoina, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kriisinhallintaan ja naisten määrän lisäämisen korostaminen kriisinhallinnassa. Lisäksi nostan esille 1325-tutkimuksen esiin nostamia kriittisiä näkökulmia. Kysyn turvallistamisen käsitteen avulla, tarkoittaako naisten ja sukupuolen nostaminen osaksi turvallisuusdiskurssia todellista murrosta naisten aseman paremmaksi huomioimiseksi.

4.1. Liberaali rauha

4.1.1. Valtioiden vai ihmisten rauha?

Kuten kansainvälisen politiikan teorioissa yleensä, myös kysymyksissä sodasta ja rauhasta tutkimuksen painopiste on ollut valtioissa. Vähemmän huomiota on kiinnitetty yksilöiden tai yhteiskunnan rooliin rauhan saavuttamisessa ja sen ylläpitämisessä. (Richmond 2007, 2). Erityisesti kylmän sodan aikana, kun kansainvälisen politiikan tutkimuksen valtavirta oli neorealistista, tutkimuksen painopiste oli valtioissa ja keskittyi rauhan sijaan sotaan. Neorealisteille rauhantila merkitsee sodan poissaoloa valtioiden välisissä suhteissa. Rauhan nähdään toteutuvan anarkistisen kansainvälisen järjestelmän väliaikaisessa tasapainon tilassa,

mutta sitä varjostaa kuitenkin aina sodan uhka. (Waltz 1988, 620.)

Rauhantutkimus kehittyi kylmän sodan aikana omana tutkimusalanaan. Johan Galtungin tunnettu jako *negatiiviseen* ja *positiiviseen rauhaan* laajentaa määritelmää rauhasta ja nostaa esiin kysymyksen ihmisten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta rauhan edellytyksenä. Valtioiden välisiä suhteita painottavien teorioiden käsitys rauhasta merkitsee yleensä väkivallan puuttumista valtioiden välisistä suhteista. Myös Galtung ottaa lähtökohdakseen määritelmän rauhasta väkivallan poissaolona, mutta laajentaa väkivallan käsittämään sodan ja konfliktin väkivallantekojen eli *suoran väkivallan* lisäksi myös sortavia rakenteita ja hyväksikäyttöä, eli *rakenteellista väkivaltaa*. Negatiivisella rauhantilalla hän viittaa suoran väkivallan poissaoloon ja positiivisella rauhalla rakenteellisen väkivallan poissaloon, eli yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Rauhan käsitteen laajentamista Galtung perustelee sillä, että rakenteellinen väkivalta voi olla ihmisille yhtä haitallisia tai jopa haitallisempaa kuin suora väkivallan käyttö sodissa. Keskittyminen vain avoimen sodan ja suoran väkivallan torjumiseen johtaa helposti rakenteellisen väkivallan hiljaiseen hyväksyntään. (Galtung 1969, 182–184.) Galtungille rauhantila ei ole siis vain valtioiden välistä rauhaa, vaan myös oikeudenmukaisuutta valtion sisällä.

Myös niin sanottujen uusien sotien, eli valtion sisäisten etnisten tai uskonnollisten konfliktien lisääntyminen on vaikuttanut rauhan käsitteen ymmärtämiseen laajemmin kuin valtioiden välisen väkivallan puuttumisena. Uusissa sodissa taistelevia osapuolia ovat yhä useammin väkivaltaiset ryhmittymät, eivät valtiot (Kaldor 1999, 5–8). Rakenteellisen väkivallan ja positiivisen rauhan käsitteet mahdollistavat myös rauhan sukupuolittuneen tarkastelun: voidaan kysyä, miten rakenteet kohdistuvat eri tavoin miehiin ja naisiin. Rakenteellisen väkivallan sukupuolittuneisuus ei ole kuitenkaan noussut rauhan teoretisoinnin keskeiseksi kysymykseksi perinteisen rauhantutkimuksen piirissä. (Väyrynen 2007, 122–123.)

4.1.2. Liberaalin rauhan ideaali

Kylmän sodan jälkeen kansainvälisen politiikan valtavirran käsitykseksi on muodostunut ideaali *liberaalista rauhasta*. Se leimaa myös kansainvälisiä instituutioita, sillä esimerkiksi

rauhanturvaamisen teoria ja käytäntö ovat pitkälti sitoutuneet liberaalin rauhan periaatteeseen. (Bellamy ym. 2004, 26.) Liberaali rauha määrittyy demokratisoinnin, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja globaalissa taloudellisessa ympäristössä tapahtuvan kehityksen kautta (Richmond 2008, 74). Postmodernin tutkimuksen näkökulmasta liberaalia rauhaa voidaan kutsua vallitsevaksi, hegemoniseksi käsitykseksi rauhasta.

Liberaalin rauhan ytimessä on ajatus *demokraattisesta rauhasta*, jonka mukaan demokratiat eivät käy sotaa toisiaan vastaan. Levyn (1988, 662) mukaan demokraattisen rauhan teoria on niin lähellä empiiristä lakia kuin kansainvälisessä politiikassa on mahdollista. Vaikka osa demokraattista rauhaa teoretisoineista on pyrkinyt välttämään normatiivisia väitteitä liberaalien demokratioiden paremmuudesta suhteessa muihin valtiomuotoihin, voidaan demokraattisen rauhan teorian nähdä perustuvan tähän olettamukseen. Siitä, miksi demokratiat eivät käy sotia toisiaan vastaan, ei vallitse yksimielisyyttä, mutta yhtenä selityksenä pidetään vapaan kansalaisyhteiskunnan valtiolle asettamaa kontrollia. Toiseksi tekijäksi on esitetty demokratioiden yhteistä normiperustaa, kuten ihmisoikeuksien kunnioitusta ja väkivallan välttämistä. Kolmas olettamus on, että liberaalien demokratioiden hallitukset ajavat kansalaisten etuja omien etujensa sijaan. (Buchan 2002, 410–411.)

Liberaali rauha perustuu ajatukseen universaaleista normeista ja jättää usein huomioimatta niiden paikallisen ja historiallisen kehityksen (Buchan 2002, 421). Demokraattinen, liberaali rauha on erityisesti länsimaissa vallitseva ideologia rauhasta. Kylmän sodan jälkeisessä poliittisessa tilanteessa teorialla on selkeä yhteys Yhdysvaltojen johtamaan kansainväliseen turvallisuusjärjestelmään, joka perustuu hegemonin kontrolloimiin kansainvälisiin instituutioihin sekä universaaleina pidettyjen, liberaalien normien levittämiseen. Demokraattisen rauhan teorian kautta on perusteltu oikeutusta demokratian levittämiselle. Paikallista suostumusta ei aina nähdä välttämättömänä edellytyksenä rauhan tuomiselle. (Richmond 2008, 91–93.) Kriitikkojen mukaan demokraattisen rauhan teoria vierittää syyn sodista ei-liberaalien valtioiden harteille jättäen huomioimatta liberaalien ja ei-liberaalien valtioiden intiimit yhteydet ja molemminpuolisen riippuvuuden, kuten lännen imperialismin ja sen heijastumat nykyisissä kansainvälisissä suhteissa (Buchan 2002, 421).

Demokratisaation ja demilitarisaation nähdään yleisesti olevan naisten intressien mukaista. Militaristisessa valtiossa naisten on yleensä korostetun vaikea päästä valtaan, sillä armeija maskuliinisena ja miesten hallitsemana instituutiona ei perinteisesti ole tarjonnut naisille valtaa ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Demokratisaatio puolestaan avaa julkisen tilan ja mahdollistaa, ainakin teoriassa, monenlaisten äänten, intressien ja poliittisten agendojen nousemisen esiin. Demokratiakehitys ja demilitarisaatio eivät automaattisesti kuitenkaan hyödytä naisia. Vaarana on, että maskuliinisuus säilyy yhteiskunnassa etuoikeutetussa asemassa, ja että yhteiskunnan murros tuo mukanaan myös negatiivisia muutoksia. Esimerkiksi prostituutio saattaa yleistyä naisten työmahdollisuuksien huonontuessa miesten palatessa siviiliammatteihinsa. Toinen vaara on, että yhteiskunnan vakauden nimissä naisille asetetaan tiettyjä odotuksia ja rajoituksia sopivasta käytöksestä tai paikasta yhteiskunnassa. Poliittista kamppailua käydäänkin rauhanprosessin ja demokratiakehityksen aikana myös sukupuolten rooleista. (Enloe 1993, 22–27.)

4.2. Turvallisuuden määritelmät

4.2.1. Ihmisten turvallisuus

(Neo)realistisessa turvallisuuden tutkimuksessa turvallisuuden tuottajaksi sekä sen perimmäiseksi objektiksi käsitetään itseoikeutetusti valtio. Turvallisuusuhkana pidetään aseellista konfliktia toisen valtion kanssa, ja valtion sisällä oletetaan puolestaan vallitsevan järjestyksen ja rauhan tila. Valtioiden nähdään tavoittelevan valtaa ja oman suvereniteettinsa säilyttämistä. Valtion *kansallisen turvallisuuden* takaavat siis parhaiten vahvat asevoimat. (Esim. Waltz 1988.) Jyrkimmillään suurvaltojen turvallisuusekspertien teknostrategisissa puheissa ei edes välillisesti tuoteta suhdetta ihmisten turvallisuuden ja valtion turvallisuuden välillä. Puhuttaessa haavoittuvuudesta tai selviytymisestä ei tarkoiteta ihmisiä vaan asejärjestelmiä. (Cohn 1987, 699.)

Neorealismin kriitikot ovat kyseenalaistaneet automaattiseksi oletetun suhteen ihmisten turvallisuuden ja valtioiden turvallisuuden välillä. Valtiot ja niiden sotakoneistot eivät ole ainoastaan suojelijoita, vaan usein myös uhka kansalaistensa turvallisuudelle. Viimeisen sadan

vuoden aikana enemmän ihmisiä on kuollut oman valtiokoneistonsa tappamina kuin vieraiden armeijoiden toimesta. Sisällissodat ovat yleistyneet huomattavasti ja muodostavat 95 prosenttia aseellisista konflikteista. (UNDP 2005, viii). Reaktiona tähän kehitykseen *inhimillisen turvallisuuden* käsite siirtää huomion valtioiden turvallisuudesta yksilöiden turvallisuuteen korostaen ihmisoikeuksia, turvaa väkivallalta ja kestävää kehitystä (Fierke 2007, 144). Käsitteen toi julkiseen tietoisuuteen YK:n kehitysohjelma UNDP vuonna 1994 julkaisemassaan raportissa *Human Development Report*, minkä jälkeen siitä tuli nopeasti yksi turvallisuuden tutkimuksen akateemisista fokuksista (Wibben 2008, 455). Inhimilliseen turvallisuuteen vedoten sekä tutkijat että poliittiset toimijat ovat määritelleet yhä useampia ei-sotilaallisia ongelmia turvallisuusuhiksi (Hudson 2010, 2).

Inhimillisen turvallisuuden käsitteelle ei ole olemassa yhtä vakiintunutta määritelmää. UNPD:n raportissa se määritellään turvaksi pitkäaikaisilta uhkilta kuten nälältä, taudeilta ja sorrolta sekä suojeluksi yllättäviltä ja vahingollisilta jokapäiväistä elämää häiritseviltä uhkilta kotona, töissä tai yhteisöissä. Inhimillinen turvallisuus sisältää kaksi osaa: vapauden pelosta ja vapauden halusta. Uhat turvallisuudelle voivat olla ihmisen tai luonnon aiheuttamia, ja ne voidaan luokitella seitsemän pääkategorian alle: talous, ravinto, terveys, ympäristö, henkilökohtainen, yhteisö ja poliittinen.[10] (UNDP 1994, 23). Kriittinen ja feministinen turvallisuuden tutkimus ovat painottaneet tarvetta epätasa-arvoisten rakenteiden purkamiselle. Laajimmassa muodossaan turvallisuus on yhdistetty emansipaatioon. *Emansipatorinen turvallisuus* painottaa akuuttien turvallisuusuhkien lisäksi vapautumista elämää vaikeuttavista, epätasa-arvoisista rakenteista (Booth 1991, 319).

Inhimillisen turvallisuuden käsite voidaan nähdä kriittisestä näkökulmasta käsin sekä jatkumona että irtiottona perinteiselle turvallisuuden tutkimukselle (Wibben 2008, 455). Inhimillisen

10 Turvallisuuden käsitteen näin radikaalia laajentamista on kritisoitu neorealistien (esim. Walt 1991, 213) toimesta, mutta myös inhimillisen turvallisuuden keskustelujen sisällä on esitetty kapeampia määritelmiä. Esimerkiksi UNDP:n vuonna 2005 julkaisemassa raportissa inhimillinen turvallisuus määrittyy vuoden 1994 raporttia kapeammin painottuen enemmän vapaudelle pelosta kuin vapaudelle halusta ja korostaen valtioiden roolia turvallisuuden tuottajana (UNDP 2005, 179–181; Shaw ym. 2006, 3–4).

turvallisuuden nähdään edellyttävän yhteiskunnan muuttamista liberaaliksi demokratiaksi. Tällöin demokratian levittämisestä tulee kansainvälisen yhteisön, ja usein käytännössä sen supervallan Yhdysvaltojen tehtävä. (Fierke 2007, 144.) Toisaalta inhimillinen turvallisuus korostaa perustarpeiden täyttämistä ja ihmisarvon säilyttämistä. Se on myös ollut tärkeässä roolissa monien kansalaisjärjestöjen työssä, ja siten auttanut haastamaan vallitsevaa käsitystä turvallisuudesta. (Mt, 148–150.)

Inhimillisen turvallisuuden retoriikan valossa ei siis ole yllättävää, että myös yhä useampia erityisesti naisiin kohdistuvia uhkia on määritelty turvallisuusdiskurssin avulla (Hudson 2010, 3). Inhimilliseen turvallisuuteen keskittyneessä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan automaattisesti otettu huomioon sukupuolinäkökulmia. Feministit ovatkin olleet skeptisiä käsitteen suhteen, sillä siinä feminiinisyys ja maskuliinisuus yhdistetään kyseenalaistamatta inhimillisen alle, jolloin turvallisuusuhat määrittyvät pääosin miesten kokemusten ja maskuliinisuuden kautta. (Mt, 37.) Monet feministiset tutkijat pitävät naisten aseman parantamista turvallisuuden edellytyksenä. Emansipatorinen turvallisuus edellyttää erilaisten yhteiskunnallisten hierarkioiden paljastamista ja ymmärrystä siitä, miten ne rakentuvat ja miten niitä pidetään yllä. Keskeinen oletus on, että kyseenalaistamalla ja purkamalla sukupuoli- ja muita yhteiskunnallisia hierarkioita vaikutetaan positiivisesti rauhaan ja turvallisuuteen. Esimerkiksi purkamalla myyttiä suojelua vaativista naisista ja miehistä suojelijoina kyseenalaistetaan naisten passiivinen rooli konfliktin aikana, jolloin voidaan rakentaa vähemmän sukupuolisidonnaisia määritelmiä turvallisuudesta. (Tickner 2001, 62–63.)

Jaottelu yksilön tai valtion turvallisuuteen on yksinkertaistettu, sillä turvallisuusuhat eivät yleensä kohdistu kaikkiin yksilöihin tasapuolisesti, vaan esimerkiksi kansanmurhan aikana turvattomuutta synnyttää kuuluminen tiettyyn kansanryhmään. Tällöin turvallisuutta on mielekästä tarkastella kyseisen kansanryhmän turvallisuutena yksilön turvallisuuden sijaan. (Fierke 2007, 45.) Myös Wyn Jones painottaa sosiaalista kontekstia, jossa yksilön turvallisuus tai turvattomuus muodostuu. Usein uhat yksilön turvallisuudelle liittyvät hänen identiteettiinsä. (Wyn Jones 1999, 114–117.) Feministisessä tutkimuksessa erityisesti stand-point-feministinen ajattelu on painottanut naisten ja miesten erilaisia kokemuksia rauhasta ja sodasta. Koska perinteisten kansainvälisen politiikan teorioiden nähdään pohjautuvan lähinnä miesten

kokemuksiin sodasta, on nähty tärkeäksi nostaa naisten kokemukset tutkimuksen kohteeksi. (Väyrynen 2007, 133–134; naisten joutumisesta konfliktien uhreiksi sukupuolensa perusteella, ks. luku 4.3.2.)

Ajattelutapaa on kritisoitu siitä, että painottamalla naisten ääntä ja kokemuksia se luo kuvan naisista yhtenäisenä ryhmänä (Väyrynen 2007, 137). Judy El-Bushra käyttää käsitettä *kulttuurinen essentialismi* viitatessaan näkemyksiin, joiden mukaan naisten kokemukset eri yhteiskunnissa ovat keskenään niin samankaltaisia, että niistä voidaan puhua universaalissa muodossa, vaikka biologisten tekijöiden ei uskottaisi määrittävän naisten ja miesten eroja merkittävästi. El-Bushran mukaan monet naisten rauhanjärjestöt ja YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 edustavat kulttuurista essentialismia puhuessaan naisista. Turvautuminen stereotypioihin voi joskus olla hyödyllistä, jos se tarkoittaa tukea esimerkiksi sodassa raiskatuille naisille tai naisten erityistarpeiden huomioimista aiempaa laajemmin rauhanprosessin aikana. Toisaalta erityistarpeiden korostaminen voi viedä huomiota naisten strategisilta tarpeilta, ja erityisesti heidän tarpeeltaan tulla vakavasti otetuiksi politiikassa ja korkean tason rauhanneuvotteluissa. (El-Bushra 2007, 142–144.)

Wyn Jones korostaa identiteettien muuttuvaa ja päällekkäistä luonnetta. Hänen mukaansa etukäteen ei voida määritellä mikä identiteetin osa, esimerkiksi kansallinen, sukupuoli- tai uskonnollinen identiteetti, missäkin tilanteessa on turvallisuuden kannalta oleellinen. Jotta ryhmäidentiteetit huomioonottava analyysi ei siis muuttuisi staattiseksi, tulee yksilö nähdä turvallisuuden perimmäisenä objektina ennalta määritellyn ryhmän sijaan. (Wyn Jones 1999, 114–117.) Näkemys siis haastaa myös ajatuksen siitä, että sukupuolen varjolla oletettaisiin esimerkiksi naisten automaattisesti olevan miehiä turvattomammassa asemassa. Sukupuoli kuitenkin säilyy yhtenä identiteetin tekijänä, johon tulee kiinnittää huomiota analysoitaessa turvattomuuteen johtavia tekijöitä.

4.2.2. Valtio turvallisuuden tuottajana

Feministit ovat kyseenalaistaneet valtion kyvyn vastata riittävästi kansalaistensa turvallisuudesta ja nostaneet esille kysymyksen suojelun sukupuolittuneisuudesta. Valtion vaikutusvallan

lisääminen ja sotilaalliset valmiudet eivät välttämättä edistä yksilön ja erityisesti naisten turvallisuutta, toisin kuin perinteinen turvallisuuden tutkimus olettaa. Kun resursseja suunnattaan sotavarusteluun, ne ovat pois muista valtion investoinneista, jotka saattaisivat lisätä kansalaisten turvallisuutta enemmän kuin aseet. (Tickner 2001, 62.) Kun turvallisuuden takaajana pidetään valtiota, tarkoittaa se käytännössä, että turvallisuudesta vastaavat valtion ulkopoliittinen eliitti ja kansallinen armeija. Nämä molemmat ovat perinteisesti koostuneet yksinomaan tai pääasiassa miehistä ja niiden toiminta on korostetun maskuliinista. Kapea turvallisuuskäsitys kansallisesta tai valtion turvallisuudesta perustuu siten miesten toimijuuteen ja naisille on varattu passiivisen suojeltavan rooli. (Valenius 2007b, 150–151.)

Jos valtiot eivät pysty takaamaan kansalaistensa turvallisuutta, kenen vastuulla on turvallisuuden tuottaminen? Yksi kansainvälisen politiikan keskeisistä kiistakapuloista koskee sitä, tulisiko kansainvälisellä yhteisöllä olla oikeus puuttua valtion sisäisiin asioihin silloin, kun valtio räikeästi loukkaa kansalaistensa turvallisuutta ja ihmisoikeuksia tai silloin, kun se ei kykene toteuttamaan suojeluvastuutaan. Jos turvallisuuden toteutuminen käsitetään kansainvälisen yhteisön vastuuksi, nousee se, miten valtio kohtelee kansalaisiaan, legitiimiksi kansainväliseksi kysymykseksi. Tämä logiikka on taustalla humanitaarisissa interventioissa ja demokratian levittämisessä mm. kansainvälisen kriisinhallinnan keinoin. Ajattelutapa kyseenalaistaa kuitenkin vain valtion täydet suvereenit oikeudet alueellaan, ei valtioiden keskeistä roolia turvallisuuden tuottajana. Ns. humanitaarisissa interventioissakin valtiot tai niiden yhteenliittymät, tosin ideaalisti kansainvälisen yhteisön oikeutuksella, toimivat turvallisuuden tuottajina. (Fierke 2007, 45.)

4.3. Naiset ja sukupuoli konfliktinratkaisussa ja kriisinhallinnassa

4.3.1. Naisten yhdistäminen rauhaan

Feministisessä *biologiseen* tai *kulttuuriseen essentialismiin* pohjaavassa näkemyksessä naiset liitetään rauhaan heidän rauhanomaisen luontonsa tai kasvatuksensa perusteella. Naisten luontaiseen rauhanomaisuuteen uskovat feministit päätyvät siihen lopputulokseen, että naisille tulisi antaa enemmän valtaa maailmanpolitiikassa, jolloin aggressiivisten miesten aikaansaama

väkivallan kierre katkeaisi ja konfliktien rauhanomainen ratkaiseminen yleistyisi (Marshall 2000, 8). Biologinen essentialismi naisten ja rauhan suhteesta perustuu erityisesti äitiyteen. Läntisessä maailmassa rauhan mieltäminen feminiiniseksi pohjautuu viktoriaaniseen ajatteluun[11], jossa ylistetään äitiyttä ja naisen korkeaa moraalia (Tickner 1992, 59). Monet radikaalifeministit ovat sitä mieltä, että naisten tulisi kieltäytyä taistelemassa miesten sodissa, ja että naisilla on elämää tuottavan tehtävänsä ansiosta erityinen yhteys rauhaan. Monet naisten rauhanliikkeet ovat korostaneet toiminnassaan naiseuden erityisyyttä, äidillisiä vaistoja ja naisen roolia huolenpitäjänä. (Tickner 2001, 58.)

Feministisen tutkimuksen valtavirta on jo pitkään kuitenkin sanoutunut irti sekä miesten luontaisesta yhteydestä sotaan että naisten luontaisesta rauhanomaisuudesta (esim. Tickner 1992; Forcey 1994). Naisten ja rauhan luontainen yhteys nähdään yhtenä essentialisoivana myyttinä, joka legitimoi naisten alisteisen aseman ja vahvistaa miesten ja naisten eroja korostavaa dualistista ajattelua. Ticknerin mukaan naisten ja rauhan yhdistäminen tukee sellaista ei-toivottua maskuliinisuuden ideaalia, joka perustuu naisten näkemiselle passiivisina uhreina ja suojelun kohteina. Rauhan yhdistäminen naisiin ei lopeta sotia, vaan on vaarallinen ajatusmalli, joka tukee sukupuolihierarkiaa, yllyttää miehiä sotimaan todistaakseen miehisyytensä eikä paranna naisten asemaa yhteiskunnassa. (Tickner 1992, 59). Yhdistämällä naiset rauhaan, korkeaan moraaliin ja idealismiin heidät myös pidetään poissa vallasta kansainvälisen politiikan ”tosi maailman” ulkopuolella (Tickner 1999, 8). Käsitys rauhasta naisten luontaisena ominaisuutena voi olla haitallinen myös rauhalle, sillä niin kauan kuin rauha yhdistetään feminiinisyyteen ja passiivisuuteen se ymmärretään pehmeänä, utopistisena käsitteenä (mt, 4).

Päätöslauselma 1325 ja Suomen kansallinen toimintaohjelma mainitsevat tarpeen tukea naisten paikallisia rauhanaloitteita. Feminiinisen rauhanomaisuuden korostaminen yhdistetään usein juuri naisten rauhanliikkeisiin, jotka eivät kuitenkaan ole yhteneväisiä toimintatavoiltaan ja agendaltaan. Osa liikkeistä korostaa naisten rauhanomaisuutta, hoivaa, äidillisyyttä, pasifismia ja epämuodollisten rauhanprosessien merkitystä, kun taas osa on vaatinut ensisijaisesti naisten

11 Tarinoita sotaa vastustavista naisista on kerrottu Euroopassa kuitenkin jo antiikin ajalta lähtien. Kreikkalaisen Aristophanesin komedia Lysistrata, jossa Ateenan, Spartan ja Korintin naiset yhdistävät voimansa ja julistavat aviomiehilleen seksilakon kunnes he lopettavat sotimisen toisiaan vastaan, esitettiin ensimmäisen kerran Ateenassa 500-luvulla eKr. (Yuval-Davis 1997, 94).

tasavertaista osallistumista muodolliseen rauhanprosessiin, naisten uhrikokemusten huomiointia ja pääsyä uuden yhteiskunnan valta-asemiin. Kulttuurisessa tai biologisessa essentialismissa piilee liiallisen yleistämisen vaara. Riskinä on, että naiset luokitellaan stereotyyppisesti uhreiksi tai poliittisesti neutraaleiksi huolenpitäjiksi, ja että heidän toimintansa saama poliittinen ja rahallinen tuki perustuvat näille oletuksille. (El-Bushra 2007, 141–143).

4.3.2. Naiset haavoittuvassa asemassa

Huolimatta myytistä naisten suojelemiseksi käytävistä sodista, muodostavat siviilit, joista suuri osa on naisia, huomattavan osan nykyisten konfliktien uhreista. Tapa joutua konfliktin uhriksi korreloi sukupuolen kanssa: useampi mies kuolee taisteluissa, kun taas naiset kokevat raiskauksia, sieppauksia, väkivaltaa ja orjuuttamista ja joutuvat pakolaisiksi. Syyt miesten ja naisten erilaisille kokemuksille liittyvät yhteiskunnan ja sen toimintojen sukupuolittumiseen. Naisilla on harvoin samoja resursseja, poliittisia oikeuksia ja valtaa ympäristöönsä nähden kuin miehillä. Myös naisille tyypillinen hoitovastuu lapsista asettaa rajoitteita liikkumiselle ja naisten kyvylle suojella itseään. (Olsson 2000, 7–8; Rehn ym. 2002, 1–4;). Rehn ym. tuovat myös esille *väkivallan jatkumon*, jolla tarkoitetaan yhteyttä naisiin sodan aikana kohdistuvan äärimmäisen väkivallan ja naisiin rauhan aikana kohdistuvan väkivallan välillä. Naisiin kohdistuva väkivalta on sekä sodan että rauhan aikana useammin sukupuolittunutta kuin miehiin kohdistuva: naiset joutuvat väkivallan uhreiksi nimenomaan sukupuolensa takia. (Mt, 10.)

Tarkastelemalla naisten uhrikokemuksia sodan aikana voidaan kyseenalaistaa myytti naisten suojelemisesta, joka on yksi sodan diskursiivisen legitimoinnin keinoista. Yksi miespuolisen suojelijan ja suojeltavan naisen suhteen paradokseista on, että kun naiset nähdään kansakunnan puhtauden symbolina, tulee heistä myös sotilaallisesti kiinnostavia hyökkäyksen kohteita. Raiskaukset ovat usein systemaattinen sotastrategia. (Tickner 2001, 49–51). Feministinen tutkimus painottaa raiskauksen yhteyttä väkivaltaan seksuaalisen nautinnon[12] sijaan. Sotaraiskauksia käytetään kidutuksen muotona sekä naisia että miehiä kohtaan. Sukukypsiin

12 Sotaraiskaukset nähtiin pitkään vain sotilaiden ”huvitteluna” taistelun jälkeen. Naiset ymmärrettiin tällöin osaksi sotasaalista ja raiskaus yhdistettiin miesten aggressiiviseen seksuaalisuuteen, sen sijaan että se olisi nähty äärimmäisen väkivallan muotona, jonka tarkoituksena on nöyryyttää ja alistaa uhria. (Marttila 2003, 8).

naisiin kohdistuvien raiskausten tavoitteena voi olla pakottaa naiset synnyttämään vihollisen lapsia. (Allen 1996, 90; 100). Naisen ruumista pidetään kansakunnan symbolina, jonka häpäiseminen saattaa häpeään koko kansan (Marttila 2003, 8).

Ymmärtämällä raiskaukset sodankäynnin aseena nostetaan naisten kokemukset yksityisestä julkiseen ja kansainväliseen. Raiskaukset eivät ole konfliktien sivutuote vaan monissa konflikteissa yksi merkittävimmistä turvattomuutta tuottavista tekijöistä. Naisten kokeman väkivallan turvallistaminen ja politisoiminen ei kuitenkaan aina ole pelkästään hyvä asia. Marttila kiinnittää huomiota siihen, että Balkanin konfliktissa todellisten naisten todelliset kärsimykset syrjäytettiin, kun naisruumis ymmärrettiin kilpailevien etnisyyksien välisenä taistelukenttänä. Naisruumiista rakennettiin poliittinen ruumis, jonka kärsimystä käytettiin taisteluiden oikeuttajana ja kansainvälisen myötätunnon manipuloimiseksi. Naisiin kohdistuvat rikokset nähtiin rikoksina vasta, kun ne käsitettiin rikoksiksi kansakuntaa vastaan. (Marttila 2003, 101). Sotaraiskauksista puhuminen ei siis automaattisesti tarkoita laajan turvallisuuskäsityksen omaksumista. Kun raiskausten nähdään kohdistuvan kansakuntaan eikä yksilöihin, on kyse yhä kansallisen turvallisuuden korostamisesta inhimillisen turvallisuuden sijaan.

Ajatusta naisten haavoittuvan aseman vaatimasta erityissuojelusta on myös kritisoitu. Sodankäyntiä perustellaan usein ”naistenjalasten” (”womenandchildren”) suojelulla. Naiset ymmärretään uhreina ja huollettavina aktiivisen toimijuuden sijaan. Tämä on ongelmallista, koska yhdistämällä naiset lapsiin luodaan kuvaa naisten lähes lapsenomaisesta viattomuudesta suhteessa kansainvälisen politiikan todellisuuteen. (Enloe 1993, 166.) Carpenterin mukaan naisten näkeminen ”viattomina” ja ”haavoittuvina” perustuu sukupuoliessentialismiin, jossa miesten ja naisten kategoriat rakentuvat toistensa vastakohtina ja toisensa poissulkevina. Tämä vääristymä estää tunnistamasta niitä tilanteita, joissa aikuiset miehet joutuvat konfliktin aikana erityisen haavoittuvaan asemaan. Armeijaikäiset miehet nähdään konfliktin aikana yleensä suurempana uhkana kuin naiset, sillä siviileinäkin heitä kohdellaan potentiaalisina sotilaina. Miehet voivat siksi sukupuolensa perusteella joutua esimerkiksi pakkovärvätyksi armeijaan, mielivaltaisesti pidätetyiksi tai pikateloitusten uhreiksi. (Carpenter 2005, 296.)

Kriisinhallintamissioiden vaikutus paikallisten naisten elämään ei ole välttämättä yksinomaan positiivinen, vaan myös ne voivat osaltaan ruokkia naisten joutumista esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Martti Ahtisaaren johtama Namibian missio, johon osallistui harvinaisen paljon naisia, oli ensimmäinen YK:n operaatio, jossa YK-joukkojen käytös paikallisia naisia kohtaan nostettiin esille. Paikallisia naisia tuotiin kasarmeihin, YK:n ajoneuvoja oli parkkeerattuna bordellien edessä ja korkea-arvoisia upseereja epäiltiin YK:n palkkaamien naispuolisten työntekijöiden seksuaalisesta hyväksikäytöstä. (Stiehm 1997, 42.) Myös suomalaiseen rauhanturvaajakulttuuriin on liittynyt esimerkiksi prostituoitujen avulla toimitettuja initiaatioriittejä. Nämä "vanhojen missioiden" ongelmat ovat vähentyneet, mutta seksibisnes jatkuu rauhanturvaoperaatioiden liepeillä. (Jukarainen ym. 2010b, 233–235.)

4.3.3. Naiset toimijoina

Yksi päätöslauselman 1325 ja Suomen kansallisen toimintaohjelman keskeisimmistä tavoitteista on lisätä naisten osallistumista rauhanprosesseihin niiden kaikilla tasoilla ja kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on naisten tasa-arvoinen edustus ja osallistuminen ratkaistaessa konfliktia ja rakennettaessa uutta yhteiskuntaa. (UM 2008a, 20–21.) Naisten oletetaan tuovan rauhanprosesseihin erilaisia näkökulmia ja nostavan agendalle erilaisia kysymyksiä kuin miesten. (Bouta ym. 2005, 49).

Naiset ovat merkittävästi aliedustettuja muodollisissa rauhanprosesseissa sekä konfliktin osapuolten että kansainvälisen yhteisön edustajina. Perusteena naisten sulkemiselle ulos neuvotteluista on se, että he eivät ole vallanpitäjiä: sotilasjohtajia, poliittisia päätöksentekijöitä, vahvoja neuvottelijoita tai taistelijoita. Heillä ei ole kokemusta neuvotteluista, eivätkä he edusta konfliktin (taistelevia) osapuolia. Naisten osallistuminen nähdään siis merkityksettömänä ottaen huomioon välittömän tavoitteen rauhan ja turvallisuuden saavuttamiseksi. Jos naisten osallistumista pidetään toissijaisena, jäävät ne tavat, joilla konflikti ja rauhanprosessi vaikuttavat naisten elämään helposti vaille huomiota. Ilman ääntä rauhanneuvotteluissa naisten huolenaiheet eivät nouse prioriteeteiksi, eikä niiden hoitoon varata resursseja. Naisten huolenaiheilla Porter ei viittaa feminiiniseen essentialismiin, vaan sukupuolten erilaisiin rooleihin yhteiskunnassa. Naisilla on usein ensisijainen vastuu lapsista ja yhteiskunnallisesta hoivasta, joten he priorisoivat

miehiä useammin koulutusta, terveydenhuoltoa, ravintoa, lastenhoitoa ja hyvinvointipalveluita. (Porter 2003, 248–250.)

Jos rauha ymmärretään ainoastaan väkivallan lopettamisena, näyttäytyvät ainoita merkittäviä toimijoita aseelliset ryhmät. Naisten mukaanotto rauhanprosesseihin liittyy siis rauhan ja turvallisuuden ymmärtämiseen laajasti. Tällöin naisten ottamisen mukaan konfliktin jälkeisiin neuvotteluihin nähdään tukevan demokraattisen yhteiskunnan kehittymistä ja siten lisäävän rauhanprosessin legitimiteettiä. Pelkkä naisten osallistuminen ei kuitenkaan riitä takaamaan naisten huolenaiheiden parempaa huomioimista, vaan myös neuvottelijoiden asemilla on merkitystä. (Porter 2003, 250.) Vaatimusta naisten edustuksen lisäämisestä päätöksenteossa voidaan pitää radikaalimpana kuin vaatimusta naisten uhrikokemusten tunnistamisesta. Se asettaa suuremman haasteen perinteiselle turvallisuusagendalle, sillä uhreina naiset eivät kyseenalaista valtasuhteita samalla tavoin kuin vaatiessaan pääsyä päätöksentekijöiksi. (Hudson 2010, 16.)

Naisten osallistumista voidaan tukea kansainvälisellä paineella demokraattisen järjestelmän luomiseksi ja poliittisen tilan avaamiseksi naisille. Kansainväliset kriisinhallintatoimijat voivat mm. järjestää koulutusta naisten oikeuksista, laajentaa konsultointiaan esimerkiksi naisjärjestöjen suuntaan, kouluttaa ja tukea naisehdokkaita vaaleissa ja vaatia sukupuolikiintiöitä puolueisiin tai päätöksentekoelimiin. (Bouta ym. 2005, 49–50.) Haasteena on sukupuolen ja muiden yhteiskunnallisten hierarkioiden yhteisvaikutusten tunnistaminen. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat naiset voivat helposti jäädä taka-alalle myös silloin, kun naisten osallistumismahdollisuuksia pyritään parantamaan. Esimerkiksi Afganistanissa tasa-arvo nähdään usein vain kysymyksenä naisten huonosta asemasta, vaikka se on myös merkittävä luokkakysymys. Rauhanturvaajien on helpompi tavoittaa koulutetut naiset, joiden näkemykset eivät kuitenkaan välttämättä edusta kaikkien naisten huolenaiheita ja asemaa. (Flén 2010, 99–100.)

4.3.4. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Yksi YK:n päätöslauselman 1325 ja Suomen kansallisen toimintaohjelman keskeisistä

vaatimuksista liittyy operaatioiden sukupuolivaikutusten huomioimiseen. *Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen* on kansainvälisesti ja Suomessa noussut keskeiseksi strategiaksi, jolla sukupuolten tasa-arvo pyritään saavuttamaan. Valtavirtaistaminen tarkoittaa sitä, että kaikkien päätösten, lainsäädännön ja toimenpiteiden valmistelussa ja toimeenpanossa huomioidaan sukupuolinäkökulma. Kyse on hyvän hallinnon periaatteesta, jonka tavoitteena on saada selville toiminnan välittömät ja välilliset vaikutukset naisiin ja miehiin.[13] (STM 2008, 14.) Käytännön kriisinhallintatyössä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tarkoittaa miesten ja naisten kokemusten, tarpeiden ja elämäntilanteiden huomioimista osana eri ammattiryhmien jokapäiväistä toimintaa. Tavoitteena on, että tasa-arvokysymykset eivät jää irrallisiksi, kun ne hahmotetaan osana poliisi-, sotilas-, rajavartio- tai muuta kriisinhallintatyötä. (Jukarainen ym. 2010a, 13.)

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella pyritään puuttumaan kriisinhallinta- ja turvallisuusorganisaatioiden *sukupuolineutraaleihin* tai jopa *sukupuolisokeisiin* käytäntöihin. Sukupuolisokeus tarkoittaa sitä, että sukupuolten eroja ja erilaisia tarpeita ei huomioida. Jos organisaatio on miesvaltainen, määrittyy standardiksi yleensä mies, jolloin valtavirtaistamisella voidaan tavoittaa nimenomaan naisten kokemukset. (Jukarainen ym. 2010b, 273.) Suomessa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista on toteutettu valtionhallinnossa 1990-luvulta alkaen[14] ja kansallisen toimintaohjelman myötä sitä on pyritty tuomaan osaksi myös suomalaista kriisinhallintaa. Sensitiivisyys sukupuolittuneille kysymyksille kriisinhallinnassa tarkoittaa erojen tunnistamista naisten ja miesten kokemuksissa, tarpeissa ja tilanteissa (Olsson 2000, 1).

Valtavirtaistaminen voidaan ymmärtää kapeammin tai laajemmin. YK:n valtavirtaistamista

13 Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella voidaan erityisesti YK:n kontekstissa tarkoittaa sukupuolinäkökulman huomioimisen lisäksi myös naisten osallistumisen lisäämistä kriisinhallinnassa ja konfliktien ratkaisussa eri tasoilla (esim. Olsson 2000). Viittaan valtavirtaistamisella kuitenkin yksinomaan sukupuolinäkökulman huomioimiseen.

14 Valtavirtaistamisen velvoite on sisältynyt lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) sen säätämisestä vuonna 1986 lähtien. Valtavirtaistaminen käynnistyi Suomessa toden teolla kuitenkin vasta 1990-luvun puolivälissä Suomen allekirjoitettua YK:n Pekingin toimintaohjelman ja liityttyä Euroopan unionin jäseneksi. Viimeisimmässä tasa-arvolain muutoksessa vuonna 2005 täsmennettiin tavoitteellisen ja suunnitelmallisen tasa-arvon edistäminen kuuluvan kaikille viranomaisille. (STM 2006, 14–15.)

tutkinut Johanna Valenius pitää sen ongelmana niin sanottua "lisää naiset ja sekoita" -asennetta. YK:n dokumentteihin ja rauhanoperaatioihin sisäänrakennetut käsitykset sukupuolesta ovat Valeniuksen mukaan dualistisia ja essentialistisia. Dokumenteissa puhutaan naisista (harvoin myös miehistä) homogeenisena ryhmänä, ja sukupuoli ymmärretään miesten ja naisten erona ja naisten erityisyytenä. (Valenius 2005, 16.) Valtavirtaistaminen mahdollistaa kuitenkin myös laajemmin ymmärryksen sukupuolesta. Kriisinhallintakeskuksen toimintaa tutkinut Ville-Veikko Pitkänen korostaa valtavirtaistamisen tavoitetta tarkastella sukupuolta laajemmin kuin kahden sukupuolen dikotomiana. Toisaalta Pitkäsen mukaan myös suomalaista viranomaistoimintaa ja keskustelua ohjaa yleensä kapeampi, kaksijakoinen ymmärrys sukupuolesta. (Pitkänen 2009, 24–25.)

Kapea sukupuolinäkökulma johtaa helposti siihen, että kansainväliset toimijat luokittelevat paikalliset ihmiset tiettyjen, sukupuolispesifien stereotypioiden avulla (Pitkänen 2009, 25). Ongelmia syntyy, jos kulttuurisia eroja korostetaan liikaa tai ne tulkitaan yksipuolisesti länsimaisten lasien läpi[15] (Valenius 2005, 11). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen voi pintapuolisesti ymmärrettynä vain lisätä erottelua sukupuolten välillä, mutta syvällisemmin omaksuttuna se tarjoaa välineitä sukupuolistereotypioiden havaitsemiseen ja kyseenalaistamiseen. (Pitkänen 2009, 25.)

4.3.5. Naisia kriisinhallintamissioihin

Naisten osallistumista kansainväliseen kriisinhallintaan halutaan lisätä Suomen kansallisessa toimintaohjelmassa. Kyse on paitsi tasa-arvon periaatteesta myös oletetuista hyödyistä[16], joista

15 Valenius kuvaa esimerkkiä Kosovosta, jossa kansainvälinen henkilöstö ei nähnyt yhteiskunnan moninaisuutta, vaan oletti kosovolaisten naisten automaattisesti olevan patriarkaalisen kulttuurin uhreja. Vanha tapaoikeus vaikutti kuitenkin vain pienen vähemmistön elämään, koska pitkään voimassa ollut sosialistinen järjestelmä oli pyyhkinyt sen vaikutukset lähes kokonaan pois. (Valenius 2005, 11.)

16 Naisten määrän lisäämistä kriisinhallinnassa ei ole kuitenkaan nähty yksinomaan positiivisena, vaan kriitikot näkevät naisten vaarantavan operaation tehokkuuden tai turvallisuuden toimiessaan patriarkaalisissa yhteiskunnissa sellaisissa asemissa, joissa naisia ei yleensä ole totuttu näkemään. Naisten osallistumisesta on kuitenkin saatu positiivisia kokemuksia myös vahvasti segregoituneista yhteiskunnista. Pelot naisten vaikeudesta toimia missiolla eivät välttämättä perustukaan paikallisen kulttuurin tuntemiseen, vaan kertovat enemmän länsimaisista muihin

naisten osallistumisen lisääminen toisi tullessaan. Hyödyt liittyvät osin toimimiseen erityisen segregoituneissa yhteiskunnissa. Esimerkiksi Afganistanin kaltaisessa miesvaltaisessa yhteiskunnassa naispuoliset kriisinhallintatyöntekijät ovat ainoita, jotka voivat keskustella paikallisten naisten kanssa. (Jukarainen 2010a, 17.)

Naisten määrän lisäämistä on perusteltu myös operaation paremmalla onnistumisella ja tehokkuuden lisäämisellä. Kenttäkokemukset naissotilaista ja -poliiseista ovat osoittaneet, että univormupukuisia naisia pidetään usein helpommin lähestyttävinä ja luottamusta herättävämpinä kuin miehiä. Naisille raportoidaan miehiä useammin erityisesti seksuaalisista rikoksista ja intiimeistä asioista. (Jukarainen ym. 2010a, 16–17.) Naisten odotetaan edustavan kriisinhallintatehtävissä tiettyjä feminiinisyyteen liitettyjä positiivisia stereotypioita, kuten tunneälyä. Elina Penttisen mukaan tunneäly on juuri se, jota kriisinhallinnassa tarvitaan: kykyä arvioida tilanteita ja löytää niihin oikea toimintatapa, sensitiivisyyttä paikallisen väestön, järjestöjen ja hallitusten edustajien kanssa neuvoteltaessa ja kykyä erottaa manipulaatioyritykset ja aidosta yhteistyöhalusta. (Penttinen 2010, 201–202.) Naisiin liitetyt positiiviset odotukset liittyvät toisaalta siis myös kulttuuriseen sukupuolieroon: oletuksiin feminiinisistä, naisille tyypillisistä ominaisuuksista, joita kriisinhallinnassa tarvitaan.

Kolmas argumentti naisten määrän lisäämiseksi liittyy missioiden negatiivisten lieveilmiöiden, ensisijaisesti seksuaalisen hyväksikäytön ja prostituution, vähenemiseen. Naisten osallistumisen kriisinhallintaoperaatioihin oletetaan hillitsevän maskuliinisen kulttuurin tuottamia ylilyöntejä esimerkiksi prostituutioon liittyen. Tämä pitää kokemusten valossa osittain paikkansa, mutta Jukarainen ym. korostavat, että biologinen sukupuoli ei estä ketään rikkomasta sääntöjä tai ottamasta osaa hyväksikäyttöön, eikä sukupuoli myöskään ole syy sille, miksi rikkeitä tapahtuu. Naisille asettuu moraalinvartijan rooli kriisinhallintatehtävissä usein siksi, että he ovat määrävähemmistönä ja usein jopa ainokaisasemassa ja siksi erityisen tarkkailun kohteina. (Jukarainen ym. 2010a, 17.)

---

kulttuureihin ja uskontoihin liitetyistä stereotypioista tai mission sisällä piilevistä seksistisistä asenteista ja naisten kykyjen aliarvioimisesta. (Flén 2010, 103–104; Stiehm 1997, 41–42.)

Myös Penttisen mukaan tutkimuksessa mennään hakoteille, jos oletetaan naisten olevan itsearvoinen ratkaisu kriisinhallinnan ongelmiin. Penttisen haastattelemat kriisinhallintatehtävissä palvelleet naispoliisit kokivat pärjänneensä tehtävissään älykkyydellä ja neuvottelutaidoilla, mutta eivät nähneet toimintatapojensa liittyvän ensisijaisesti naissukupuoleen. (Penttinen 2010, 201–203.) Feminiinisyyden idealisointi ja naisten näkeminen tarpeellisena, mutta erilaisena voimavarana, on ongelmallista (Holli 2003, 8). Ajattelutapa vahvistaa stereotypioita sukupuolten eroista, mikä on tasa-arvoon tähtäävässä työssä kaksiteräinen miekka. Kriisinhallinnassa vallitsevat ideaalit tietynlaisista miehistä ja maskuliinisuudesta jäävät huomioimatta, kun huomio kiinnitetään yksinomaan naisiin. Ei ole välttämättä realistista odottaa, että ratkaisu kriisinhallinnan ongelmiin löytyy yksinomaan naisten joukosta ja siitä, mikä ymmärretään feminiiniseksi tavaksi toimia. (Jukarainen ym. 2010a, 17.)

4.4. Kriittiset äänet

4.4.1. Sukupuolten epätasa-arvon turvallistaminen

Päätöslauselmassa 1325 ja Suomen kansallisessa toimintaohjelmassa sukupuolten epätasa-arvo tuodaan osaksi rauhan ja turvallisuuden käsitteistöä. Naisten epätasa-arvoisen aseman määrittely turvallisuuden käsitteillä oli päätöslauselman syntyä ajaneen globaalin naisverkoston strateginen tavoite, jonka taustalla oli halu saada valtiot sitoutumaan naisten aseman parantamiseen aiempaa tehokkaammin. Ihmisoikeuksiin tai moraalisiin velvoitteisiin vetoaminen ei ollut tuottanut haluttua tulosta, joten naisverkosto pyrki osoittamaan, miten naisten oikeudet ja sukupuolten tasa-arvo voivat olla avuksi kansainvälisen turvallisuuden ja rauhan edistämisessä. (Hudson 2010, 9.)

Turvallisuuden käsitteellä on kansainvälisen politiikan teorioissa ja käytännöissä ainutlaatuinen asema. Kun jokin uhka määritellään uhaksi turvallisuudelle, nähdään vakiintuneiden sääntöjen rikkominen sallituksi ja uhkaa torjuva politiikka määrittyy joko erityislaatuiseksi politiikaksi tai kokonaan politiikan yläpuolelle. Tästä prosessista käytetään nimitystä turvallistaminen. Käytännössä mikä tahansa kysymys voidaan politisoida tai turvallistaa. Kysymyksen politisoiminen tarkoittaa sen nostamista yksityisestä piiristä yhteiskunnalliseksi huolenaiheeksi.

Turvallistaminen on politisoimista voimakkaampi strategia, sillä turvallistamalla uhka määrittyy eksistentiaaliksi uhaksi turvallisuuden objektille, jonka perinteisesti on ymmärretty olevan valtio. (Buzan ym. 1998, 23–24.) Turvallisuusdiskursseille on tyypillistä kaksijakoinen poliittinen dynamiikka. Ne antavat turvallisuuspolitiikan toteuttajalle sekä vallan että vastuun toteuttaa poikkeuksellisiakin toimia uhan torjumiseksi. (Hansen 2006, 35.)

Turvallistamisen käsitteen kautta voidaan esittää kaksi tärkeää kysymystä 1325-diskurssiin liittyen. Ovatko naisten oikeudet ja sukupuolten tasa-arvo aseellisten konfliktien kontekstissa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 myötä todella siirtyneet pois poliittisen piiristä ja tulleet ymmärretyiksi turvallisuusuhkina (Hudson 2010, 30)? Voidaan kysyä, onko päätöslauselma johtanut resurssien lisäämiseen ja marginalisoitujen ryhmien parempaan huomioimiseen kriisinhallinnassa ja rauhanprosesseissa. Toisaalta kysymys on myös normatiivinen. Onko kysymysten määrittely turvallisuuden käsittein hyödyllistä? (Mt, 3.) Vaarana on, että naisten oikeuksiin kohdistuvien rikkomusten määrittely turvallisuusuhaksi korostaa liikaa turvallisuuspoliittisia keinoja vastata ongelmiin sen sijaan, että naisten asemaa pyrittäisiin parantamaan muunlaisin keinoin. (Mt, 32.) Hudsonin mukaan turvallisuusdiskurssi tuleekin nähdä välineenä ja siihen pitää suhteutua kriittisesti. Ero retoriikan ja poliittisen todellisuuden välillä voi olla suuri. Turvallistamisesta on hyötyä vain, jos se todella johtaa vastuunottoon ja muutoksiin käytännön tasolla. Tässä Hudson näkee päätöslauselman 1325 kansallisten toimintaohjelmien mahdollisuuden: niiden avulla periaatejulistukset voidaan muuttaa käytännöiksi. (Mt, 50–51.)

Turvallisuuspolitiikan laajentaminen sotilaallisen ulkopuolelle tuo mukanaan riskejä. Keskeinen kysymys kuuluu, johtaako ei-sotilaallisten uhkakuvien turvallistaminen suurempiin resursseihin ja ongelmien parempaan huomioimiseen, vai korostaako se turvallisuuspolitiikan perinteisten keinojen, asevoimien, turvallisuusjoukkojen tai poliisin, merkitystä uhkien torjunnassa. Tällöin vaarana on yhteiskunnan militarisaation lisääntyminen, joka ei välttämättä palvele naisten etuja. Cynthia Enloe on tutkinut naisten elämän militarisointia. Hän tarkoittaa militarisaatiolla prosessia, jossa henkilö tulee asteittain asevoimien kontrolloimaksi tai hänen hyvinvointinsa tulee riippuvaiseksi militaristisista käsityksistä. Mitä enemmän militarisaatio vaikuttaa yksilöön tai yhteiskuntaan, sitä enemmän armeijan tarpeet ja militaristiset otaksumat alkavat näyttää

arvokkailta ja normaaleilta. (Enloe 2000, 3.)

Naisten elämän militarisaatiota kritisoivat feministit eivät pidä naisten suurempaa osallistumista esimerkiksi armeijaan tai sotilaalliseen rauhanturvaamiseen vaarattomana keinona edistää naisten asemaa tai turvallisuutta. Kysymys liittyy siihen, miten feministien tulisi suhtautua armeijan kaltaisiin patriarkaalisten arvojen, asenteiden ja valtasuhteiden pohjalle rakentuneisiin, perinteisesti miehille varattuihin instituutioihin. Onko niiden kautta mahdollista toimia naisten aseman parantamiseksi? Ei ole helppo arvioida, edistääkö naisten suurempi osallistuminen armeijaan heidän asemaansa yhteiskunnassa, vai onko se vain tapa militarisoida naisten elämä uudella tavoin luovuttamatta heille oikeaa valtaa. Raja naisten militarisaation ja vapautumisen välillä voi olla hiuksenhieno. (Enloe 2000, 278–279.) Päätöslauselma 1325 ei kyseenalaista militaristista lähestymistapaa konflikteihin eikä se sisällä monien naisten rauhanliikkeiden esittämiä vaatimuksia asevarustelun vähentämisestä. Hudsonin mukaan päätöslauselma priorisoi turvallisuutta yli rauhan ja lujittaa valtion suojeluvastuuta haavoittuvista ja marginalisoiduista ryhmistä. Turvallisuuden perinteistä määritelmää ei pohjimmiltaan kyseenalaisteta, vaan se säilyy maskulinisoituna projektina, jonka toteutus on valtion vastuulla. (Hudson 2010, 48–49.)

Valeniuksen mukaan sukupuolesta on tullut YK:lle väline, jolla se pyrkii ennen kaikkea tehostamaan omaa toimintaansa. Kriisinhallinnan sotilasvetoisuutta tai sen mahdollista militarisoivaa vaikutusta ei kyseenalaisteta, vaan naiset halutaan lisätä olemassa oleviin rakenteisiin ja oletetaan naisten tarpeiden tulevan siten huomioiduksi ja naisten turvallisuuden paranevan. Kysymys siitä, ovatko esimerkiksi sotilaat parhaita rauhanturvaajia ja turvallisuuden tuottajia jää YK:n kriisinhallinnassa kysymättä (Valenius 2005, 16–17). Sotilasjoukon mahdollisuudet puuttua esimerkiksi naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, joka usein tapahtuu perheen sisällä, ovat erittäin rajalliset. Suomalaistenkin rauhanturvajoukkojen koulutuksessa painotetaan, ettei rauhanturvaaja voi mennä väliin, jos näkee Afganistanissa miehen lyövän vaimoaan. Rauhanturvajoukon tehtävän nähdään vaarantuvan, jos joukot puuttuvat perheen sisäiseksi asiaksi katsottuun toimintaan. (Flén 2010, 96.)

4.4.2. Päätöslauselman 1325 rajoitteet

Päätöslauselman 1325 toteutusta on kritisoitu siksi, että huomio on kiinnittynyt ennen kaikkea naisrauhanturvaajien ja operaatioiden sukupuolineuvonantajien määrään. Suuri osa saavutetusta edistyksestä liittyy naisten määrän lisäämiseen olemassa olevissa rakenteissa (Hudson 2010, 60–61). Päätöslauselman vaatimukset sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta edellyttävät kuitenkin muutakin. Hudsonin vuonna 2006 haastattelema UNIFEMin työntekijä toteaa:

> [...A]rmeijan ja poliisin sukupuolisensitiivinen institutionaalinen reformi [...] on kokonaan eri asia – sillä on erittäin vähän merkitystä, onko siellä naisia vai ei. Reformissa on kyse esimerkiksi nollatoleranssista seksuaaliseen häirintään, kaikkien seksuaalisen hyväksi- ja väärinkäytön muotojen vakavasta ja välittömästä rankaisusta, poliisityön ja turvallisuuspolitiikan muuttamisesta, jotta naisten turvallisuus toteutuisi julkisessa ja yksityisessä elämänpiirissä – se on valtava, jättiläismäinen muutos.[17] (Siteerattu mt, 60, käännös kirjoittajan.)

Kriisinhallinnan ongelmana on, että naisille tyypilliset väkivaltakokemukset määrittyvät sen turvallisuuden ulkopuolelle, jota operaatio pyrkii turvaamaan, jos niiden ei katsota vaikuttavan yhteiskunnan yleiseen turvallisuustilanteeseen. Vaikka turvallisuus määrittyisi laajemmin kuin valtioiden turvallisuutena, määrittyvät naisten kokemukset usein yksityiseen elämänpiiriin kuuluviksi. Naisten turvallisuuteen kohdistuvat uhkat eivät nouse välttämättä poliittisen piiriin, ja vielä harvemmin ne turvallistetaan eli määritellään valtion turvallisuutta vakavasti uhkaaviksi (vrt. Buzan ym. 1998, 23–24).

Toinen kritiikin kohde sukupuolinäkökulman huomioimisesta YK:ssa ja päätöslauselmassa 1325 liittyy siihen, että sukupuoli ymmärretään liian kapeasti vain miesten ja naisten välisenä erona ja naisten erityisyytenä, jolta toivotaan lisäarvoa kriisinhallinnalle. Päätöslauselma 1325 heijastaa modernia käsitystä sodasta ja rauhasta, jonka mukaan konfliktialueiden ongelmat voidaan havainnoida, määritellä ja ratkaista vain korjaamalla kansainvälisen kriisinhallinnan puutteita. Inhimillisen turvallisuuden käsite on auttanut laajentamaan ymmärrystä turvallisuudesta, mutta sukupuoliperspektiivi jää hyödyntämättä sen täydessä potentiaalissa. (Väyrynen 2004, 126–127.)

[17] "[...G]ender-sensitive institutional reform to the military and police [...] is a completely different thing – so it makes very little difference whether you have women there or not. It's about things like introducing zero-tolerance sexual harassment, seriously punishing immediately any kind of sexual exploitation or abuse, changing policing and public security policies to make public and private life safe for women – it is a huge, gigantic change."

YK:n kriisinhallintajärjestelmässä liberaali internationalismi nähdään aina hyvänä ja humanitaarisena pyrkimyksenä huolimatta siitä, että valtioiden suvereniteetin ja valtapolitiikan vaatimukset rajoittavat ja ohjaavat YK:n toimintaa merkittävissä määrin. Whitworth on skeptinen sen suhteen, että YK ja sen jäsenvaltiot pystyvät tässä kontekstissa koskaan tarjoamaan muuta kuin teknisiä korjauksia naisten aseman parantamiseksi. Sukupuolen valtavirtaistamisen strategiat ovat keskittyneet YK:n omaan rauhanturvatoimintaan eivätkä kriisialueen asukkaisiin, joihin operaatiot vaikuttavat. Päätöslauselma 1325 on pelkistynyt strategiaksi, jolla YK pyrkii tehostamaan omaa toimintaansa. (Whitworth 2004, 120–121; lainattu teoksessa Valenius 2007a, 512.)

Kriisinhallintatyössä on kyse myös siitä, kuka määrittelee tasa-arvon ja kenen näkemys sukupuolesta, feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta sekä naisista ja miehistä on hallitsevassa asemassa. Jukarainen ym. esittävät tärkeän kysymyksen siitä, onko tasa-arvotyön mahdollista myös epäonnistua. Pyrittäessä parantamaan naisten asemaa ja edistämään tasa-arvoa turvallisuuden alalla, luodaan sukupuolittuneita määritelmiä, jotka paradoksaalisesti voivat sulkea joitakin kokemuksia ja ihmisryhmiä ulkopuolelleen. (Jukarainen ym. 2010a, 22.) YK:n 1325-diskurssin rajoituksia voitaisiin pyrkiä horjuttamaan esimerkiksi antamalla tilaa ei-valtiollisille määritelmille turvallisuudesta ja turvallisuuden tuottajista, tai kuuntelemalla diskurssin 'toisia', kuten islamilaisia feminiinisyyden ja maskuliinisuuden määritelmiä. Väyrysen mukaan tärkeää on kiinnittää huomiota 1325-diskurssissa luotuihin hegemonisiin feminiinisyyksiin ja maskuliinisuuksiin ja siihen mitä ne sulkevat ulkopuolelleen länsi- ja valtiokeskeisyydessään. (Väyrynen 2004, 139–140.)

4.5. Yhteenveto: naiset, rauha ja turvallisuus

Kriisinhallinnan tavoitteena on luoda rauhaa, turvallisuutta ja vakautta. Rauhan ja turvallisuuden määritelmät ovat kylmän sodan jälkeen muuttuneet, ja niillä on yhteys myös kriisinhallinnan muuttuneisiin käytäntöihin. Valtiot ovat säilyneet merkittävinä toimijoina, mutta rauhan ideaaliksi on muodostunut paitsi sodan ja väkivallan poissaolo, myös yhteiskunnan kehittäminen kohti liberaalia demokratiaa. Turvallisuuden diskursseissa ihmisten turvallisuus on saanut

enemmän painoarvoa, ja huomiota on alettu kiinnittää myös tiettyjen ihmisryhmien, kuten naisten turvallisuuden parantamiseen.

Naisten ja sukupuolen paikkaa suhteessa rauhan ja turvallisuuden määritelmiin on feministisessä tutkimuksessa ja 1325-politiikassa hahmoteltu erilaisten painotusten avulla. Tutkimus on pyrkinyt selvittämään, millainen on naisten rooli konfliktien aikana ja millainen se voisi olla rauhanrakennuksessa ja konfliktien ratkaisussa. Painoarvoa on annettu vaihtelevasti naisille ryhmänä ja sukupuolelle kategoriana. Naisten erilaiset roolit uhreina, toimijoina ja rauhanaktivisteina ovat nousseet esille. Tavoitteeksi on lisäksi noussut sukupuolen huomioiminen laajemmin erityisesti sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen avulla.

Kriitikoiden mukaan 1325-päätöslauselman tavoitteissa ja naisten ja sukupuolen nostamisessa osaksi turvallisuusdiskursseja on onnistuttu vaihtelevasti. Ongelmana on, että sukupuolten epätasa-arvo ei välttämättä nouse miesvaltaisen ja koviin turvallisuusuhkiin keskittyvän kriisinhallinta- ja turvallisuuspolitiikan ytimeen, eikä naisten aseman parantamiseen varata lisäresursseja. Kritiikki on kohdistunut myös sukupuolen ja naisten ymmärtämiseen ongelmattomina kategorioina. Näiden kysymysten pohjalta tarkastelen, millaisiin määritelmiin rauhasta ja turvallisuudesta suomalainen 1325-puhe pohjautuu ja millaisin strategioin naiset ja sukupuoli yhdistetään osaksi puhetta. Arvioin puhetta myös kriittisesti hyödyntäen esitettyjä näkökulmia turvallistamiseen, kriisinhallinnan rakenteisiin ja sukupuolen ja naisten kategorioiden ongelmallisuuteen liittyen.

5. Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksen menetelmä on diskurssianalyysi, joka tarjoaa välineitä naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskevien diskurssien tunnistamiselle ja suomalaisessa 1325-viranomaispuheessa muodostuvien diskursiivisten suhteiden analyysille. Diskurssi muotoutuu, kun tietyssä instituutiossa yhteisesti jaetut käsitykset kiinnittyvät toisiinsa ja tietyt merkityksellistämisen tavat vakiintuvat (Jokinen 2000, 110). Diskurssianalyysi perustuu sosiaaliselle konstruktivismille, jonka mukaan kieli ei heijasta sosiaalista todellisuutta sellaisenaan, vaan samalla tuottaa sitä. Analyysissa mielenkiinto kohdistuu vakiintuneisiin ja säännönmukaisiin puhetapoihin, diskursseihin, ja niiden tehtäviin sen sijaan, että oletettaisiin teksti- tai puheaineiston välittävän neutraalisti tietoa yhteiskunnallisista ilmiöistä. (Husa 1995, 43.) Diskurssianalyysi ei kuitenkaan muodosta yhtenäistä teoriaa, metodologiaa tai menetelmää, eikä sen toteuttamiselle ole olemassa valmista sabluunaa (Jokinen 2004, 191).

Tutkimuksessa käytetty menetelmä rakentuu diskurssianalyysia kehittäneiden teoreetikkojen ja feminististen diskurssianalyysin sovellusten varaan. Hyödynnän filosofi Michel Foucault'n kehittämiä käsitteitä, joiden avulla diskursiivisia muodostelmia voidaan tunnistaa ja analysoida. Foucault’n kirjoitusten pohjalta voidaan rakentaa erilaisia diskurssianalyysin sovelluksia, sillä hän jätti käsitteisiinsä väljyyttä ja tarkisti ajatteluaan eri vaiheissa kyseenalaistaen pyrkimyksen yhtenäiseen teoriaan (Jokinen 2004, 191). Foucault’n tuotannon pohjalta ei voi muodostaa selkeää ”step by step” -metodia, mutta hänen diskurssianalyyttisiä käsitteitään voi käyttää hyväksi erilaisten diskurssien tutkimisessa (Husa 1995, 45–46.)

Foucault'n lisäksi käyttämääni metodiin vaikuttavat myös feministisen diskurssianalyysin esiin nostamat kysymykset. Feministinen diskurssianalyysi ei muodosta yhtä yhtenäistä teoriaa tai metodia, vaan erilaisia suuntauksia yhdistää kiinnostus sukupuoleen. Feministinen tutkimus korostaa, että diskurssit ovat usein sukupuolittuneita. Yhteiskunnassa jaetut käsitykset sukupuolista, naisista, miehistä ja heille sopivasta käytöksestä, tehtävistä tai rooleista näyttäytyvät luonnollisina, ajattomina ja rationaalisina. Erilaisia diskurssianalyyttisiä metodeja voidaan käyttää osoittamaan näiden käsitysten poliittisuus ja kyseenalaistamaan niiden luonnollisuus. (Speer 2005, 7.)

5.1. Diskurssi kielellisenä käytäntönä

5.1.1. Diskurssi käytäntönä

Diskurssianalyysin kohteena ovat diskurssit, eli kielen säännönmukaisuudet, joita tutkitaan käytäntöinä. Diskurssi ei ole todellisuuden ja kielen kapea kohtaamispinta, jossa kieli heijastaisi todellisuutta sellaisenaan. Diskurssit ilmenevät kielellisesti, ne on tehty merkeistä, mutta ne ovat enemmän kuin merkkien käyttämistä asioiden tarkoittamiseksi. Siksi ne eivät palaudu kieleen. (Foucault 1969/2005, 68–69.) Diskurssin ymmärtäminen todellisuuden heijastuman sijaan käytäntönä nostaa tutkimuksen kohteeksi ne dokumentit, joissa diskurssia tuotetaan, sen sijaan, että analyysin avulla pyrittäisiin sanomaan jotain vain dokumentin ulkopuolisesta maailmasta. Teksti- tai puheaineistoa ei nähdä suorana heijastuksena ulkopuolisesta, vaan analyysin avulla kuvataan dokumentin sisäisiä suhteita, tasoja ja elementtejä. Dokumentit itsessään nostetaan monumenteiksi, tutkimuksen kohteiksi. (Mt, 15–16). Institutionaalista puhetta naisista ja kriisinhallinnasta ei siis tarkastella heijastumana diskurssin ulkopuoliseksi oletetusta todellisuudesta, vaan käytäntönä, joka samalla tuottaa puhumansa kohteet.

Diskurssianalyysi painottaa kielenkäytön vakiintuneiden tapojen yhteyttä ei-kielellisiin käytäntöihin ja instituutioihin. Diskurssien voima on siinä, että niitä pannaan toteen hyvin konkreettisin tavoin. (Vuori 2001, 80.) Tarkasteltaessa viranomaisasiakirjoja ja -puhetta diskurssianalyysin avulla huomio kiinnittyy kielen ja asiantuntijadiskurssien valtaan tuottaa merkityksiä, jotka ohjaavat ajatusjärjestelmien rakentumista ja politiikan suuntaa (Cohn 2006, 103). Suhde diskurssien ja poliittisten käytäntöjen välillä ei kuitenkaan ole yhdensuuntainen, vaan myös esimerkiksi kriisinhallinnan käytännöt ovat diskursiivisesti tuotettuja, samalla itse tuottaen diskurssia. Käytäntöjen materiaaliset vaikutukset ovat olemassa, mutta niihin ei päästä käsiksi ilman diskursiivista, eli ilman tiettyä ymmärrystä siitä, millä ehdoin ja miten materiaalinen tulee ymmärretyksi "todellisuutena" (Shepherd 2008, 18–19.) Diskursseissa on siis kyse paitsi kielellisistä tavoista tuottaa merkityksiä myös merkitysten rakentumisesta toimintatavoissa ja käytännöissä (Vuori 2001, 84.)

Diskurssin ymmärtäminen käytäntönä tarkoittaa kielen ymmärtämistä poliittiseksi. Tarkasteltaessa institutionaalisia hegemonisia, eli vallitsevia, diskursseja, ollaan

kiinnostuneita tietyssä ajassa ja paikassa vakiintuneista ajattelun, kielenkäytön ja toimintatapojen käytännöistä, joita instituutiot vahvistavat, normalisoivat ja uusintavat. Diskurssianalyysin tavoitteena on kyseenalaistaa diskurssien itsestäänselvyydet ja rakentaa vastadiskurssien ja -positioiden mahdollisuuksia. (Jokinen 2004, 193.) Analyysi siis kysyy, miten merkityksiä tuotetaan ja miten niitä voitaisiin tuottaa toisin.

Diskurssin merkitys, vaikutukset ja arvovalta ovat yhteydessä puhujaan ja ympäristöön, jossa puhetta tuotetaan. Diskurssit eivät ole avoimia kaikille, vaan ne sisältävät säännöt siitä, kuka saa puhua, missä tilanteessa ja millaisten ehtojen vallitessa. Näihin ehtoihin sisältyy se, kenen puhe huomioidaan ja kenen puheoikeus tai pätevyys kielletään. (Jokinen 2000, 114.) Puhujan institutionaalinen paikka määrittää puheen hyväksyttyä alkuperää ja sen sovellusaluetta. Näiden kysymysten avulla voidaan analysoida kenellä on lupa puhua, millainen pätevyys puhujalta vaaditaan, mikä on puheen tuottama arvovalta ja mikä sen oletettu totuusarvo. (Foucault 1969/2005, 70–74.) Kaikilla puhuvilla subjekteilla ei välttämättä ole oikeutta artikuloida kaikenlaista puhetta, ja toisaalta vain tietynlainen puhe tulee otetuksi vakavasti. Puheen pätevyys määrittyy ekspertin institutionaalisen aseman perusteella, ja puhe tulee merkittäväksi, koska puhujalla on valta soveltaa sitä esimerkiksi armeijan käytäntöihin tai kriisinhallintaoperaatioihin.

Diskurssin säännönmukaisuutta ei pidä ymmärtää yksilöiden ajatteluun ulkopuolelta pakottuvana tai siinä valmiina olevana kokonaisuutena, vaan se muodostaa niiden ehtojen kokonaisuuden, joiden mukaan jotakin käytäntöä harjoitetaan, joiden mukaan käytäntö synnyttää uusia lausumia ja joiden mukaan se voi muuntua. Olennaista on puheen ja tekstin ymmärtäminen käytäntönä, tekemisenä sen sijaan, että puhe nähtäisiin vain ilmaisuna siitä, mitä ajattelee tai tietää. (Foucault 1969/2005, 269.) Päätöslauselman 1325 osalta on merkityksellistä, että rauhan ja turvallisuuden diskurssit on ymmärretty kansallista valtioiden turvallisuutta laajemmin. Tällöin myös naisista ja sukupuolesta puhuminen niiden kontekstissa on tullut mahdolliseksi. Diskurssien ymmärtäminen käytäntöinä merkitsee, että naisista ja sukupuolesta 1325-puheessa tuotetut merkitykset eivät ole vain todellisuuden kuvailua tai retoriikkaa, vaan osaltaan tuottavat naisia ja sukupuolta kriisinhallinnan käytännöissä.

5.1.2. Diskurssi kielenä

Diskurssin rakennusainetta on kieli ja diskurssia voidaankin luonnehtia suureksi lausumajoukoksi, lausumien muodostamaksi kokonaisuudeksi. Mitkä tahansa lausumat eivät kuitenkaan yhdessä muodosta diskurssia, vaan diskurssit ovat tiettyä säännönmukaisuutta ilmaisevia käytänteitä. (Kusch 1993, 58–59.) Lausuma on aina olemassa oleva, eli se on pitänyt artikuloida, kirjoittaa, merkitä tai tuoda jollain muulla keinoin olevaksi vaikka vain ohimeneväksi hetkeksi. Lausuman olemassaoloon Foucault viittaa aineellisuutena. Aineellisuus ei ole täydennystä, vaan se osittain muodostaa lausuman. (Foucault 1969/2005, 133–134.) Esimerkiksi lausuma: ”naiset ja miehet ovat rauhanturvajoukoissa tasavertaisessa asemassa”, muodostuu paitsi tietyistä merkeistä ja sanoista, myös siitä, missä tilanteessa se lausutaan. Lausuma ei ole sama naisrauhanturvaajan kertoessa kokemuksistaan kuin puolustusvoimien johtohenkilön juhlapuheessa. Lausumien aineellisuus merkitsee myös sitä, että tietyn diskurssin lausumien määrä on rajallinen, vaikka se voikin olla hyvin laaja (mt, 40).

Kuten diskurssia, myös lausumaa tarkastellaan siis käytäntönä, joka saa konkreettisen sisällön ja rakenteen tiettynä historiallisena hetkenä ja tietyssä paikassa. Koska lausuma on aina lausuttu tai ilmaistu, on kieli sen välttämätön muoto. Lausumaa ei kuitenkaan voida määritellä ja paikantaa yksinomaan kielellisen muodon perusteella. (Foucault 1969/2005, 114–116.) Sen sijaan lausuma yhdistää muodon, sisällön ja toiminnan (Jokinen 2000, 115). Edellinen esimerkki armeijan johtohenkilön juhlapuheen lausumasta sisältää selkeän toiminnallisen ulottuvuuden, jos se puheessa esitettään toteamuksen sijaan tavoitteena, jota kohti pyritään.

Lausuma ei tapahdu tyhjiössä, vaan se on suhteutettava muihin lausumiin. Kyseessä ei ole toisten päälle kirjautuva, täydentävä suhde, vaan lausumaa ei voida lausua, ellei viereistä kenttää oteta käyttöön: ”[l]ausuman marginaalit ovat aina toisten lausumien kansoittamia.” (Foucault 1969/2005, 130.) Lausuma miesten ja naisten tasavertaisuudesta rauhanturvaajina olettaa tiettyjä asioita sukupuolesta. Se viittaa kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään, miehiin ja naisiin, sekä ideaaliin näiden kahden sukupuolen tasa-arvosta. Diskurssianalyysissa tulee kysyä, miksi diskurssissa esiintyy juuri tämä lausuma, ja miten lausumat muodostavat diskurssin yhteneväisyyden. (Jokinen 2004, 197.)

5.1.3. Diskurssin tunnistaminen

Analyysini kohteena on tietty, Suomen kansallisen 1325-toimintaohjelman toteuttamiseen liittyvä dokumenttien ja puhetapahtumien rajattu kokonaisuus. On kuitenkin huomioitava, että tämä kokonaisuus on muodostettu, eikä sen pidä automaattisesti olettaa muodostavan ristiriidatonta kokonaisuutta. (Foucault 1969/2005, 40.) Diskurssin rajaamiseksi on tunnistettava joukko ehtoja, jotka mahdollistavat lausumien esiintulon ja olemassaolon. Lausumia tarkastellaan eri näkökulmista: millaisiin objekteihin eli kohteisiin ne viittaavat, millaiset subjektin paikan ne mahdollistavat, millaisia käsitteitä ne sisältävät ja miten käsitteitä voi eri strategioin yhdistellä. (Kusch 1993, 58; tarkemmin luku 5.2.) Analyysissa ollaan kiinnostuneita diskurssin, ei tietyn dokumentin, säännönmukaisuuksista. Diskurssi ei rajoitu yhteen dokumenttiin, ja yksi ja sama yhtenäiseltä vaikuttava dokumentti voi muodostua kahdesta tai useammasta keskenään ristiriitaisesta diskurssista.

Kansallisessa toimintaohjelmassa ja muissa asiakirjoissa, jotka ohjaavat viranomaisten työtä päätöslauselman 1325 panemiseksi toimeen, muodostetaan erilaisia lausumia, jotka yhdistävät naiset, rauhan ja turvallisuuden toisiinsa. Lausumat, jotka muodostavat säännönmukaisen kokonaisuuden, ovat osa samaa diskurssia. Toimintaohjelmien, strategioiden ja ohjeiden lausumilla on usein myös toiminnallinen ulottuvuus. Niissä määritellään tavoitteita ja ne ovat yhteydessä monenlaisiin käytäntöihin: kriisinhallinta-asiantuntijoiden rekrytointeihin, operaatioiden suunnitteluun, diplomatiaan ja hallinnonalojen budjetteihin. Diskurssi ei rakennu erillään käytännöistä, vaan käytännöt ovat läsnä diskurssissa ja sen lausumissa.

Tutkimusaineisto koostuu kahdenlaisesta kielenkäytöstä: asiakirjojen ja strategioiden teksteistä ja tutkimushaastatteluista. Lausumia analysoitaessa tuleekin kiinnittää huomiota kontekstiin, jossa ne on lausuttu. Tekstiaineistossa tuotettujen lausumien asema diskurssissa on eri kuin haastattelujen aikana tuotettujen. Strategiat, toimintaohjelmat ja ohjeet sisältävät selkeämmän toiminnallisen ulottuvuuden, sillä niihin sisältyy erilaista institutionaalista valtaa kuin tutkimushaastattelun aikana esiin tuotuihin ajatuksiin ja mielipiteisiin. Analyysin aikana on tarpeen selvittää, ymmärränkö muodostamassani tekstien ja puhetapahtumien kokonaisuudessa tuotetut käsitykset naisista, rauhasta ja turvallisuudesta osaksi yhtä ja samaa suomalaista 1325-teemoja käsittelevää diskurssia eli yhdeksi lausumien joukoksi, vai

tuotetaanko aineistossa useita eri diskursseja, kenties hegemonista diskurssia ja sen vastadiskurssia (vrt. Jokinen 2004, 200).

5.2. Diskurssin kohteet, käsitteet ja strategiat

5.2.1. Diskurssin kohteet

Diskurssin tunnistaminen vaatii sen muotoutumisjärjestelmän tunnistamista: aineistosta etsitään kohteiden, käsitteiden ja strategioiden muodostumista sääteleviä ehtoja. Diskurssi ei erotu toisista vain sillä, että siinä esiintyy tietty yhteinen kohde tai teema. (Foucault 1969/2005, 53–54.) Esimerkiksi kaikki naisia ja rauhaa käsittelevät tekstit eivät automaattisesti ole osa samaa diskurssia. Diskurssin kohteella tarkoitetaan tiettyä asiaa tai ilmiötä, johon diskurssi viittaa. Ulkopuolinen todellisuus ei tarjoa diskurssille valmiita kohteita, jotka sen pitäisi vain nimetä (Foucault 1969/2005, 61). Kieli ei puolueettomasti kuvaa kohdetta, vaan diskurssianalyysissa kohdetta tarkastellaan sellaisena kuin se diskurssin tasolla muodostuu. (Jokinen 2000, 110.)

Se miten ja millaisista kohteista diskurssissa puhutaan, on vakiinnutettu instituutioiden, tapahtumien ja normijärjestelmien välille. Diskurssissa pidetään yllä sääntöjä, joiden perusteella siinä voidaan puhua tietyistä kohteista: käsitellä, nimetä, analysoida ja luokitella niitä. Säännöt eivät ole läsnä itse kohteessa, eli niiden perusteella ei voida arvioida kohteen sisäistä rakentumista. Sen sijaan voidaan arvioida sitä, mikä sallii kohteen tulla esiin, nousta toisten kohteiden rinnalle ja sijoittua suhteessa niihin. (Foucault 1969/2005, 63–65.) Analysoitaessa diskurssianalyyttisesti sukupuolen ymmärtämistä biologisena ja sosiaalisena sex/gender -jaottelun pohjalta ei pyritä selvittämään onko jaottelu paikkansa pitävä, vaan sitä minkälaisia sukupuolittuneita kohteita diskurssissa nimetään, analysoidaan ja luokitellaan ja miten ne ovat riippuvaisia sukupuolen ymmärtämiseen tietyn säännönmukaisuuden mukaisesti.

Diskursiivisten suhteiden olemassaolo tarkoittaa,

> […]ettei millä tahansa aikakaudella voi puhua mistä tahansa; ettei ole helppoa sanoa jotakin uutta; ettei uusien kohteiden paljastumiseen ja niiden ensimmäisen kirkkauden työntymiseen esiin riitä se, että avaa silmänsä, on tarkkaavainen tai ottaa vaarin. Vaikeus ei kuitenkaan ole pelkästään negatiivinen. Sitä ei pidä liittää esteeseen, jonka vallassa olisi ainoastaan sokaista, häiritä, estää löytämästä ja naamioida

> todistusaineiston puhtaus tai asioiden itsensä mykkä itsepäisyys. Kohde ei ole taivaan esikartanoissa odottamassa käskyä, joka vapauttaisi sen ja sallisi sen ruumiillistua näkyvään ja puheliaaseen objektiivisuuteen. Se ei ole olemassa ennen itseään, jonkin esteen pidätellessä sitä pääsemästä valon ensimmäisille rajoille. Se on olemassa monimutkaisen suhdekimpun kiistattomilla ehdoilla. (Foucault 1969/2005, 63.)

Diskurssin kohde muodostuu siis diskurssissa, diskursiivisten suhteiden ehdoilla ja niiden rajapinnoilla. Diskurssia ei tutkita, jotta siitä löydettäisiin heijastuma jostakin sen ulkopuolisesta. Analyysissa ei etsiä ideaalimuotoja ”taivaan esikartanoista” tai pyritä tavoittamaan eletyn kokemuksen täyteyttä. Sen sijaan analyysissa pysytellään diskurssin itsensä tasolla. (Mt, 68.)

Analysoitaessa suomalaista 1325-viranomaispuhetta kysyn, millaisiin kohteisiin ja millä ehdoin diskurssissa viitataan. Turvallisuuden ja rauhan diskursseissa perinteisiä kohteita ovat olleet valtiot. 1325-puheessa kohteiksi nousevat kuitenkin myös ihmiset ja erityisesti naiset. Tarkastelen millaista ymmärrystä turvallisuudesta ja rauhasta se edellyttää, ja millaisten sääntöjen ehdoilla naiset ovat osa diskurssia.

5.2.2. Diskurssin käsitteet

Toinen analyysin kohde on diskurssin käsitejärjestelmä, jolla tarkoitetaan käsitteiden ilmaantumisesta ja hajaantumisesta teksteissä. Analyysillä pyritään kuvaamaan tämän hajaantumisen säännönmukaisuuksia. (Foucault 1969/2005, 77.) Järjestys ei kuitenkaan välttämättä tarkoita ristiriidattomuutta, sillä diskurssista ei etsitä abstraktien, ideaalien käsitteiden rakennelmaa. Tavoitteena on sen sijaan kuvata käsitteiden moninaista esiintymistä teksteissä: käsitteiden ristiriidattomuuden päämäärä korvataan yhteensopivuuden ja yhteensopimattomuuden sekavalla verkostolla. (Mt, 84–85.)

Diskurssin käsitteellisen kentän analyysillä voidaan kuvata esimerkiksi käsitteiden välisiä suhteita, diskurssin pätevyysaluetta ja käsitteiden interdiskursiivisia suhteita.[18] Käsitteiden välisiä suhteita analysoimalla voidaan selvittää, miten tietyt käsitteet ovat johtuneet toinen toisistaan tai ovat riippuvaisia toinen toisistaan. Analyysilla pyritään myös selvittämään, miten diskurssi määrittelee itselleen pätevyyden, normatiivisuuden ja aktuaalisuuden alueen, eli miten se määrittelee lausumansa todeksi, millä perusteella tietyt lausumat suljetaan pois

18 Foucault esittää käsitteellisen kentän järjestymisen analyysia varten pitkän listan mahdollisia kategorioita (Foucault 2005/1969, 77–86). Yhteenveto Foucault’n lausumakentän kategorioinnista (Kusch 1993, 65).

diskurssista epäolennaisina, epäpätevinä tai marginaalisina ja mitkä käsitteet tai kysymykset määritellään tärkeiksi ja ratkaisua vaativiksi ja mitkä taas vanhanaikaisiksi tai jo ratkaistuiksi. Interdiskursiivisten suhteiden analyysilla puolestaan pyritään selvittämään diskurssin suhteita ja rajapintoja muihin diskursseihin kuvaamalla käsitteiden kiertoa, muuntumista ja soveltamista eri diskursseissa. (Foucault 1969/2005, 83–84.)

Suomalaisessa 1325-puheessa keskeisiä käsitteitä ovat turvallisuus, rauha ja sukupuoli. Diskurssi ei rakennu tyhjiössä, vaan se muotoutuu suhteessa suomalaisessa ja kansainvälisessä keskustelussa muotoutuvaan ymmärrykseen näistä käsitteistä. Luvuissa 4.1. ja 4.2. olen tarkastellut rauhan ja turvallisuuden käsitteistä käytyä teoreettista keskustelua. Analyysissa kysyn, miltä osin suomalaisessa 1325-diskurssissa nähdään liberaalin rauhan ideaali ja laaja, ihmisten turvallisuuteen perustuva käsitys turvallisuudesta pätevinä ja normatiivisina. Argumentoin, että suomalainen 1325-diskurssi omaksuu nämä käsitteet pohjaksi, jonka varaan naisten ja sukupuolten merkitystä kriisinhallinnassa rakennetaan. Luvussa 3. tarkastelin lisäksi sukupuolen käsitteen eri tulkintoja feministisissä teoreettisissa ja poliittisissa keskusteluissa, sekä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaa käsitystä sukupuolten tasa-arvosta. Kysyn, millainen käsitys sukupuolesta syntyy 1325-puheessa ja tarkastelen, miten se on suhteessa suomalaiseen yhteiskunnallista tasa-arvoa ja sukupuolisopua korostavaa diskurssiin. Lopuksi tarkastelen, millaiset tavat ymmärtää sukupuolen merkitys rajautuvat diskurssista pois joko vanhanaikaisina tai marginaalisina.

5.2.3. Diskurssin strategiat

Jotta voidaan tavoittaa diskurssin kohteiden ja käsitteiden järjestyminen diskurssissa, tulee analysoida diskurssin strategioita, joilla Foucault tarkoittaa tiettyä tapaa järjestää käsitteet, ryhmittää kohteet ja tuottaa lausumia, jotta muodostuu tietty teoria tai teema. Strategioiden analyysissa ollaan kiinnostuneita diskurssin mahdollisista sisäisistä ristiriidoista, sen rajojen määrittämisestä suhteessa muihin diskursseihin ja sen tehtävästä erilaisissa käytännöissä. (Foucault 1969/2005, 87–92.) Diskurssi ei sisällä kaikkea sitä, johon sen kohteiden, lausumien ja käsitteiden muotoutumisjärjestelmät antaisivat mahdollisuuden. Jokainen diskurssi rajoittuu suhteessa toisiin, sitä lähellä oleviin diskursseihin. Lisäksi diskurssi on suhteessa erilaisiin käytäntöihin. (Mt, 90–92.)

Diskursiivinen muodostelma on Foucault'n sanoin ”moninaisten eripuraisuuksien tila” (Foucault 1969/2005, 203). Analyysilla pyritään hahmottamaan erilaisia ristiriidan tyyppejä: tietystä diskurssin väitteestä johdettuja ristiriitoja, ulkonaisia ristiriitoja, jotka muodostuvat eri diskursiivisten muodostelmien välille, ja sisäisiä ristiriitoja, jotka kehittyvät itse diskursiivisessa muodostelmassa. Erityisesti sisäiset ristiriidat ovat keskeisiä analyysille. Vastakohtaisuus ei ole päätepiste. Diskurssi ei ole ideaalinen teksti, jossa ristiriidat olisivat vain pinnallisia ja ratkaistavissa johdonmukaisella ajattelulla. Analyysin tarkoituksena on ristiriitojen näennäisen ratkaisemisen sijaan säilyttää diskurssin moninainen rosoisuus. (Mt, 200–204.)

Diskurssin strategioiden analyysin avulla voidaan tavoittaa diskurssin moninaisuus, eli miten samoja kohteita ja samoja käsitteitä järjestetään diskurssissa eri tavoin. Kysyn, millä tavoin diskurssissa järjestyvät suhteet eri käsitteiden, kuten rauhan, turvallisuuden ja sukupuolen, sekä eri kohteiden, valtioiden, naisten ja ihmisten välille. Millaisin eri strategioin kohteet ja käsitteet järjestyvät? Argumentoin, että diskurssissa muodostuu sisäinen ristiriita sen välille, nouseeko keskiöön naiserityisyys vai sukupuolen ymmärtäminen laajemmin. Ristiriita ei kuitenkaan hajota diskurssin yhteneväisyyttä, vaan muodostuu sen kannalta jopa välttämättömäksi.

6. Naisten ja sukupuolen merkitykset 1325-toimintaohjelman toimeenpanossa

6.1. Tutkimusaineisto ja -asetelma

6.1.1. Kirjallinen aineisto

Tutkimuksen aineistona hyödynnän suomalaisten viranomaisten työtä 1325-kysymyksissä ohjaavia dokumentteja. Kirjallinen aineisto koostuu neljästä asiakirjasta: Suomen kansallisesta 1325 toimintaohjelmasta 2008–2011 (UM 2008a), siviilikriisinhallinnan kansallisesta strategiasta (SM 2008), Suomen kokonaisvaltaisesta kriisinhallintastrategiasta (UM 2009) ja puolustusministeriön maaliskuussa 2009 antamasta ohjeesta kansallisen toimintaohjelman toimeenpanemiseksi puolustushallinnossa (PLM 2009). Valitsin asiakirjat aineistoksi sen vuoksi, että niissä määritellään suomalaisen 1325-työn suuntaviivat kriisinhallinnan alalla. Kirjallista aineistoa olisi ollut mahdollista laajentaa käsittämään muitakin suomalaista ulkopolitiikkaa ja kriisinhallintatyötä ohjaavia asiakirjoja, mutta en kokenut uusien dokumenttien antavan tutkimukselle merkittävää lisähyötyä. Tiukkaa rajausta perusteli myös tutkimuksen mitta ja haastatteluaineiston käyttäminen kirjallisen aineiston täydentäjänä.

Suomen kansallinen 1325-ohjelman laatimisprosessi ja sisältö on esitelty luvussa 2.2. Siviilikriisinhallinnan kansallinen strategia julkaistiin elokuussa 2008, vain hieman ennen kansallisen toimintaohjelman julkaisua. Sen tavoitteena on kehittää ja vahvistaa siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiuksia ja parantaa siviilikriisinhallinnan toimijoiden välistä yhteistyötä. Lisäksi strategiassa käsitellään siviilikriisinhallinnan kansainvälistä viitekehystä ja tilannetta Suomessa, ja linjataan kriisinhallinnan periaatteita ja arvoja, joista yksi liittyy tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioimiseen. (SM 2008.) Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallinstrategia julkaistiin reilua vuotta myöhemmin, marraskuussa 2009. Sen päämääränä on vahvistaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa Suomen kriisinhallintatoiminnassa. Strategia painottaa sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan sekä kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun keskinäistä koordinointia. Eri toimintamuodot nähdään toisistaan erillisiksi, mutta toisiaan täydentäviksi. Strategiassa linjataan tavoitteita, periaatteita ja haasteita kriisinhallinnan kokonaisvaltaisuuden kehittämiselle kansainvälisellä

ja kansallisella tasolla. (UM 2009.) Viimeinen tarkasteltava dokumentti on puolustusministeriön maaliskuussa 2009 pääesikunnalle antama ohje Suomen kansallisen toimintaohjelman toimeenpanemisesta puolustushallinnossa. Ohjeen tarkoitus on luoda puolustushallinnossa edellytykset huomioida päätöslauselma 1325 toiminnassaan ja siten täyttää kansallisen toimintaohjelman vaatimukset. Ohje noudattaa rakenteeltaan kansallisen toimintaohjelman tavoitteita. (PLM 2009, 1.) Muilla tarkastelluilla hallinnonaloilla ei ole annettu kirjallista ohjetta kansallisen toimintaohjelman toteutuksesta. Kriisinhallintakeskuksessa toimintaohjelman toteutusta ohjaa kuitenkin keskuksen oma 1325-ohjausryhmä.

Tutkimusaineistoksi valikoitujen asiakirjojen lisäksi Suomen toimintaa 1325-kysymyksissä ohjaavat mm. ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma vuodelta 2005, kehityspoliittinen ohjelma vuodelta 2007, ulkoasiainhallinnon YK-strategia vuodelta 2008, valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta vuodelta 2009 ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko niin ikään vuodelta 2009. Tarkastelun ulottaminen näihin asiakirjoihin ei kuitenkaan ollut perusteltua, sillä huomion kiinnittäminen esimerkiksi ihmiskauppaan, ihmisoikeus- tai kehityspoliittisiin kysymyksiin olisi laajentanut tutkimuksen fokusta liikaa. Koska aineistoon valitut asiakirjat on myös valmisteltu huomioiden aiemmin hyväksytyt linjaukset ja valmisteilla olevat samansuuntaisia kysymyksiä käsittelevät asiakirjat, ei ole syytä olettaa, että aineiston laajentaminen useampaan asiakirjaan olisi tuonut analyysiin mitään ratkaisevasti uutta näkökulmaa.

6.1.2. Haastatteluaineisto

Tutkimuksen haastatteluaineiston muodostavat keväällä 2010 tekemäni seitsemän *teemahaastattelua*. Teemahaastattelussa aihepiirit eli teema-alueet on etukäteen määritelty, mutta tarkkoja kysymyksiä ei ole laadittu etukäteen (Eskola ym. 2007, 27–28). Haastattelin Suomen kansallisen 1325-toimintaohjelman toimeenpanosta vastaavia virkamiehiä ulkoasiainministeriössä, sisäasiainministeriössä ja sen alaisessa kriisinhallintakeskus CMC:ssä, oikeusministeriössä, puolustusministeriössä ja puolustusvoimien pääesikunnassa. Haastateltavia viranomaisia oli yhteensä kymmenen, ja haastatteluista yksi oli ryhmähaastattelu[19] ja loput yksilöhaastatteluja. Viranomaisten lisäksi haastattelin myös

[19] Tein puolustusministeriössä ja puolustusvoimien pääesikunnassa ryhmähaastattelun, johon osallistui kaksi

kansalaisjärjestöjen 1325-verkoston edustajaa saadakseni vertailupohjaa viranomaisten puheeseen. Haastattelut on eritelty lähdeluettelon alussa.

Teemahaastattelussa haastattelija varmistaa, että kaikki teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella eri haastatteluiden välillä. Eskola ym. erottavat teemahaastattelun *strukturoidusta*, *puolistrukturoidusta* ja *avoimesta haastattelusta*. (Eskola ym. 2007, 27–28.) Hirsjärvi ym. puolestaan määrittelevät teemahaastattelun yhdeksi puolistrukturoiduksi menetelmäksi, sillä haastattelun teema-alueet ovat kaikille sama, eli haastattelun yksi aspekti on ennalta määritetty. Määritelmästä riippumatta teemahaastattelun hyvänä puolena on, että se tuo haastateltavien äänen kuuluviin sen sijaan, että tutkija yksin määrittäisi haastattelun kulun. (Hirsjärvi ym. 2000, 48.) Se sopii menetelmäksi *asiantuntija-* tai *eliittihaastatteluihin*, joissa haasteltavilla on tutkimusaiheesta usein jopa enemmän tietoa kuin tutkijalla (Mykkänen 2011, 110–111).

Haastattelun teemat voidaan valita kolmella eri tavalla: intuitiolla, perehtymällä aiempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen tai johtamalla ne teoriasta. Parhaaseen tulokseen päästään käyttämällä kaikkia näitä keinoja: luovaa ideointia, aihepiirin ja aiempien tutkimusten tuntemusta ja aiheeseen sopivaa tai sopivia teorioita. (Eskola ym. 2007, 34.) Rakensin haastattelujen teemarungon pääasiassa aihepiiriin tutustumisen ja aiemman kirjallisuuden perusteella. Tutkimuksen teoreettiset valinnat ohjasivat niin ikään kysymyksenasettelua mm. käytettyjen käsitteiden osalta.

Eskolan ym. mukaan teemahaastatteluaineistoa analysoidaan useimmiten teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Vaihtoehtoisesti jokainen haastattelu voidaan analysoida erikseen. (Eskola ym. 2007, 42–43.) Valitsin haastattelujen analysoinnin teemoittelujen avulla, eli analyysin aluksi järjestin haastattelut niissä käsiteltyjen aihepiirien mukaisesti uusiksi teemakokonaisuuksiksi. Teemoittelu ei kuitenkaan ollut päätepiste, vaan ainoastaan apuväline diskurssianalyysin tekemiseen. Diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti teemoittelu ei järjestä aineistoa lopullisesti, sillä samastakin teemasta voidaan aineistossa puhua turvautuen eri strategioihin käsitteiden ja kohteiden järjestämiseksi. Laajassa aineistossa haastattelujen teemoittelu kuitenkin mahdollisti yhteneväisyyksien ja erojen tunnistamisen tiettyä teemaa

---

puolustusministeriön ja kaksi pääesikunnan edustajaa. Haastattelu oli ryhmähaastattelu haastateltavien pyynnöstä.

käsittelevissä puheenvuoroissa paremmin, kuin jos kutakin haastattelua olisi käsitelty omana kokonaisuutenaan. Vaarana oli, että kunkin haastattelun itsenäinen kokonaisuus kärsii teemoittelusta, ja että erot haastateltavien välillä jäävät analyysissa näkymättömiksi. Pyrin välttämään tätä koettelemalla analyysia ja sen johtopäätöksiä myös kutakin haastattelua vastaan sekä nostamalla esiin haastateltavien keskinäisiä eroja silloin, kun niitä oli havaittavissa.

6.1.3. Tutkimusasetelma

Tutkimuksen kohteena on muotoutumassa oleva suomalainen naisia, rauhaa ja turvallisuutta käsittelevä viranomaisdiskurssi. Tutkimus ajoittuu kansallisen toimintaohjelman julkaisemisesta syksyllä 2008 loppukevääseen 2010. Kirjallinen aineisto on vuosilta 2008–2009 ja haastatteluaineisto keväältä 2010. Argumentoin, että kehittymässä olevaa diskurssia on mielekästä tarkastella yhtenä kokonaisuutena, sillä tietyistä eripuraisuuksista huolimatta siitä ei voida erottaa valtaapitävää ja sitä kyseenalaistamaan pyrkivää diskurssia. Diskurssilla on yhtymäkohtia 1325-teemoista käytävään kansainväliseen keskusteluun ja erilaisiin tapoihin käsitteellistää naisten ja sukupuolen merkitys rauhan ja turvallisuuden kontekstissa. Analysoin diskurssia käyttäen apuna Foucault'n kehittämiä käsitteitä diskurssin tunnistamiseksi ja sen sisäisten suhteiden selvittämiseksi. Olen kiinnostunut diskurssin kohteista, käsitteistä ja niitä järjestävistä strategioista.

Nostan ensin tarkasteluun kaksi hallitsevaa diskurssia, joita vasten suomalainen 1325-puhe ja kehittymässä oleva 1325-diskurssi rakentuvat. Ensimmäinen on turvallisuuden ymmärtäminen ihmisten turvallisuutena ja toinen liberaalin rauhan ideaali. Kysyn, millä tavoin näiden diskurssien hallitseva asema suomalaisen kriisinhallinnan ja rauhanrakentamisen kontekstissa määrittää sitä, millaiseksi suomalainen 1325-diskurssi rakentuu. Näen merkityksen kahtalaisena. Molemmissa diskursseissa valtioiden ohella ihmiset nostetaan rauhan ja turvallisuuden diskurssin kohteiksi. Toisaalta molemmissa diskursseista painottuu valtioiden merkitys turvallisuuden ja rauhan tuottamisessa.

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan suomalaista 1325-diskurssia. Kysyn, minkälaisin strategioin toimintaohjelmaa toteuttavat viranomaiset perustelevat naisten ja sukupuolten tasa-arvon merkitystä rauhanprosesseille ja kriisinhallinnalle? Tarkastelen, millaisia paikkoja

diskurssin kohteet, kuten naiset, valtio, kriisinhallinnan toimijat ja Suomi, saavat puheessa. Lisäksi tarkastelen käsitteiden muodostamista: miten turvallisuus, rauha ja sukupuoli yhdistetään toisiinsa eri strategioiden avulla? Kiinnittämällä huomio erilaisiin strategioihin voidaan tunnistaa kohteiden ja käsitteiden rakentuneisuus ja kyseenalaistaa diskurssin ykseys. Tämä puolestaan mahdollistaa kysymyksen siitä, mitkä kohteet, käsitteet, lausumat tai strategiat diskurssi sulkee ulkopuolelleen. Viranomaisten puhe on merkityksellistä heidän institutionaalisen asemansa takia, ja erityisesti siltä osin, kun se tulee sovelletuksi esimerkiksi kriisinhallinnan käytäntöihin. Aineiston pohjalta ei ole mahdollista kattavasti arvioida puheen toteutumista käytännössä, mutta nostan esille niitä käytäntöjä, joita puheessa tuotetaan mahdollisina ja tärkeinä toimintaohjelman toteuttamiseksi.

Olen tunnistanut aineistosta viisi strategiaa, joiden avulla naisten ja sukupuolen merkitystä tuotetaan suhteessa rauhaan ja turvallisuuteen. Strategiat ovat tasa-arvon ja sukupuoliharmonian merkityksen korostaminen, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen näkeminen kriisinhallinnan ongelmien korjaajana, naisten haavoittuvan aseman ja suojelun tarpeen korostaminen, naisten näkeminen ensisijaisesti aktiivisina toimijoina ja naisten kriisinhallinnalle tuomien hyötyjen korostaminen. Arvioin strategioiden suhteita ja mahdollisia ristiriitoja. Tarkastelen niiden muodostamaa kokonaisuutta kysymällä, millainen on puheessa muodostuva vallitseva kuva naisista ja sukupuolesta.

Lopuksi nostan esille kaksi kriittistä näkökulmaa suomalaiseen 1325-diskurssiin. Tarkastelen miten se rakentuu suhteessa ideaaliin Suomesta ja muista Pohjoismaista tasa-arvon mallimaina, toisaalta kyseenalaistaen tasa-arvon viemisen mahdollisuuden, mutta toisaalta pitäen sitä lähtökohtana suomalaiselle kriisinhallintatyölle ja 1325-teemojen edistämiselle. Argumentoin, että puheessa syntyvä vallitseva käsitys naisten merkityksestä rauhalle ja turvallisuudelle on pitkälti yhtenevä suomalaisen tasa-arvokäsityksen kanssa. Lisäksi tarkastelen diskurssia turvallistamisen käsitteen kautta. Kysyn, mitä turvallisuuden viitekehys on merkinnyt naisten aseman parantamiseen tähtäävälle politiikalle. Määrittyykö sukupuolten epätasa-arvo turvallisuusuhkana, näyttäytyykö se perustana resurssien lisäämiselle ja korostuuko miesvaltaisten turvallisuusorganisaatioiden rooli naisten aseman parantajina?

6.2. Turvallisuuden ja rauhan diskurssit

6.2.1. Ihmisten turvallisuus

Kaikki diskurssit rajoittuvat suhteessa niitä lähellä oleviin diskursseihin (Foucault 1969/2005, 90). Yksi diskurssi, jota vasten suomalainen 1325-puhe rakentuu, on laajaa ja inhimillistä turvallisuutta korostava diskurssi. Konfliktialueiden ongelmat nähdään moninaisina ja turvattomuuden ymmärretään kohdistuvan erityisesti siviiliväestöön.

> Kansainvälisen kriisinhallinnan toimintaympäristö on muuttunut vaativammaksi. […] Siviiliväestöön kohdistuvaa väkivaltaa ja terroria käytetään sodankäynnin välineinä. Konfliktit, valtioiden sisäinen hauraus, köyhyys ja eriarvoisuus, ihmisoikeusrikkomukset, kilpailu luonnonvaroista, ympäristöongelmat, väestöliikkeet, laiton asekauppa, huono hallinto, korruptio ja järjestäytynyt rikollisuus kietoutuvat usein toisiinsa. (UM 2009, 12.)

Tässä kontekstissa kansainvälisessä kriisinhallinnassa on siirrytty kohti monimuotoisempia toimintoja ja turvallisuuden ymmärtämistä laajasti. Suomalaista kriisinhallintaa ohjaavissa asiakirjoissa omaksutaan laaja ymmärrys turvallisuudesta ja korostetaan ihmisoikeuksien toteutumista, yhteiskunnallista vakautta ja siviiliväestön turvaamista (esim. mt, 12–15; SM 2008, 14–18). Turvallisuuden referenteiksi ja diskurssin kohteiksi nostetaan siis valtioiden ohella ihmiset.

Valtioiden ja ihmisten lisäksi diskurssin kohteiksi määrittyy kansainvälinen yhteisö, joka koostuu valtioista ja kansainvälisistä järjestöistä, joista merkittävimpiä ovat YK, EU ja Nato ja Etyj. Ihmisten ymmärtäminen turvallisuuden subjekteina mahdollistaa valtion toiminnan kyseenalaistamisen silloin, kun se ei kykene turvaamaan kansalaistensa turvallisuutta tai harjoittaa väkivaltaa kansalaisiaan kohtaan. Näissä tilanteissa kansainvälisen yhteisön ja kolmansien valtioiden puuttuminen tilanteeseen määrittyy kansainvälisenä vastuun kantamisena. Suomen osallistumista kriisinhallintaan perustellaankin sekä vastuullisuudella että Suomen oman turvallisuuden ja kansallisten intressien edistämisellä. (UM 2009, 6.) Kansainvälisen yhteisön tehtävänä nähdään olevan luoda edellytyksiä kestävälle kehitykselle ja tukea kohdevaltion kykyä huolehtia tarvittavista perustoiminnoista, kuten väestön turvallisuudesta ja ihmisoikeuksien toimeenpanosta. (Mt, 18.) Valtioiden suojeluvastuu kansalaisistaan määrittyy Suomen tavoitteeksi kansainvälisessä vaikuttamistoiminnassa. Suomi korostaa ihmisoikeussopimusten ratifiointia ja täyttä toimeenpanoa, oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja kriisinhallinnan kohdevaltion omaa vastuunkantoa

(Mt, 12; SM 2008, 16.) Kriisinhallinnan tavoitteena nähdään siis olevan paitsi ihmisten turvallisuuden myös valtion toimintakyvyn vahvistaminen. Valtiot määrittyvät turvallisuuden ensisijaiseksi tuottajiksi, joko omalla alueellaan tai toimiessaan kansainvälisen yhteisön nimissä rauhan ja vakauden saavuttamiseksi kriisialueilla.

Inhimillistä turvallisuutta korostava diskurssi on tärkeä 1325-diskurssille, sillä laaja, kokonaisvaltainen turvallisuuskäsitys määrittyy edellytykseksi naisten pääsylle osaksi turvallisuuspuhetta ja päätöslauselman 1325 teemojen huomioimiselle kriisinhallinnassa. Kun turvallisuus ymmärrettiin kapeammin vain valtioiden sotilaallisena turvallisuutena, eivät naisiin kohdistuneet sukupuolittuneet turvallisuusuhat nousseet kriisinhallintapolitiikan asialistalle (UM1). 1325-diskurssi erottautuu inhimillisen turvallisuuden diskurssista sillä, että ihmisiin kohdistuvia turvallisuusuhkia pyritään tarkastelemaan ensisijaisesti sukupuolen kautta. Suomen kokonaisvaltaisessa kriisinhallintastrategiassa naisten aseman parantaminen ja päätöslauselman 1325 huomioiminen määritellään yhdeksi läpileikkaavaksi teemaksi, joka tulee huomioida kaikessa kriisinhallinnassa (UM 2009, 21; SM 2008; UM 2008a, 11–12). Turvallisuusdiskurssin valtiokeskeisyys ei kuitenkaan välttämättä anna parhaita eväitä naisten turvallisuuden parantamiselle. Vaarana on, että vaikka naiset ymmärretään konfliktin uhreiksi, korostuu suojelukeskeinen turvallisuuskäsitys, jossa naisten turvallisuus säilyy riippuvaisena valtion kyvystä taata heidän oikeuksiensa ja turvallisuutensa toteutuminen (vrt. Valenius 2007b, 150–151).

6.2.2. Liberaali rauha

Kansainvälinen kriisinhallinta sen nykyisessä muodossaan perustuu oletukselle liberaalin rauhan ideaalista, jonka mukaan yhteiskunnan demokraattinen kehitys on edellytys kestävälle ja oikeudenmukaiselle rauhalle. Erityisesti siviilikriisinhallinta on yhteydessä ajatukseen yhteiskunnan kehittämisestä. Se määrittyy ei-sotilaalliseksi asiantuntijatoiminnaksi, jonka tavoitteena on yhteiskunnan toimintaedellytysten palauttaminen ja valtion sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden tukeminen mm. tukemalla poliisin, oikeusviranomaisten, rajavalvonnan, tullin, vankeinhoidon ja muun hallinnon kehittämistä (SM 2008, 5). Myös sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävät liittyvät yhä useammin aselevon valvomisen sijaan muiden toimijoiden, kuten siviilikriisinhallinnan ja humanitaarisen avun, toimintaedellytysten turvaamiseen ja siviilien suojeluun (mt, 6; UM 2009, 32.) Liberaalin rauhan ja

demokraattisen kehityksen korostaminen on inhimillisen turvallisuuden ohella toinen hallitseva diskurssi, jota vasten suomalainen 1325-diskurssi aineistossa rakentuu.

Demokratiakehityksen tukemisessa painopiste on valtion kehittymisen tukemisessa, eli myös liberaalin rauhan diskurssissa korostuu valtion merkitys. Toisaalta yhtenä demokratian tärkeänä edellytyksenä nähdään olevan kansalaisyhteiskunnan kehittyminen (UM 2009, 8.).

> Demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluu vahva kansalaisyhteiskunta, jonka kehittämisessä ja lujittamisessa kansalaisjärjestöt ovat keskeisiä toimijoita. Kansainvälisellä ja kansallisessa tasolla toimivat kansalaisjärjestöt voivat toimia paikallisten kansalaisjärjestöjen yhteyksien välittäjinä tukea niiden toiminnan edellytyksiä yhteistyökumppaneina. Kansalaisjärjestöt voivat tukea paikallisia naisia ja heidän järjestöjään mm. kouluttamalla ja työllistämällä sekä osoittamalla naisten olevan oleellinen osa yhteiskuntaa ja sen päätöksentekokoneistoa. (SM 2008, 23.)

Suomen tavoitteeksi mainitaan kansalaisyhteiskunnan kanssa käytävän vuoropuhelun kehittäminen ja yhteistyön monipuolistaminen (mt, 23). Naisten aseman paranemisen kannalta kansalaisyhteiskunnan ja erityisesti naisjärjestöjen tukemisella voi olla suuri rooli. Järjestöt näyttäytyvät edelläkävijöinä 1325-kysymyksissä (UM1). Suomen 1325-verkoston edustajan mukaan kansalaisyhteiskunnan merkityksen korostaminen ei välttämättä kuitenkaan konkretisoidu tueksi naisten paikalliselle toiminnalle sellaisissakaan tapauksissa, joissa Suomella olisi mahdollisuus tukea kansallisen toimintaohjelman mukaista naisten aktiivista toimintaa asemansa parantamiseksi konfliktista toipuvissa yhteiskunnissa (Haastattelu 15.6.2010, Verkosto1).

Kuten laajaa turvallisuuskäsitystä, myös liberaalin rauhan ja yhteiskunnan demokratisoinnin merkityksen korostamista pidetään merkittävänä tekijänä sille, että naisten merkitys rauhalle on tunnistettu (UM1). Kriisin jälkeisen tilanteen nähdään olevan naisille vaikea, mutta toisaalta tarjoavan myös mahdollisuuden muutokseen.

> Ja se on yleensä, kun se on se murros, jolloinka vois tapahtua tää nimenomaan niinku Suomessa on tapahtunut esimerkiksi naisten töihin lähtö ja muut, että hyvin pitkälle niinku siitä lähtenyt, että sodanjälkeisessä tilanteessa. Mutta se on aika kaameeta, ja se on esimerkiksi itte nähnyt että mitä se Kosovossa oli. Että miten alkuaikoina heti konfliktin jälkeen näki näitä naistaistelijoita, ja että kun ei niitä näy missään, niin sinne ne oli kotiin pakotettu sitten. (Haastattelu 8.4.2010, SM1.)

Konfliktin aikana naisten roolit yhteiskunnassa ovat usein muuttuneet: he ovat vastanneet kotirintamalla miesten jättämistä työpaikoista tai osallistuneet taisteluihin yhdessä miesten kanssa. (SM1, Haastattelu 20.4.2010; CMC2). Murros avaa tilaisuuden tukea naisten aseman parantamista, mutta voi johtaa myös vaatimuksiin palata perinteisiin sukupuolirooleihin, kun

konfliktin jälkeistä yhteiskuntaa pyritään vakauttamaan (vrt. Enloe 1993, 26). Murrosvaiheessa yhteiskunnan demokratisaation nähdään avaavan naisille mahdollisuuksia, kunhan heidän tasavertaiset osallistumismahdollisuutensa vaikuttaa prosessiin taataan.

> Poliittisessa tai taloudellisessa siirtymävaiheessa tai konfliktin jälkeisessä tilanteessa olevan yhteiskunnan demokratisoitumisessa on oleellista, että niin naisilla kuin miehilläkin on mahdollisuus sekä osallistua että tuoda esille näkemyksensä meneillään olevaan prosessiin. Vain siten voidaan rakentaa yhteiskuntaa, joka perustuu kestävän rauhan ja kehityksen periaatteille. (UM 2008a, 14.)

Suhtautuminen demokratisaatioon määrittyy naisten kannalta positiivisena yhteiskunnan murrokseen liittyvistä riskeistä huolimatta.

6.3. Diskursiiviset strategiat: naiset ja sukupuoli rauhan ja turvallisuuden kontekstissa

6.3.1. Sukupuolten tasa-arvo ja sukupuoliharmonia

Ensimmäinen strategia, jolla naisten, sukupuolen, rauhan ja turvallisuuden suhteita rakennetaan suomalaisessa 1325-viranomaispuheessa korostaa miesten ja naisten yhteistyötä ja sukupuolten tasa-arvoa demokraattisen yhteiskunnan perustana. Naisten asemaa tulee parantaa takaamalla heille ääni uutta valtiota rakennettaessa. Strategia perustuu ideaaliin sukupuoliharmoniasta ja sen positiivisista vaikutuksista yhteiskunnan vakaudelle, rauhalle ja turvallisuudelle.

Naisten ja miesten tasa-arvo määrittyy toimivan yhteiskunnan ja oikeusvaltion arvona ja edellytyksenä. Kansallisen toimintaohjelman johdantokappaleessa todetaan:

> Pysyvän rauhan, kestävän kehityksen ja toimivan yhteiskunnan rakentamiseen on paremmat mahdollisuudet, jos naiset ja miehet voivat tasavertaisesti päättää asioista ja osallistua niiden suunnitteluun ja toteutukseen. Tasavertaisuuden näkökulmasta toteutetut ohjelmat ja reformit rakentuvat kestävälle pohjalle. Päätöslauselman 1325 täytäntöönpano vahvistaa siten koko yhteiskunnan kehitystä. (UM 2008a, 10.)

Näkemys perustellaan kansainvälisillä tutkimusraporteilla, joiden todetaan kiistatta osoittaneen, että naisten oikeuksien ja osallistumisen edistäminen parantaa mahdollisuutta turvallisen ja toimivan yhteiskunnan rakentamiseen (mt, 10). Kriisinhallinnan muutos, jonka myötä yhteiskunnalliset reformit ovat nousseet kriisinhallinnan keskiöön pelkän tulitauon valvomisen sijaan, on luonut kriisinhallintatoiminnassa tarpeen naisten ja miesten tasa-arvon edistämiselle. Kun turvallisen yhteiskunnan yhtenä edellytyksenä nähdään (sukupuolten)

tasa-arvon toteutuminen, korostuu puheessa tasa-arvo paitsi oikeudellisesta myös turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Tasa-arvo linkittyy turvallisuuteen osana yhteiskuntarauhan toteutumista.

Konfliktien jälkiselvittelyissä naiset eivät usein automaattisesti saa ääntään kuuluviin. Koska yhteiskunnan käyttäjistä puolet on kuitenkin naisia, nähdään heidän mukaanottonsa tärkeänä tasa-arvoisen yhteiskunnan rakentamiseksi.

> No siis mä sanoisin näin että yhteiskunta saattaa olla niinku patriarkaalisesti rakennettu ja toimiva, pääasiassahan miehet on poliittisia johtajia, sotilaallisia johtajia, mediaihmisiä ja niillä on paljon sellaisia paikkoja, jossa ne oikeasti pääsee ehkä niinku vaikuttamaan siihen yhteiskuntaan. Mutta jos ajatellaan käyttäjiä, niin niitä on puolet miehiä, puolet naisia, taitaa olla naisia jopa vähän enemmän, prosentti tai kaks enemmän, eikö se niin oo? […] Jos ne [naiset] ei oo mukana päättämässä, että okei, lähdetään sotimaan, eikä ne oo mukana päättämässä, että nyt lopetetaan tää sota ja näillä ehdoin, eikä ne oo mukana rakentamassa sitä yhteiskuntaa, niin tosi helpostihan saattaa käydä niin, että he on yhtälailla siinä heikommassa asemassa, jossa mies, joka on aloittanut sodan niin myös sen päättää, ja sopii ne ehdot. Niin niin... ja etenkin jos hän ei ota huomioon naispuolista väestöä, niin se saattaa olla sellainen uus yhteiskunta, joka rakennetaan, joka ei oo kauhean hyvä kaikille siinä maassa asuville. (CMC2.)

Tasa-arvoon liittyy kysymys edustuksesta: naisilla ei usein ole yhtäläistä edustusta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa kuin miehillä eikä vaikutusvaltaisia paikkoja muualla yhteiskunnassa kuten mediassa, talouselämässä tai armeijassa. Lisäksi puheessa nousee esiin kysymys naisten erilaisista tarpeista, jotka eivät automaattisesti tule huomioiduksi rauhanprosessissa. Naisten huonon aseman merkitys korostuu heidän määränsä vuoksi. Yhteiskunta, jossa yli puolet väestöstä ei saa aitoa mahdollisuutta vaikuttaa yhteisiin asioihin, ei ole tasa-arvoinen. Ongelmaksi määrittyy yhteiskunta, jossa naiset ja miehet eivät toimi yhteistyössä, vaan valta on yksinomaan miehillä.

Tasa-arvo ja sukupuoli määrittyvät kysymykseksi kahdesta sukupuolesta, miehistä ja naisista. Tasa-arvoa ei nähdä yksinomaan naiskysymyksenä, vaan ennen kaikkea miesten ja naisten yhteistyönä. Kriisinhallinnan tavoitteena on tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa kaksi sukupuolta toimivat yhteistyössä.

> Ja sitten se ylipäätänsä se fokus meidän kansallisessa toimintaohjelmassakin on, et vaikka puhutaan naiset, rauha, turvallisuus, niin tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, jonka naiset muodostaa yhdessä miesten kanssa. Et se ongelma on vaan se, että sitä kokonaisuutta on vaan nähty et ne on vaan miehet, ja sen takia on tuotu tää naisnäkökulma tähän esiin. Mut ei pidä missään tapauksessa nähdä tätä silleen erillisenä, et tää on sinänsä niin kuin naiskysymys, vaan enemmän, et miten se, miten saadaan se koko yhteiskunnan rakentaminen kriisinhallinnassa pystyyn, ja sitä ei

> pystytä tekemään ei yksin miesten kesken, mut ei myöskään yksin naisten kesken, vaan se pitää tehdä yhteistyössä. (UM1.)

Positiivinen, miesten ja naisten yhteistyön merkitystä korostava käsitys sukupuolten suhteista on yhtenevä Hollin (2003, 17) kuvaamaan suomalaisen hegemonisen tasa-arvokäsityksen kanssa. Naisten aseman parantaminen nähdään keskeisenä tavoitteena. Sen ei kuitenkaan nähdä tapahtuvan vastakkainasettelun kautta, vaan sukupuolisopu halutaan säilyttää. Strategiassa diskurssin kohteiksi nousevat naisten rinnalle miehet. Heidän roolinsa on positiivinen: miesten nähdään olevan avainasemassa myös naisten aseman parantamisessa.

Miesten ja naisten sukupuoliharmoniaa korostavan näkemyksen vastakohdaksi muodostuu naiserityisyys, jota ei pidetä riittävänä tapana edistää sukupuolten tasa-arvoa. Kyseessä ei, edellisen haastateltavan sanoin, ole naiskysymys. Vaikka naisten huono asema konfliktitilanteissa ja kriisinhallinnan miesvaltaisuus määrittyvät ongelmiksi, halutaan toiminnassa huomioida sukupuolikysymykset laajemmin, kuin mikä ymmärretään päätöslauselman 1325 naiserityisiksi tavoitteiksi.

> Siis päätöslauselmassahan puhutaan nimenomaan naisten oikeuksista. Mut kun mä ajattelen genderiä ehkä lähinnä sillä tavalla, että se saattaa joskus tarkoittaa myös, että miehet onkin ne, jotka on ehkä niitä siinä heikommassa asemassa, niin tää oli nimenomaan gender-kurssi, ei 1325-kurssi. […] Mutta siis, nehän on hieman eri asioita, mutta liittyy vahvasti toinen toiseen. Mutta kunhan niin kun ymmärtää, että kun mä puhun genderistä, niin mä en ajattele pelkästään naisia. (CMC2.)

Suomalaisten viranomaisten työn sukupuolinäkökulman huomioimiseksi kriisinhallinnassa nähdään perustuvan laajaan ymmärrykseen sukupuolesta ja sukupuolikysymyksistä. Määrittelemällä pelkästään naisiin keskittyvä politiikka liian kapeana tapana tarkastella sukupuolta erottaudutaan naiserityisyyttä ja naisten kokemusten merkitystä korostaneesta stand point -feminismistä. Laajempi ymmärrys sukupuolesta määrittyy kuitenkin ensisijaisesti sensitiivisyytenä miesten mahdollisille tasa-arvo-ongelmille ja miesten merkitykselle naisten aseman parantamisessa. Postmodernille feministiselle tutkimukselle keskeiset kysymykset sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolijaottelun kyseenalaistamisesta eivät nouse esille.

Sukupuolten tasa-arvoa ja yhteistyötä koskeva strategia rajoittuu pääosin yhteiskunnalliseen kontekstiin ja julkiseen tilaan. 1325-politiikkaa ja -puhetta rajaavat kriisinhallinnan keinovalikoima ja tavoitteet. Siviilikriisinhallinnan määriteltynä tavoitteena on tukea toimivan yhteiskunnan rakentamista kohdemaassa, ja sotilaallisella kriisinhallinnalla pyritään turvaamaan mahdollisuudet tälle kehitykselle. Tässä kontekstissa sukupuolten tasa-arvo ja

naisten aseman parantaminen sijoittuu valtiolliseen, yhteiskunnalliseen ja oikeudelliseen kehykseen, ei niinkään yksityiseen, perheen tai suvun suhteisiin. Kriisinhallinnan keinoin on perusteltua ja legitiimiä edistää yhteiskunnallista tasa-arvoa ja naisten poliittisia ja taloudellisia oikeuksia. Tasa-arvo yksityisissä suhteissa jää taka-alalle, tai myös sen oletetaan toteutuvan valtion kautta yhteiskunnallisilla reformeilla.

6.3.2. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Toinen strategia, jolla diskurssissa tuotetaan naisten ja sukupuolen merkitystä erityisesti kriisinhallinnan kontekstissa, painottaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen merkitystä. Valtavirtaistaminen nähdään tärkeänä keinona kyseenalaistaa kriisinhallintaorganisaatioiden ja turvallisuuspolitiikan sukupuolisokeus.

Kiinnitettäessä huomiota sukupuolen merkitykseen kriisinhallinnassa ja konfliktien ratkaisussa tavoitteena on, että naisten ja miesten erilaiset tarpeet ja toimintatavat tulevat huomioiduksi, ja sitä kautta naisille ja miehille voidaan taata yhtäläiset osallistumismahdollisuudet. Valtavirtaistamisessa ollaan kiinnostuneita toiminnan sukupuolivaikutuksista.

> Silloin kun sä suunnittelet uutta koulua tai uutta tietä tai mitä tahansa sä teet, niin vaikuttaako tää toiminto yhtälailla miehiin ja naisiin. Jos vastaus on, että kyllä, no sitten ei kun eteenpäin niinku suunnitelmien mukaan. […] Jos se vaikuttaa eri tavalla, niin sitten pitää niin kuin huomioida se, että onko molemmilla yhtäläiset mahdollisuudet. (CMC2.)

Sukupuolen huomioiminen miehisillä aloilla, kuten kriisinhallinnassa, tarkoittaa yleensä perinteisen feministisen kysymyksen esittämistä: ”missä ovat naiset?” (Enloe 1989/2000, 7), tai haastateltavan sanoin: ”päteekö tämä yhtälailla väestön naisiin?” (CMC2). Sukupuolisensitiivisellä politiikalla voidaan kuitenkin tunnistaa myös tilanteita, jossa miehet tai pojat ovatkin sukupuolensa perusteella huonommassa tai epätasa-arvoisessa asemassa.

Suomen tavoitteena on, että sukupuolinäkökulman huomioiminen kriisinhallintaoperaatioissa lähtee kansainväliseltä tasolta. Haastateltavat toteavat Suomen pitävän asiaa esillä Euroopan unionissa ja YK:ssa sekä muissa kansainvälisissä yhteyksissä, mm. valtiovierailuilla (UM1; SM1; OM1.) Asian esille nostaminen tarkoittaa esimerkiksi EU:n kontekstissa sitä, että kun kriisinhallintaoperaatioita tai yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjauksia suunnitellaan, pyritään jo suunnitteluvaiheessa asiakirjoihin sisällyttämään maininta

sukupuolinäkökulmasta, tasa-arvosta tai 1325-päätöslauselmasta (SM1; PLM 2009, 5). Sisäasiainministeriön edustaja kertoo valtavirtaistamisesta EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kontekstissa:

> Et hyvin pitkäähän ne oli sellaisia, että ne [tasa-arvokysymykset] oli kuitenkin vaan suunnitteluasiakirjoissa sellaisia, et siellä on maininta. Mutta et sekin, että siis saadaan sinne ensinnäkin, saadaan se maininta, ja saadaan sitten taas seuraavaan asiakirjaan ja seuraavaan asiakirjaan, niin se on niin kuin tällainen näin. Ja sitten just tällaisessa raportoinnissa sitten, että sit että pyydetäänkin sitten erikseen missiota aina raportoimaan, entäs nämä ja nämä kysymykset. (SM1.)

Valtavirtaistamisen ensimmäisenä haasteena on siis herättää tietoisuus siitä, että ns. koviin turvallisuuskysymyksiin ylipäänsä liittyy sukupuoli-, tasa-arvo- tai ihmisoikeusnäkökulmia. Valtavirtaistaminen lähtee liikkeelle asiakirjoista, jotka ohjaavat operaation suunnittelua ja raportointivelvoitteita.

Gender[20], eli sukupuolinäkökulma, määrittyy kriisinhallintatoimijoille haastavana ja vaikeana asiana.

> En tiedä oletko sinä huomannut, mutta minulle ei tämä ainakaan tämä itse gender konseptina tai tämä resoluutiokaan avaudu ihan niin kuin tosta vaan. Jos ajatellaan ihmisiä, jotka tulee hyvin erilaisista taustoista, niin se voi olla jonkin aikaakin viedä tavallaan. (Haastattelu 20.4.2010, CMC1.)

Haastateltava viittaa erilaisista taustoista tulevilla ihmisillä mm. (siviili)kriisinhallintakoulutuksiin osallistuviin suomalaisiin asiantuntijoihin, joiden taustat voivat olla esim. poliisissa, rajavartioinnissa tai oikeuslaitoksessa. Sukupuolinäkökulman kuvaaminen "vaikeana" (mt.) tai "uutena" (PLM2) asiana antaa rivien välistä selityksen sille, miksi päätöslauselman 1325-teemoja ollaan monilta osin vasta alkamassa ottaa huomioon ja miksi kehitys on ollut hidasta. Kriisinhallintatoimijat ovat olleet hitaita kyseenalaistamaan sukupuolineutraaleja toimintatapojaan ja huomioimaan sukupuolta toiminnalleen relevanttina kategoriana.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Kriisinhallintakeskuksen toiminnassa on sisäasiainministeriön hallituksen tasa-arvo-ohjelman kärkihanke, ja valtavirtaistamisen merkitys korostuukin erityisesti CMC:ssä tekemissäni haastatteluissa. Hanke nähdään onnistuneeksi siinä mielessä, että sukupuolinäkökulma on laajentunut henkilöstön tietoisuudessa ja kaikilla työntekijöillä ”alkaa olla aika hyvä ymmärrys siitä” (CMC2).

20 Sukupuolinäkökulmasta puhuttaessa käyttävät haastateltavat usein englanninkielistä käsitettä gender, jolla viitataan sosiaaliseen, yhteiskunnallisesti tuotettuun sukupuoleen.

CMC:n ja sisäasiainministeriön tavoitteena on, että kaikilla siviilikriisinhallintatehtäviin lähetettävillä asiantuntijoilla on 1325-konsepti tuttu, he pystyvät soveltamaan ja viemään sitä eteenpäin työssään ja toimivat hyvän hallinnon ”käyntikortteina” (haastattelu 20.4.2010, CMC3; SM1.) Siviilikriisinhallinnan asiantuntijoiden koulutuksessa pyritään antamaan asiantuntijoille eväät ymmärtää, miten kysymys naisista tai sukupuolesta ei ole kriisinhallinnan irrallinen osa-alue, vaan pikemminkin tapa tarkastella kaikkea kriisinhallintaa (CMC2).

> Mutta yhdessäkin koulutuksessa, niin meillä oli esimerkki vaaleista, ja sitten nimenomaan niihin laitettiin tätä gender-näkökulmaa. Mutta yksi kommentti osallistujista olikin sitten, että no nythän me ei puhuta genderistä, vaan me puhutaan vaaleista. Elikkä nimenomaan ikään kuin se ois aina erillinen asia, eikä niin, että yhteiskunnan kaikissa toiminnoissa, niinku minä näen, että se on se koko ajatus, niin tulee ottaa huomioon. (Mt.)

Haasteena on kuitenkin lyhyen koulutuksen aikana rakentaa osallistujille käsitys sukupuolinäkökulmasta silmälaseina, jonka läpi voidaan tarkastella mitä vain toimintoja yhteiskunnassa. Onnistuessaan valtavirtaistaminen voi kuitenkin toimia suomalaiselle yhteiskunnalle ja turvallisuusorganisaatioille tyypillisen sukupuolineutraalin tasa-arvokäsityksen haastajana.

Puolustushallinnossakin korostetaan valtavirtaistamisen merkitystä, mutta sen käytännön toteutuksen todetaan olevan vielä varsin alkutekijöissään. Puolustushallinnossa on keskusteltu mm. siitä, kenen vastuulla 1325-asioiden edistäminen hallinnossa on, ja päädytty siihen, että pääesikunnan henkilöstöosasto vastaa 1325-, gender- ja tasa-arvoasioista (PE2). Voidaan kysyä, onko henkilöstöosasto oikea paikka toiminnallisen tasa-arvon edistämiselle, jos tavoitteena on, että sukupuolinäkökulma huomioidaan kaikessa kriisinhallintatoiminnassa, eikä vain henkilöstöpolitiikassa.

Tarve tuoda sukupuolikysymykset aidosti osaksi kriisinhallintaoperaatioiden toteutusta nousee kuitenkin esille myös puolustushallinnon kohdalla. Valtavirtaistamisen sijaan yksi haastateltavista käyttäisi kuitenkin sotilaalliseen kielenkäyttöön paremmin sopivaa käsitettä *operaationalisointi*:

> Eli operaation suunnittelussa, nämä ovat ihan aitoina asioina siellä mukana, yksinä tekijöinä, joita aina arvioidaan operaatiota suunniteltaessa, toteutettaessa ja jälkeenpäin arvioitaessa. Ja tota, me ollaan niin kuin vasta menossa siihen vaiheeseen, ja sen takia meidän terminologiaan sopii mun mielestä paremmin näiden käsitteiden operaationalisointi. Joskin voihan senkin nyt ymmärtää tavallaan siviilimäisesti, tai, mut mä ymmärrän sen nyt sotilaallisesti, ja nimenomaan sillä, et me viedään nää asiat

> sinne operaatioon, sinne operaation tasolle. Sillä tavalla tästä tulee ihan oikeasti tuota sitten asia, joka tuo käytännössä tuota menee niin kuin eteenpäin ja hyödyntää eri toimijoita. (PE2.)

Tasa-arvokysymysten operaationalisointi ymmärrettynä siten, että tasa-arvokysymykset ja sukupuolivaikutukset ovat asioita, joita aidosti arvioidaan ja huomioidaan operaation jokaisessa vaiheessa, määrittyy tavoitteena hyvin lähelle sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista. Asian edistäminen sotilaallisen terminologian avulla saattaa olla toimiva strategia, jos "siviilimäiset" termit koetaan sotilasorganisaatiolle vieraina. Vaikka sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista on Suomessa pyritty saamaan osaksi kaikkien viranomaisten jo yli vuosikymmenen ajan, määrittyy se puolustushallinnon kontekstissa uudeksi asiaksi.

> PLM2: Ylipäätään niin kuin hallinnonaloilla, että niin kun nää on uusia asioita, ja nää kaikki joutuu myöskin sisällöllisesti selittämään. Et mitä tarkoittaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, se monesti lähtee siitä liikkeelle. Ennen kuin pystytään menemään edes niin ees pitkälle, kun just niin kuin operaationalisoimaan niitä asioita.
>
> PE1: Kyllä. Se on uusi termi, joka sitten herättää erilaista huomiota, joskus jopa hilpeyttä jossain, koska sen sisältö on edelleenkin aika hakusessa. Mutta kyllä meillä nyt jonkinnäköinen mielikuva siitä on, et mitä se pitää sisällään. (PLM2; PE1.)

Myös siviilikriisinhallinnassa koulutuksen haasteena on paitsi se, että ihmisillä on aiheesta erilaiset taustatiedot, myös se, että sukupuolikysymykset herättävät koulutettavissa ristiriitaisia tunteita ja myös vastarintaa koko aihetta kohtaan (CMC2).

Valtavirtaistaminen suurimmaksi haasteeksi sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla ja siviili- ja sotilaallisessa kriisinhallinnassa nähdään kuitenkin se, että sukupuolinäkökulman huomioiminen ei siirry asiakirjoista käytäntöihin.

> Tollasessa just niinku EU-kontekstissa esimerkiksi, että siellä on niitä tietyllä tavalla on niitä, että ei niin olla niiden asioiden takana kuitenkin, että ne jää monta kertaa sellaisiksi kliseen omaisiksi, että ne ei siirry todellisuuteen. Että ne on kliseinä kaunopuheisuudessa, mut sit se toiminnallistaminen ja sen siirtyminen toimintaan, niin se on se toinen juttu. Et sen takia se on se näistä ääntä pitäminen koko aika, on kuitenkin sitten sellainen, että mitä tarvitaan. (SM1.)

Asioista täytyy pitää ääntä, ne täytyy nostaa esiin yhä uudelleen ja uudelleen. Yksi haastateltavista näkee sukupuolinäkökulman jo olevan normalisoitumassa ainakin siviilikriisinhallinnan koulutuksen kentällä niin vahvasti, että sen alleviivaaminen tulevaisuudessa ei välttämättä enää ole tarpeen (CMC2). Voimakkaammin toistuu kuitenkin näkemys siitä, että sukupuolinäkökulma on asia, jonka huomioiminen helposti unohtuu tai jää vähälle huomiolle, ja joka siksi vaatii jatkossakin runsaasti työtä. Molemmissa näkemyksissä

tavoitetilana nähdään kuitenkin sukupuolinäkökulman normalisoituminen, muuttuminen itsestään selväksi ja aidoksi asiaksi osana kriisinhallintatyön suunnittelua, toteutusta ja arviointia.

6.3.3. Naisten haavoittuva asema ja suojelun tarve

Kolmas strategia, jolla naisten, rauhan ja turvallisuuden suhdetta tuotetaan korostaa naisten uhrikokemuksia ja joutumista haavoittuvaan asemaan konfliktien ja niiden jälkiselvittelyiden aikana. Kansallisen toimintaohjelman periaatteisiin ja tavoitteisiin sisältyy naisten ja tyttöjen turvattomuuden, naisiin kohdistuvan väkivallan ja naiskaupan ehkäisy (UM 2008a, 12). Yksi toimintaohjelman kolmesta luvusta käsittelee naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien vahvistamista, suojelua ja turvallisuuden takaamista. Naisten suojelu sodankäynnin välineenä käytettävältä seksuaaliselta väkivallalta perustuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä niitä täydentäviin naisten ja tyttöjen suojelua koskeviin sopimuksiin. Systemaattisesti toteutetut raiskaukset määrittyvät kansainvälisessä lainsäädännössä rikokseksi ihmisyyttä vastaan. (Mt, 26.) Naisten huono asema herättää kahdenlaisia vaatimuksia: vaatimuksia naisten erityissuojelusta ja vaatimuksia naisten aseman parantamisesta. Vaatimukset eivät ole keskenään ristiriitaisia, mutta luovat erilaista toimijuutta. Suojelussa toimijuutta ja vastuuta vaaditaan valtiolta ja kansainväliseltä yhteisöltä. Vaadittaessa naisten aseman parantamista korostuu naisten toimijuus.

Vaikka naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista pidetään feministisessä liikkeessä ensiarvoisen tärkeänä, on feministisessä tutkimuksessa myös kritisoitu suojelun korostumista ja kaikkien naisten määrittelemistä erityisen haavoittuvana ryhmänä yhdessä lasten kanssa (Enloe 1993, 166). Vaatimus erityisestä suojelusta perustuu naisten näkemiseen yhtenäisenä ryhmänä, ja saattaa peittää näkyvistä huono-osaisimpien naisten erityistarpeet tai siviilimiesten ja poikien tarpeet erityissuojelulle (Carpenter 2005, 296). Kansallisessa toimintaohjelmassa tämä pyritään välttämään nostamalla esille myös miesten ja poikien uhrikokemuksia:

> Myös siviilimiehiin ja poikiin kohdistuvaa sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa, kuten ”taisteluikäisten” joukkomurhia ja seksuaalista väkivaltaa, käytetään sodankäynnin metodina. Suomi toimii aktiivisesti tämän väkivallan lopettamiseksi. (UM 2008, 26.)

Silti toistetaan myös vaatimusta naisten erityissuojelusta. Naisten ja lasten haavoittuvan aseman tunnistaminen määrittyy jatkumona päätöslauselmaa 1325 edeltäneelle toiminnalle.

> Puhumattakaan siitä, että esim. että meillä on aina sieltä 80-luvun alkupuolelta saakka, kun on valittu pakolaisia, on pakolaiskiintiöt, niin siinä on huomioitu aina nää [haavoittuvat ryhmät]. Et se on taas silloin ollut, silloin tota niin näähän on UN+Z:n kannalta katottu nää haavoittuvat ryhmät, joista on ensimmäisenä naiset ja lapset. Niin joo, et se on aina, että mikä nimike millekin annetaan. Mut voi olla, et sitä samaa toimintaa on sisältynyt jo johonkin muihin. (SM1.)

Myös Suomen 1325-toimintaohjelmassa todetaan naisten ja lasten olevan konfliktissa usein haavoittuvassa asemassa (UM 2008a, 13) ja korostetaan naisten ja tyttöjen suojelua sukupuoleen perustuvalta väkivallalta, erityisesti raiskauksilta ja muulta seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä naisten oikeuksien puolestapuhujien suojelua (mt, 26). Kokonaisvaltaisessa kriisinhallintastrategiassa suojeluvastuuta painotetaan kuitenkin ensisijaisesti puhuttaessa lapsista ja siviileistä (UM 2009, 21). Suojelun tärkeimpänä välineenä nähdään kansainväliset ihmisoikeusnormit ja niitä täydentävät naisten oikeuksien sopimukset, joiden täyttä toimeenpanoa Suomi vaatii (UM 2008a, 26).

Toimintaohjelmassa haavoittuvimmassa asemassa olevat ryhmät määritellään kuitenkin myös toisin. Luettelossa mainitaan lapset, vammaiset, pakolaiset, sotalesket, orvot ja etnisiin vähemmistöihin sekä alkuperäiskansoihin kuuluvat, mutta ei naisia yhtenäisenä ryhmänä (UM 2008a, 12). Tarkempi luettelo huomioi erot eri naisryhmien välillä ja korostaa sitä, että naiset ovat tietyissä tilanteissa erityisen haavoittuvaisia, esimerkiksi menettäessään sodassa aviomiehensä tai kuuluessaan syrjittyyn vähemmistöön. Luettelossa pyritään myös huomioimaan muita tekijöitä kuin sukupuoli. Vammaiset, etniseen vähemmistöön kuuluvat tai pakolaiset ovat usein haavoittuvassa asemassa muusta syystä kuin sukupuolen perusteella.

Suomi pyrkii edistämään naisten suojelua ja ihmisoikeuksien vahvistamista kansainvälisen vaikuttamistoiminnan kautta. Naisten oikeuksien painottamista ja esillä pitämistä kansainvälisissä yhteyksissä pidetään tärkeänä. Haastateltavat mainitsevat mm. Liberian Monrovia-prosessin, jossa Tarja Halonen on ollut aktiivinen (UM1), sekä Elisabeth Rehnin toiminnan (SM1). UM:n edustaja korostaa, miten naisten asemaa pidetään esillä valtiovierailuilla ja tapaamisissa toisten maiden edustajien kanssa. YK:ssa seksuaalisen väkivallan vastustaminen on noussut tapetille erityisesti päätöslauselman 1820 (2008) ja naisiin kohdistuvan väkivallan erityisedustajan valinnan myötä. Haastateltavan mukaan Suomi on ollut aktiivisesti mukana aktivoimassa ja tukemassa tätä prosessia (UM1). Vaikuttamistoiminnan lisäksi ohjelman tavoitteita pyritään edistämään taloudellisen tuen avulla. Toimintaohjelmassa Suomen kerrotaan tukevan taloudellisesti mm. Kansainvälistä

rikostuomioistuinta ja naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen sekä ihmiskaupan lopettamiseen tähtääviä hankkeita (UM 2008a, 26; 30). Suomen toimintaa naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi kuvaillaan viranomaishaastatteluissa aktiiviseksi. Kansalaisjärjestöjen edustaja kyseenalaistaa kuitenkin toiminnan riittävyyden, ja toivoisi Suomen korostavan naisten aseman parantamista ja oikeuksia painokkaammin kansainvälisissä yhteyksissä (Verkosto1).

Naisten haavoittuva asema ja suojelun tarve liittyy sekä konfliktin aiheuttamaan turvattomuuteen, väkivaltaan ja raiskausten käyttämiseen aseena että kansainvälisen kriisinhallinnan ongelmiin: lisääntyneeseen prostituutioon kriisinhallintamissioiden ympäristössä ja sukupuoliseen häirintään missioiden sisällä. Suomalaisessa 1325-puheessa naisten huono asema korostuu puhuttaessa konfliktien vaikutuksista. Kriisinhallinnan ongelmiin viitataan peitellymmin. Yksi toimintaohjelman tavoitteista on, että suomalainen sotilas- ja siviilikriisinhallintahenkilöstö toimii tehtävissään roolimalleina. Kriisinhallintahenkilöstön vaaditaan kunnioittavan suomalaisten viranomaisten laatimia käytännesääntöjä (Code of Conduct), joihin sisältyy vaatimus tasa-arvon ja ihmisoikeuksien aktiivisesta edistämisestä ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä ihmiskaupan ehkäisystä. (UM 2008a, 25.)

Seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksinosto kielletään toimintaohjelmassa suoraviivaisesti:

> Suomi korostaa seksuaalisen hyväksikäytön olevan rikos sen kaikissa muodoissa. Prostituoitujen käyttäminen on kokonaan kielletty sotilas- ja siviilikriisinhallintahenkilöstöltä sekä toimialueella että sen ulkopuolella. Sääntöjen rikkominen johtaa välittömään kotiuttamiseen ja Suomen lainsäädännön mukaiseen tutkintaan. (UM 2008a, 25.)

Suorasta kiellosta huolimatta kriisinhallintaoperaatioiden ympärillä rehottava prostituutio ei pääse puheeseen mukaan julkilausuttuna ongelmana samalla tavalla kuin esimerkiksi raiskaukset sodankäynnin välineenä. Prostituution ja ihmiskaupan lisääntyminen nimenomaan kriisinhallintaoperaatioiden läheisyydessä jätetään mainitsematta. Kokonaisvaltaisessa kriisinhallintastrategiassa prostituutiota ei edes nimetä ongelmana, vaan puhutaan väärinkäytöksistä.

> Kansainvälisissä kriisinhallintatehtävissä toimivan henkilöstön väärinkäytöksiin ja ihmisoikeusrikkomuksiin tulee olla nollatoleranssi. Väärinkäytösten estämiseksi tarvitaan johdonmukaisia ennaltaehkäiseviä toimia, kuten koulutuksen tehostamista, sekä seuraamusten tiukentamista. Kaikki kriisinhallintahenkilöstöön kohdistuvat rikos- ja väärinkäytösepäilykset tulee tutkia perusteellisesti. Havaituilla väärinkäytöksillä on

> oltava asianmukaiset oikeudelliset seuraamukset. Uhreille on pyrittävä turvaamaan asianmukainen tuki ja korvaukset. (UM 2009, 29.)

Toisin kuin toimintaohjelmassa, uhrien asema nostetaan kuitenkin esille. Ongelman ratkaisukin määrittyy hieman toisin: käytännesääntöjen, epäilyjen tutkimisen ja asianmukaisten seuraamusten lisäksi vaaditaan koulutuksen tehostamista väärinkäytösten ennaltaehkäisemiseksi. Väärinkäytökset määrittyvät kuitenkin yksilötason ongelmiksi, jotka voidaan kitkeä tiukentamalla sääntöjä ja seuraamuksia. Vaarana on, että määrittämällä ongelma ainoastaan yksilöiden huonoksi käytökseksi, seksuaalisen hyväksikäytön rakenteelliset syyt jäävät tunnistamatta ja toimenpiteet jäävät tehottomiksi. Mahdollinen salliva asenneilmapiiri prostituutiota kohtaan operaatioiden sisällä ja rakenteellinen epätasa-arvo kriisinhallintatoimijoiden ja paikallisten sekä naisten ja miesten suhteissa jäävät huomioimatta.

Suomalainen kriisinhallinnan asiantuntijan toimenkuva määrittyy puheessa positiiviseksi.

> Suomalaisen kriisinhallintahenkilöstön tulee aktiivisesti edistää tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia, ihmiskaupan uhrien ohjaamista auttamisjärjestelmään ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemistä. Operaatioiden ja missioiden henkilökunnan toimenkuvaan sisällytetään vaatimus tasa-arvoisen ja tasavertaisen kohtelun edistämisestä. (UM 2008a, 25.)

Kyse on vain tavoitteesta, mutta koska kriisinhallintamissioiden ongelmia ei nimetä, määrittyy suomalainen kriisinhallintatoimijuus tasa-arvoa ja naisten asemaa automaattisesti edistäväksi. Kriisinhallintamissioiden ongelmia häivytetään myös määrittelemällä niistä puhuminen liian negatiiviseksi. Haastateltavan mukaan käytännesäännöt ovat tärkeitä kriisinhallintahenkilöstön koulutuksessa, mutta sukupuolinäkökulman kilpistäminen niihin on huono lähestymistapa aiheeseen.

> Joo, mut esimerkiksi siis nimenomaan nää prostituutioasiat, niin nehän voi hyvinkin käsitellä sellaisessa aiheessa, jossa käsitellään ylipäänsä niin kun, että miten missiossa käyttäydytään, mikä on sallittua ja mikä ei. Koska siellä ollaan kuitenkin vieraassa maassa ja siellä ollaaan, edustetaan missiota, ja edustetaan myös omaa itseään ja omaa kotimaataan. Mutta silloin taas ne voi liputtaa yhteen siihen, että saako siellä ajaa alkoholia nautittuaan, tai saako kirjoittaa siitä ketä on tavannut blogiin, tai mitä tahansa muuta, joka ei välttämättä oo ihan selvää. Mut et näin saa toimia ja näin ei saa. Koska mä näkisin, et siinä gender-asiassa, niin hirveen herkästi menee silleen, että jos me puhutaan esim. prostituutiosta, niin tulee silleen että, niinkun et miehet paskiaiset, te kohtelette [naisia] huonosti. Ja se tulee sellaiseksi negatiiviseksi. (CMC2.)

CMC:n koulutuksessa halutaan käsitellä käytännesäännöt omana osionaan ja muut sukupuoleen liittyvät kysymykset niistä erillään. Naisuhrinäkökulman määrittyminen liian negatiivisena liittyy erityisesti niihin tilanteisiin, joissa naisten huono kohtelu tapahtuu

kriisinhallintahenkilöstön toimesta. Vaikka sukupuoleen liittyvien kysymysten esittäminen laajemmin kuin vain prostituutiokysymyksenä on koulutuksessa perusteltua, ja asian esittäminen positiivisemmassa valossa saattaa aiheuttaa koulutettavissa vähemmän torjuntareaktioita aihetta kohtaan, on lähestymistavassa vaarana se, että ongelman laajuus, sukupuolittuneisuus ja rakenteelliset syyt eivät nouse koulutuksessa esille.

Oikeusministeriössä tekemässäni haastattelussa kriisinhallintaoperaatioiden kytkös lisääntyneeseen prostituution kysyntään ja ihmiskauppaan nousee esille poikkeuksellisen selkeästi. Haastateltava näkee kriisinhallintamissioiden lähistöllä lisääntyvän prostituution liittyvän ihmiskaupan ylläpitämiseen, ja pitää mahdollisena, että myös suomalaiset asiantuntijat voivat syyllistyä kriisinhallintamissioilla rikoksiin tai rikkoa käytännesääntöjä. Haastateltavan mukaan tulisi selvittää, tukeeko Suomen rikoslaki toimintaohjelman linjauksia prostituution tuomitsemisesta.

> **Haast:** Aivan, kuitenkin ehkä kansainvälisesti siihen on kiinnitetty huomiota, että prostituutio on itseasiassa lisääntynyt näiden, toisinaan kriisinhallintaoperaatioiden läheisyydessä tai muuta.
>
> **OM1:** Kyllä, kyllä, ja sit se liittyy ihmiskauppaan usein, ja et samalla ylläpidetään ihmiskauppaa ja muuta. Et se on niinkuin selvää, että kaikki tietysti kun lähtee, niin lukee ne käytännesäännöt, et siellä kaikki tämmönen on ehdottomasti kiellettyä. Mut et joku voi sen riitauttaa sitten, että jos se ei oo Suomen lain, siis alaikäisen käyttöhän on kriminalisoitu, mutta et prostituutio ei kaikissa olosuhteissa ole Suomessa, niin joku vois sen sitten kyseenalaistaa, et eihän hän oo syyllistynyt mihinkään rikokseen. Että tämmönen, ja meillä on hyvä esimerkki, Ruotsi nimittäin on antanut siitä esityksen, että se kriminalisoitais. Niin meillä on niinku hyvä case. Että me, tietysti se on poliittisen päättäjän, eduskunnan asia säätää lakeja, mutta me niinkun tutkitaan tää, et mitkä ne ongelmat on, ja minkä tyyppisiä caseja siinä vois tulla, ja sitten tehdään esityksiä lainmuutokseksi. (OM1.)

Haastateltava viittaa toimintaohjelman kohtaan, jossa määritellään seksuaalisen hyväksikäytön olevan rikos kaikissa sen muodoissa ja kielletään prostituoitujen käyttö (UM 2008a, 25). Ministeriön tulkinnan mukaan ohjeistus menee pidemmälle kuin Suomen voimassa oleva rikoslaki.

> Et nythän tilanne on se, et monesti niillä on, niinkuin siellä missiossa olevilla on immuniteetti jolloinka edes jotain rikosta ei pystytä edes tutkimaan. Niin tällaisesta niinkun, se on tavallaan meidän rankaisemattomuusperiaatteen vastaista, et meidän omat asiantuntijat... Onneksi nyt ei mun tiedossa oo, että olis syyllistynyt, mut et jos meillä nyt satakuusikymmentäkin ihmistä on maailmalla, niin kyllä se on vaan ajan kysymys, että koska se ensimmäinen tapaus tulee, ja onhan meillä sotilaallisella puolellahan on ollut näitä lahjontatapauksia Afganistanissa ja muualla. (OM1.)

Toisaalta toimintaohjelma siis tuomitsee prostituution vahvemmin kuin Suomen rikoslaki, jonka 20 luvussa tuomittavaksi teoksi määritellään seksin osto parituksen tai ihmiskaupan uhrilta tai alaikäiseltä, mutta ei kaikkea seksin ostoa.

Suomen 1325-verkoston asiantuntijan mukaan ei ole mitään syytä kuvitella, että suomalaiset käyttäytyisivät missiolla sen korrektimmin kuin muidenkaan maiden kansalaiset.

> No siis ei meillä nyt sinänsä Suomesta oo tietoa, tai et suomalaisista sen enempää. Mut et sehän on se yleinen, se yleinen, kaikki sen tietää, et sinne mihin YK-joukot tulee niin sinne syntyy seuraavana päivänä prostituutiomarkkinat. Että miksi me kuvittelisimme, että meidän miehemme olisivat erilaisia? Säännöt on tietysti, nehän on periaatteessa kaikille samat ja nää code of conductit, ja sehän riippuu sitten tosta, sithän se taas riippuu siitä paikallisesta komentajasta ja mission päälliköstä ja kuka se sitten onkaan. Onko hän sitä mieltä, että pojat on poikia ja täytyyhän niiden nyt päästä. Et ne menee sit naapurikylään, niin sit se ei oo niin vaarallista. Tai niinkun mun mielestä aikaisemmin puhuttiin, et normaali käytäntö oli, että suomalaisetkin rauhanturvaajat, että sitten ne meni niinkun rajan yli toiselle, niinku ei oo siinä maassa missä sä oot komennettuna, niin sit sä voit käydä bordellissa niin paljon kuin sielu sietää. (Verkosto1.)

Hän näkee asennekasvatuksen tärkeimpänä keinona vaikuttaa asiaan (emt). Voidaan kuitenkin kysyä, kuinka tehokasta koulutus on, jos sen perustana on ajatus siitä, että suomalaisuus itsessään nostaa kynnystä rikkoa prostituutiota koskevia sääntöjä. Tyypillistä on, että sääntörikkomukset nähdään yksilötason ongelmina ja selitetään muutamalla "mätämunalla", jotka pilaavat joukon maineen (esim. Flén 2010, 102; Whitworth 2005, 89–90.) Elli Flénin mukaan edes viittaus siihen, että joku suomalainen olisi käynyt bordellissa aiheuttaa aina hälinää missiolla kotijoukkojen reaktion ja maineen menetyksen pelossa. Tällöin ongelmaksi syntyy, että asia vaietaan kuoliaaksi: ihmiskaupasta ja prostituutiosta ei puhuta. (Flén 2010, 102.)

Myöskään suurimmassa osassa haastatteluja kriisinhallintamissioiden ja lisääntyneen prostituution yhteys ei nouse esille eksplisiittisenä ongelmana. Ongelmaksi nousee sen sijaan se, että kriisinhallintatoimijat saattavat tahtomattaan aiheuttaa paikallisille naisille vaaratilanteita kulttuureissa, joissa miesten ja naisten kanssakäyminen on vähäistä.

> Jos ajattelet jotain Afganistanin kulttuuria, niin jos sä niinkun mies- tota asiantuntijana meet [rajalla tarkastamaan ajoneuvon] ja siellä onkin naisia kyydissä. Ja sä meet ja rupeat niitä komentelemaan, käskemään ulos ja muuta, niin sähän aiheutat vaaratilanteen niille naisille. (SM1.)

Kriisinhallintamissioille tarvitaan naisia, sillä miehet eivät voi sukupuolensa takia kaikissa tilanteissa toimia paikallisten naisten kanssa aiheuttamatta näille vaaraa. Vaaratilanteiden

tunnistamiseksi pidetään tärkeänä, että kriisinhallintaan osallistuvien koulutus kykenee antamaan sekä miehille että naisille työkaluja siihen, miten kohdata kriisialueen heikossa asemassa olevien naisten tilanne (UM1).

> Koulutuksen painopisteenä on toimialueen sukupuolinäkökulma- ja tasa-arvoasioihin liittyviä erityispiirteitä ja niiden huomioon ottaminen päivittäisessä työskentelyssä. Erityisesti toimialueen ihmisten vastakkaiseen sukupuoleen kohtaamiseen liittyviä tapoja ja toimintaa pyritään kouluttamaan esimerkkien ja tiedottamisen avulla. Asiaan liittyvät teemat ovat operaatiokohtaisia ja niiden painotus riippuu kulloinkin koulutuksessa olevan joukon tehtävästä ja toimialueesta. (PLM 2009, 5.)

Toimialueen kulttuurin tuntemus määrittyy tärkeäksi. Koulutuksen haasteena on tuoda esille mikä ovat toiseen kulttuuriin ja uskontoon liittyviä tapoja, ja mitkä ihmisoikeusloukkauksia, joihin tulee puuttua. Henkilöstö voi kuitenkin puuttua loukkauksiin vain mandaattinsa puitteissa. (UM 2009, 29). Naisten kannalta ongelmallista on, että jotkut tyypillisesti naisiin kohdistuvat väkivallan muodot, kuten perheväkivalta, määrittyvät usein mandaatin ulkopuolelle (vrt. Flén 2010, 96).

6.3.4. Naiset toimijoina

Vaikka toimintaohjelmassa ja haastatteluissa korostetaan naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaa, pyritään puheessa välttämään naisten määrittelemistä ensisijaisesti tai yksinomaan uhreina. Myös feministisessä tutkimuksessa liiallista uhripuhetta on kritisoitu, sillä se määrittävää naiset passiivisina, heikkoina ja suojelun tarpeessa olevina (Enloe 1993, 166; Tickner 2001, 62–63). Uhriuttamista negatiivisena asiana (CMC1). Naisten ongelmana nähdään sen sijaan sulkeminen pois konfliktin ratkaisusta ja jälleenrakennusprosessista.

> Ja sitten taas näissä konfliktitilanteissa, niin sitten usein, en halua sanoa, että naiset kärsii enemmän. En tiedä onko tapetuksi tuleminen tai raiskatuksi tuleminen, että kuka siinä eniten kärsii. Mutta siis naiset on ikään kuin ne on, ja niistä tehdään tietyllä tavalla niin kun uhreja, mutta ne ei oo välttämättä niitä, jotka niin kuin automaattisesti saa äänen ja [pääsevät] olemaan mukana siinä prosessissa. (CMC2.)

Toimijuutta korostavassa strategiassa naisten erityiseksi ongelmaksi ei määritykään se, että erityisesti he kokisivat sodan aikana väkivaltaa, vaan se, että heistä ei tule aktiivisia toimijoita kriisin ratkaisussa ja uuden yhteiskunnan rakentamisessa. Kiistelyä siitä, kumpi sukupuoli kärsii konfliktista enemmän, ei nähdä mielekkääksi, vaan tärkeänä pidetään naisten toimijuuden ja äänen vahvistamista.

Strategia korostaa, että päätöslauselman 1325 suurin irtiotto aiempaan ja suurin potentiaali piilee naisten toimijuuden ja aktiivisen roolin korostamisessa.

> Että sehän 1325, että se ei oo pelkästään sitä suojelua, vaan nimenomaan sitä naisten mukaan ottamista tähän rauhanprosesseihin. Ja se on niinku se. Et se on niinku yks sellainen ihan ehdoton, ja siinä on myöskin sitten ihan, että totta kai paikallisesti naiset mukaan niihin rauhanprosesseihin. Mutta myöskin sitten, että kun tää kansainvälinen yhteisö lähtee, niin sitten sitä rauhaa ylläpitämään tai jotain muuta, niin silloin siellä pitäisi olla niitä naisia nimenomaan. (SM1.)

Naisten toimijuus nähdään tärkeänä sekä paikallisesti että kansainvälisissä kriisinhallintamissioissa. Naisten määrää halutaan lisätä ja heidän toimintaedellytyksiään parantaa. Suojelun lisäksi tai sen sijaan naisten haavoittuvaan asemaan pyritään siis vastaamaan naisten asemaa parantamalla.

> Siis ei nää asiat oo valmiita vielä, että kyllä on paljon tehtävää. Ei pidä itseruoskintaan mennä, et mikään ei edisty. Mut et kyllähän toiset tietysti sanoo, et 1325 on kymmenen vuotta vanha, eikä nyt asiat oo paljon edistynyt, kun me katsotaan konflikteja ja me katotaan miten raiskauksia käytetään todella tämmösenä aseena. Mut et sehän ei oo se koko kuva. Et sit kuitenkin jos me katotaan Afganistaniakin, niin tosiasia on kuitenkin se, et nyt entistä enemmän niin siellä on tyttöjä koulussa, et onhan se tietty arvo sinänsä. Kylhän sil joku merkitys on, että ne saa koulutuksen. Se on eri asia vielä, et miten ne voi käyttää sitä, mut jos et sä oo edes koulua käynyt niin... (UM1.)

Uhrin vastakohdaksi muodostuu ideaali aktiivisesta naistoimijasta. Toivon avainten nähdään löytyvän naisten koulutuksen ja aseman parantamisesta. Korostamalla toimijuutta voidaan keskusteluun nostaa myös rakenteelliset ongelmat naisten aseman paranemisen tiellä. Haastateltava tuo esille, että koulutus yksinään ei riitä, jos yhteiskunnan rakenteet estävät naisten todelliset mahdollisuudet hyödyntää koulutustaan.

Naisten toimijuuden edistäminen linkittyy ideaaliin kriisinhallinnalla rakennettavasta demokraattisesta yhteiskunnasta, jossa kaikki saavat äänensä kuuluviin. Jotta naisten asema voisi parantua konfliktin jälkeisessä tilanteessa, nähdään naisten toimintaedellytysten turvaaminen ensimmäisenä askeleena. Jos naiset eivät uskalla esimerkiksi liikkua kadulla tai käydä koulua, on demokraattisen yhteiskunnan kehittyminen mahdotonta. (UM1.) Naisten toimijuutta pyritään vahvistamaan tukemalla ja kuulemalla paikallisia naisjärjestöjä, vaatimalla naisten edustusta rauhanneuvotteluihin ja välitystoimintaan, tukemalla tyttöjen ja naisten koulutusta ja parantamalla naisten turvallisuutta (mt.; UM 2008a). Suhde toimijuuden ja turvallisuuden välillä ei kuitenkaan ole yksisuuntainen. Oletuksena on, että vahvistamalla naisten edellytyksiä saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa kehittyvään yhteiskuntaan, tulevat naisten tarpeet ja naisia koskettavat turvallisuuskysymykset myös huomioitua paremmin.

> Siis mulla on mielessä aina sellainen, että kun kansainvälinen yhteisö esimerkiksi haluaa enemmän naiskandidaatteja vaaleihin johonkin postkonfliktialueeseen. No, tarkoitus ei oo, että ne on kandidaatteina, vaan tarkoitus on, että he tulee valituiksi. No, tarkoitus ei oo pelkästään, että he tulee valituiksi, vaan että he siellä pätee ja pystyy

> ilmaisemaan niitä asioita, jotka sitten vie eteenpäin naisten asioita. Ja mutta tarkoitus ei oo myöskään, että he pystyy vaan ilmaista, vaan heidän ehdotuksia täytyy kuunnella, eikä myöskään vaan kuunnella, vaan ne täytyy mennä läpi. Ja eikä myöskään vaan mennä läpi, vaan ne täytyy panna täytäntöön. Et on tosi pitkä prosessi, joka alkaa siitä, että enemmän naisia ehdokkaiksi. (CMC2.)

Haastateltava korostaa, miten naisten tie yhteiskunnan vaikuttajiksi on vaikea. Rakenteelliset esteet naisten etenemisen tiellä tulevat esille rivien välistä. Vaarana on, että vaikuttajinakaan naiset eivät saa esityksiään läpi tai pantua täytäntöön.

Toimijuus määrittyy tarkoittamaan ennen kaikkea naisten yhteiskunnallisen aseman ja vaikutusvallan parantamista, jonka tavoitteena on, että myös naisten kokemukset tulevat paremmin huomioiduiksi. Kansalaisjärjestöjen verkoston edustaja pitää rauhanprosesseissa tärkeänä naisten pääsyä korkean tason neuvottelupöytiin ja osaksi kriisien ratkomista.

> Ja sitten tietysti, ehkä mä siihen toivoisin sitä naisten määrän lisäämistä, en niinkään näihin sotilas- tai näihin puoliin, mutta sitten että, että oikeesti niitten paikal... Silloin kuin kriisejä ratkotaan ja uusia toimintamalleja haetaan ja rauhansopimuksia mietitään, niin että siellä oikeasti sitten ne paikalliset naiset pääsis mukaan. Et sitähän nyt ei oo tapahtunut vielä oikeastaan missään. Ja se tuntuu olevan, vaikka sekin on ihan sen kirjan mukaista. Niin se tuntuu olevan niin kun tosi vaikeeta. Et sit se on niin kuin se viimeinen neuvottelupöytä, jossa näkee, et naisen arvo ei oo sit mitään. (Verkosto1.)

Vaikka päätöslauselma 1325 korostaa naisten toimijuutta, ei naisten asema rauhanprosesseissa ole edennyt toivotulla tavalla. Rakenteellisista esteistä johtuen naisten toimijuuden korostaminen voidaankin nähdä liian hitaana strategiana saada aikaan muutosta. Yhden haastateltavista mukaan hyvä vaihtoehto voi olla yrittää vaikuttaa jo vallassa oleviin miehiin sen sijaan, että odotettaisiin naisten pääsevän vaikutusvaltaisille paikoille.

> Niin jos se tärkein asia oli kuitenkin se, että kun naisia kotona lyödään, niin heidän oikeuksia poljetaan, niin se asia pystytään muuttamaan myös toisella tapaa. Elikkä nimenomaan se, että mies, joka niin kun ajattelee ja pystyy ottamaan tämän huomioon, on ihan yhtä hyvä vaihtoehto kuin nainen, joka vie naisten asioita. (CMC2.)

Ajatustapa on ristiriidassa vallitsevan naisten toimijuuden vahvistamisen itseisarvoa korostavan näkemyksen kanssa. Ajatus siitä, että mies voi ajaa naisten asioita siinä missä nainenkin, hylkää tarpeen rikkoa samat epätasa-arvoiset rakenteet, jotka ovat johtaneet siihen, että naisia koskettavat turvallisuuskysymykset, kuten perheväkivalta tai sotaraiskaukset, eivät yleensä nouse rauhanprosesseissa prioriteettien kärkeen.

6.3.5. Naisten hyöty kriisinhallinnalle

Viides strategia, jolla naisten, rauhan ja turvallisuuden suhteita tuotetaan, korostaa naisten osallistumisen hyötyjä kriisinhallinnalle. Vaatimus naisten määrän lisäämisestä kriisinhallintamissioissa liittyy osaltaan ideaaliin naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta koko yhteiskunnassa. Ideaali perustuu sekä naisten ja miesten yhtäläisyyksiä että eroja painottaviin näkemyksiin. Naiset ja miehet nähdään kyvyiltään ja ominaisuuksiltaan samanlaisina, jolloin sukupuolittain segregoituneet tehtävät eivät ole perusteltuja. Toisaalta naisten nähdään täydentävän ja paikkaavan miesvaltaisen kriisinhallinnan ongelmia.

Paikallisten naisten toimintaedellytysten parantamista ei pidetä tärkeänä yksinomaan siksi, että he pystyisivät vaikuttamaan oman turvallisuutensa parantamiseen ja toimimaan yhteiskunnan täysvaltaisina jäseninä. Naisilla nähdään olevan myös tärkeää tietoa, josta voi olla apua kriisinhallintamission toiminnalle (PE1; UM1).

> Ja vastaavasti, että kun on huomattu, et menty johonkin ja siellä onkin ollut vaan sen alueen naiset jostain syystä, miehillä on ollut joku oma häppenki. Ja sit on haastateltu niitä, ja kysytty, miten ne näkee, niin sit ollaankin huomattu, et hyvänen aika, täällähän ihan erilainen tilanne vallitsee, kun mitä me ollaan luultu, kun me ollaan aikasemmin puhuttu vaan niiden miesten kanssa. Et tämmösiä esimerkkejä on paljon. (UM1.)

Hyötyjä paikallisten naisten kuulemisesta perustellaan ensisijaisesti sukupuolieron kautta: naisilta uskotaan saatavan erilaisia tietoja kuin miehiltä ja näin olevan hyödyksi operaatiolle. Paikallisten naisten kuulemista pidetään tärkeänä kriisinhallintamission onnistumisen kannalta, ja mission sukupuolineuvonantajan tai naispuolisten asiantuntijoiden nähdään olevan tärkeä linkki paikallisten naisten ja mission välillä (PE1). Paikallisten kansalais- tai naisjärjestöjen kanssa keskustelua pidetään myös hyödyllisenä.

> Et niinku mä sanoin, kun käytiin Kosovossa ministerin kanssa, niin nimenomaan haluttiin tavata naisjärjestöjä, paikallisia naisjärjestöjä, UNIFEMia ja vammaisjärjestöjä. Ja keskusteltiin pitkään heidän kanssaan. Ja sieltä tuli hyvin esille ne niin kun vähän eri näkökulmasta ne ongelmat. Ongelmat tota, toisaalta ongelmat, mut toisaalta mahdollisuudet. Kansalaisjärjestöt sanoi, että he pystyy niinkuin virallista Kosovoa paljon paremmin ylittämään tän serbi-albanirajan, ja keskustelemaan niin kuin järjestöt keskenään. (OM1.)

Järjestöt eivät toimi vain ongelmista tiedottajina, vaan niillä on usein myös kriisinhallintamissiota tai virallisia valtiollisia toimijoita paremmat edellytykset keskustella kriisin eri osapuolien kanssa. Monilla konfliktialueille naisjärjestöt ovat pystyneet

yhdistämään naisia konfliktin eri osapuolilta toimimaan ja keskustelemaan yli rajojen (esim. Cockburn 2004, 158).

Selkeimmin tarve naispuolisten kriisinhallinta-asiantuntijoiden määrän lisäämiselle nouseekin esille suhteessa paikalliseen kulttuuriin ja uskontoon. Toimintaohjelmassa korostetaan, että naisten määrää tulisi pyrkiä lisäämään erityisesti sukupuolisensitiivisissä tehtävissä. Erilaisten kulttuuristen tai uskonnollisten tapojen takia miespuolisten rauhanturvaajien ja siviilikriisinhallinnan asiantuntijoiden voi olla mahdoton toimia tietyissä tilanteissa paikallisten naisten kanssa vaarantamatta näiden turvallisuutta.

> Et sen tiedän, että tietyissä operaatioissa niin epävirallisesti ja varmasti myös virallisestikin ollaan saatu positiviista palautetta siitä, että ollaan saatu esimerkiksi naispoliiseja Sudaniin. Et koska siellä on juuri esimerkiksi sellainen tilanne, että niissä aroissa asioissa, niin yksinkertaisesti mies ei voi haastatella tai ylipäätänsä lähestyä sitten naisia, ja saada sitä tietoa ja tarjota sitä tukea, mitä heidät lähetetään sinne tekemään. (CMC3.)

Tällöin hyöty naiseudesta määrittyy fyysiseen naiseuden kautta. Pelkkä sukupuolisensitiivisyys ei riitä, vaan tavoittaakseen paikalliset naiset ja vastatakseen heidän tarpeisiinsa, mission on mukauduttava paikallisen kulttuuriin vaatimuksiin ja varmistettava, että sillä on palveluksessaan tarpeeksi naisia. Naisia ei tarvita heidän oletettujen naisellisten ominaisuuksien tai kykyjen takia, vaan koska tietyt toimet ovat heille sallittuja ja mahdollisia suhteessa paikallisiin naisiin. Naisten osallistumisen merkitys korostuu tällöin ennen kaikkea yhteiskunnissa, joissa miesten ja naisten kanssakäyminen on tiukasti säädeltyä ja rajoittuu pitkälti perheen piiriin.

Tarve saada naispuolisia kriisinhallinnan asiantuntijoita osallistumaan operaatioihin pyritäänkin ottamaan huomioon rekrytoitaessa suomalaisia siviilikriisinhallinnan tehtäviin. Rekrytoinnissa voidaan asettaa ehdolle sekä pätevin nainen että pätevin mies, ja jättää operaation päätettäväksi, onko heille etua siitä, että tehtävään palkataan nainen esimerkiksi silloin, jos samanlaisissa tehtävissä palvelee jo paljon miehiä. (CMC3.) Pätevien naiskandidaattien löytäminen ei kuitenkaan ole aina helppoa, sillä suuri osa Suomen lähettämistä asiantuntijoista on miesvaltaisilta aloilta kuten poliisista, rajavartioinnista ja tullista (SM 2008, 14). Naisten määrää on vaikea lisätä, kun suomalaisista poliiseista vain reilu 10 prosenttia ja raja-asiantuntijoista vielä harvempi on naisia (CMC3).

Puolustushallinnossa naisten laajempi osallistuminen nähdään toivottavana. Rekrytoinnissa painotetaan sukupuolten tasavertaisuutta tehtäviä täytettäessä (PLM 2009, 2). Sukupuolen mukaan eriytyneitä tehtäviä ei kuitenkaan nähdä mahdollisina ja rekrytoinnissa korostetaan ennen kaikkea osaamista.

> Niin no mä sanoisin näin, et kyl siinä ehkä yleisimmin ajatellaan sillä tavalla, että osaaminen ratkaisee varsinkin noissa vaativissa tehtävissä. Ja aivan varmasti on sellaisia tehtäviä, missä osaamista sitten vaan sattuu olemaan naisilla enemmän, tai naisilla on sen kaltaista osaamista, että sitä juuri sitten tarvitaan. Mutta et kyl se osaamisen kautta [ratkeaa]. Et meillä voi olla vaikka kaikki naisia tuolla operaatiossa, jos osaamista on sillä suunnalla, ei sillä on niinku sinänsä mitään väliä. (PE2.)

Vaikka on itsestään selvää, että vaativissa kriisinhallintatehtävissä osaaminen on ensisijaisen tärkeä rekrytointiperuste, saattaa naisten operaation kokonaisuudelle tuoma mahdollinen hyöty jäädä tunnistamatta, jos rekrytoinnissa naiset säännönmukaisesti ohitetaan vähemmän kokeneina ja pätevinä. Ajatus siitä, että naisilla on osaamista nimenomaan tietyissä tehtävissä, heijastaa ja vahvistaa puolustusvoimien sukupuolittunutta työnjakoa, jossa miehet palvelevat suurelta osin sotilastehtävissä ja naiset siviilitehtävissä (Talola ym. 2010, 49–50). Se, että operaatio koostuisi yksinomaan naissotilaista, ei Suomen tilanteessa ole relevantti vaihtoehto, mutta yksinomaan miehistä koostuva operaatio on mahdollinen. Puolustusministeriön 1325-ohjeessa esille mahdollisuus ottaa poikkeustapauksessa operaatioiden palvelukseen myös henkilöitä, jotka eivät ole suorittaneet asepalvelusta. Tämän mahdollisuuden korostamista tiedotuksessa avoimista tehtävistä nähdään keinona lisätä rekrytoitavien naisten määrää. (PLM 2009, 3-4.)

Kirjallisuudessa naisten määrän lisäämisen on nähty olevan hyödyllistä kriisinhallinnalle myös sen negatiivisten vaikutusten, kuten lähiseutujen lisääntyneen prostituution, kitkemiseksi (Stiehm 1997, 42; Jukarainen ym. 2010a, 17). Aineistossa tämä näkökulma ei toistu. Sen sijaan esimerkiksi naispuolisten poliisien ja operaation johtohenkilöiden rekrytoiminen nähdään hyvänä roolimallina paikallisille (OM1). Roolimallina toimimisessa korostuvat sukupuolieron sijaan miesten ja naisten yhtäläiset kyvyt. Suomalaiset naispoliisit näyttävät, että naiset pystyvät toimimaan perinteisesti miesvaltaisilla aloilla.

Naisten osallistumisen kasvun nähdään parantavan operaation legitimiteettiä. Taustalla voivat olla konfliktin aikaiset negatiiviset kokemukset. Sotilasasuisiin miehiin voi olla vaikea luottaa, jos on konfliktin aikana joutunut esimerkiksi sotaraiskausten kohteeksi. Toisaalta näkemys voi pohjautua myös naisiin liitettyihin stereotypioihin: naisia ei heidän

sukupuolensa takia välttämättä koeta yhtä uhkaaviksi kuin miehiä, vaikka taustalla ei olisi omakohtaisia kokemuksia väkivallasta.

> En muista missä se oli, mutta tuota kirjoitettiin kuitenkin, että esimerkiksi jos nainen ja mies on kahdestaan partiossa, ja tulee paikallinen mies vastaan, niin se koetaan se ulkomaalainen [mies]poliisi saatetaan kokea uhkaksi. Ja tämä nainen hänen oman stereotypiansa takia koetaankin sitten niinku paremmaksi siinä tilanteessa, ettei häntä koeta uhkaksi. Niin siinä on hirveä dilemma. Tavallaan sen just nimenomaan sen stereotypian takia, mikä tähän naiseen liitetään, niin hän on parempi tässä poliisitehtävässä. (CMC1.)

Stereotypiat nähdään yhtäältä hyödyllisinä, mutta niiden hyödyntämistä pidetään myös ongelmallisena. Naisiin liitettyjä stereotypioita esimerkiksi heikkoudesta ei haluta korostaa liikaa kriisinhallintatyössä, kun tavoitteena on naisten toimijuuden ja yhteiskunnallisen aseman tukeminen.

Sukupuolieroa korostavasta näkökulmasta naisten määrän lisäämisestä nähdään olevan kriisinhallintamissioissa hyötyä myös siksi, että naisilla oletetaan olevan erilaisia taitoja ja kykyjä kuin miehillä, ja siten täydentävän kriisinhallintamissiota. Erilaisten taitojen ja kykyjen ei nähdä kuitenkaan kumpuavan fyysisestä naiseudesta, vaan esimerkiksi suomalaisessakin yhteiskunnassa vallitsevasta sukupuolittuneesta työnjaosta. Lisäksi perinteisesti miesvaltaisilla aloilla toimivien naisten odotetaan olevan miehiä herkempiä tunnistamaan esimerkiksi paikallisten naisten tarpeet, ja siten parantavan mission kykyä huomioida sukupuoleen liittyviä kysymyksiä.

> Kyllä se totta kai, jos me nyt, esimerkiksi jos halutaan tutkia ja kiinnittää huomiota, paikalliset tutkii esimerkiksi just naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja siihen liittyviä rikoksia, niin totta kai, että siellä on niin kuin naissyyttäjiä, niin auttaa. Ja sit samaten vankienhoidon puolella naisilla on erityistarpeita, naisvankiloiden johtaminen on vähän erilaista kuin miesvankiloiden johtaminen ja kaikki. Et kyllä siitä [naisten määrän lisäämisestä] totta kai hyötyä on, hyöty on ihan suoraan. Tai sit on oikeusapupuolella, et jos tarvii, naisuhrit tarvii jotain apua, niin naisten on helpompi. (OM1.)

Oletuksena on, että lisäämällä naisten määrää operaatioissa pystytään paremmin huomioimaan paikallisten naisten tarpeet. Naisten ei oleteta kuitenkaan automaattisesti toimivan sukupuolisensitiivisesti vain siksi, että he ovat naisia..

> Mutta kyllä mä, jos mun pitää valita jompikumpi, mä sanoisin, että ehdottomasti [kannattaa lähettää] siinä tapauksessa mies, joka on herkistynyt ja osaa tän tehdä. Niin on parempi, kun lähettää nainen vaan siksi, että hän on nainen. Mutta valitettavan useinhan se ei ehkä kuitenkaan mee niin, että muistaa huomioida sitä mitä ei edusta, ja josta ei oo ottanut selvää. Niin silloin jo se, että siinä on naisia, niin tulee ehkä enemmän. Mut ei välttämättä, ei pelkästään se riitä, mutta on ehkä tiettyjä edellytyksiä, jotka antaa, siis et tekee sen ehkä helpommaksi. (CMC2.)

Oletus ei perustu biologiseen essentialismiin, vaan myös miesten nähdään voivan herkistyä tunnistamaan paikallisten naisten tarpeet. Tätä varten miesten, mutta myös naisten, nähdään tarvitsevan koulutusta sukupuoli- ja 1325-kysymyksissä (SM1; CMC2). Jos naisten tuomien oletettujen hyötyjen kriisinhallintaoperaatioille halutaan toteutuvan, myös naisten asemilla operaation sisällä on merkitystä.

> Et ehkä se just se, se tulosten mittaaminen, et sitä pitää niinku ajatella. Tai just sitä vaikuttavuutta ajatella. Et eihän se todellakaan riitä, et voi sanoa, et no okei nyt meillä on 20 prosenttia [naisia] siellä [operaatiossa]. No mitä se on, jos niillä ei oo sellaisia asemia, et niillä on merkitystä. Et vähän on semmosta nyt mun mielestä tällä määrällä kikkailua tässä viime keskusteluissa ollut, että... (Verkosto1.)

Jotta naisten suurempi osallistuminen vaikuttaisi operaation toimintatapoihin, tulee heillä myös olla vaikutusvaltaa operaation sisällä. Suomen 1325-verkoston edustaja näkeekin naisten määrän lisäämistä tärkeämpänä tavoitteena sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen koko kriisinhallintahenkilöstön koulutukseen ja toimintaan.

6.4. Suomalainen 1325-viranomaispuhe: kriittinen analyysi

6.4.1. Suomi ja muut Pohjoismaat tasa-arvon mallimaina

Merkille pantava piirre 1325-viranomaisdiskurssissa muodostuvassa hallitsevassa käsityksessä sukupuolten tasa-arvosta ovat sen yhtäläisyydet suomalaiseen tasa-arvokäsitykseen. Myös suomalaisessa yhteiskunnassa tasa-arvo on ymmärretty positiiviseksi, sukupuoliharmoniaa ja -yhteistyötä korostavaksi käsitteeksi. Naiserityisyyttä on pyritty välttämään. (Holli 2003, 16–17.) Suomalainen 1325-puhe ja -politiikka rakentavat itseään suhteessa suomalaiseen tasa-arvodiskurssin ja käsitykseen Suomesta ja muista Pohjoismaista tasa-arvon mallimaina. Ajatus Pohjoismaille ja Suomelle ominaisesta tasa-arvosta näyttäytyy viranomaispuheessa sekä 1325-politiikan luonnollisena perustana että suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevana idealistisena käsityksenä, joka tulee myös kyseenalaistaa.

Käsitys Pohjoismaista ja Suomesta tasa-arvon mallimaina perustuu ajatukselle siitä, että sukupuolten välinen tasa-arvo on pohjoismaiselle yhteiskunnalle luonnollinen arvo ja tapa toimia. Vielä Suomeakin vahvemmin tasa-arvo liitetään naapurimaahan Ruotsiin, joka näyttäytyy Suomelle mallina tasa-arvoasioiden edistämisessä. Pohjoismaisen kontekstin tärkeys näkyy erityisesti sotilaallisen kriisinhallinnan kontekstissa, jossa Ruotsin katsotaan

toimivan Suomelle hyvänä esimerkkinä tasa-arvoasioiden integroimisessa kriisinhallintamissioiden kaikkiin vaiheisiin.

> Mutta että siellä operatiivisessa suunnittelussa, niin sinne me ei olla tätä [tasa-arvoasioiden huomiointia] vielä ihan niin pitkälle saatu kuin esimerkiksi Ruotsi. Että siinä niin kuin ruotsalaiset on edellä. Että siellä kun vanhempi sotilas antaa oman toiminta-ajatuksen, kun lähdetään sotilaalliseen operaatioon, ja sitten kun esikunta alkaa sitä toiminta-ajatusta jalostamaan suunnitelmaksi, ja sitten kun siitä suunnitelmasta päätetään mikä toimintalinja valitaan ja lähdetään sen mukaisesti toimimaan. Niin tässä kaikessa se ei vielä meillä ole ihan niin aitona asiana kuin näillä muilla, Ruotsilla muun muassa. (PE2)

Afganistanin missiossa Ruotsi toimii johtovaltiona, ja sitä kautta sukupuolikysymysten huomiointi on tullut mukaan myös suomalaisten sotilaiden toimintaan (PE2). Kansalaisjärjestöjen 1325-verkoston edustaja näkee Ruotsin esimerkin näkemisen positiivisena tapahtuneen sotilaallisen kriisinhallinnan kontekstissa kuitenkin vasta vähän aikaa sitten.

> Ja nyt he [puolustusvoimissa] on selkeesti, siellä osa käy Ruotsissa koulutuksessa, ja ne on kovin ihastuneet tähän Ruotsin systeemiin. Mikä silloin kuitenkin, kun verkoston alkuvaiheissa, sit kun silloin vielä kun tehtiin sitä ohjelmaa, niin mehän tuotiin Ruotsista tällainen Charlotte Isaksson, joka vetää näitä, mm. näitä koulutuksia nyt, missä Suomen puolustusvoimista ihmiset käy. Joka on siis itse ollut, on siis sotilas ja on ollut Kongossa gender advisorina. Ja tota hänen kanssaan silloin kiersin pääesikunnassa ja muualla, ja nehän oli siis niinku nauraa sen pihalle. Niinku tällasta, no ruotsalaiset tarvii gender advisoria, just silleen tyyliin. (Verkosto1.)

Tasa-arvon yhdistäminen vahvasti Ruotsiin ja ruotsalaisuuteen voi siis tukea organisaatioiden sisällä myös sellaista vastadiskurssia, jossa tasa-arvoasiat nähdään ruotsalaisena hömpötyksenä, joilla ei ole tekemistä vakavan kriisinhallintapolitiikan kanssa.

Ruotsin esimerkinomainen asema tasa-arvokysymyksissä toistuu osittain myös siviilikriisinhallintaa ja muuta kansainvälistä vaikuttamista koskevassa puheessa. Suomen luetaan kuitenkin kuuluvan samaan kategoriaan Ruotsin kanssa 1325-päätöslauselman ja tasa-arvoasioiden edelläkävijänä. Suomen nähdään yhtenä Pohjoismaista toimivan mallina muille valtioille sekä YK:ssa että EU:ssa.

> Nimenomaan siis ylipäätänsä tasa-arvo ja naisiin liittyvät kysymykset on ollut Suomelle aina niinkun tämmmönen YK:lla meidän prioriteettialueita ja semmosia vahvuusalueita. Meidän kulttuuri antaa siihen pohjan ja meidän niin kun sosiaalinen tausta ja kaikki tää historia. Eli se on niin kun luonnollinen lähtökohta suomalaiselle politiikalle toimia. (UM1.)

Haastateltavat kertovat Suomen olleen vahvasti mukana, kun päätöslauselmaa 1325 laadittiin YK:ssa (UM1), toimivan EU:ssa yrittäen saada muitakin maita laatimaan omat 1325-toimintaohjelmat (mt), tuovan 1325-näkökulmaa esille kun EU:n yhteisen ulko- ja

turvallisuuspolitiikan kontekstissa suunnitellaan kriisinhallintamissioita (SM1) ja Suomella olevan kilpailuetu siinä, että se pystyy ehdottamaan hyviä naisehdokkaita kriisinhallinnan tehtäviin (OM1). Naisten aseman parantamiseen ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvä osaaminen määrittyy Suomen vahvuusalueena, jota hyödynnetään myös kansainvälisen kriisinhallinnan kontekstissa.

Koska Suomen nähdään olevan jo hyvällä tasolla tasa-arvoasioissa ja tasa-arvo on suomalaisen politiikan ”luonnollinen lähtökohta”, määrittyy tasa-arvon edistäminen kansainvälisesti suomalaisten velvollisuutena ja vahvuutena. Kriisinhallintamission nähdään voivan toimia paikallisille esimerkkinä sukupuolten tasa-arvosta ja naisten kyvyistä, jos siihen osallistuu tarpeeksi naisia myös johtopaikoilla.

> Ja sit muutenkin, olla vähän niin kuin roolimallina. Et jos meillä on tarjota niin kuin johtopaikoille naisia, niin sitten voi paikallisillekin näyttää, että olla vähän niin kuin sellaisena mallina. Että näissä neuvottelupöydissä voi myöskin olla naisia, ettei naiset oo aina vaan jotain niinku uhreja, vaan et he voi olla myöskin, he voi olla ihan avainneuvottelijoita näissä. (OM1.)

Esimerkin näyttäminen tasa-arvoasioissa kriisinhallinnan kontekstissa nähdään Suomen velvollisuutena paitsi kohdemaan väestön myös muista maista tulevien kriisinhallintatoimijoiden kouluttamiseksi.

> Et, ja sit se on missiolla, et miks me pyritään nimenomaan saamaan näitä ihmisoikeus- ja tasa-arvoneuvonantajia sinne mukaan suomalaisia, että he pystyvät niinku kouluttamaan aina sitä mission omaa porukkaa. Kun monta kertaahan joku missio esimerkiksi sitten, niin että ne haluu vaan niitä paikallisia kouluttaa. Tajuamatta ollenkaan, että siellä ois huikeesti enemmän koulutettavaa sen mission sisällä kuin siellä. Jotakin ranskalaisia santarmeja tai italialaisia carabineereja, niin niille jos kenelle se kuuluu sit se koulutus. Et ne tarttevat sitä koulutusta monta kertaa paljon, paljon enemmän kuin [kriisialueen asukkaat]. Varsinkin esimerkiksi, jos sanotaan, että oon ollut joskus Kosovossa, joka on entinen sosialistinen maa, jossa oli tällainen tasa-arvokysymys oli niinkun omalla tavallaan, se oli niin kirjattu sen sosialismin kautta. (SM1.)

Kriisinhallintamissioiden mahdolliset ongelmat tasa-arvoon tai asennekasvatukseen liittyen paikantuvat ulkomaalaisiin. Näkemystä suomalaisten tasa-arvoneuvonantajien pätevyydestä ja Suomen hyvästä maineesta tasa-arvokysymyksissä korostetaan, ja sen osoituksena nähdään olevan suomalaisten suhteellisen korkea osuus missioiden tasa-arvoneuvonantajista (SM1). Haastateltavat kertovat Suomen haluavan olla yksi maista, joka tuottaa tasa-arvo- ja gender-eksperttejä missioille (CMC2; UM1), pyrkivän löytämään päteviä ehdokkaita aina kun tasa-arvoneuvonantajan paikkoja avautuu (SM1), yrittävän saada sotilasoperaatioihinkin enemmän gender-eksperttejä (UM1) ja lähettäneen alan asiantuntijoita merkittäviin tehtäviin mm.

Kongoon, Kosovoon ja Afganistaniin (SM1) sekä Somaliaan (PE2). Ajatus Suomesta tasa-arvon mallimaana voikin toimia kimmokkeena siihen, että Suomi pyrkii olemaan edelläkävijä tasa-arvon hyvässä huomioimisessa myös kansainvälisessä kriisinhallinnassa. Ongelmalliseksi näkemys muodostuu, jos sen varjolla suljetaan silmät suomalaisten joukossa mahdollisesti esiintyviltä seksistisiltä tai rasistisilta asenteilta tai missiolla tapahtuvilta väärinkäytöksiltä olettaen, että suomalaisuus automaattisesti takaa hyvän ymmärryksen tasa-arvokysymyksistä. Puolustusvoimien 1325-ohjeessa esimerkiksi todetaan, että koulutuksen lähtökohtana pidetään sitä, että koulutettavalla joukolla on "naisten ja miesten tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä hyvä kansalaisymmärrys" (PLM 2009, 6). Voidaan kysyä, toteutuuko oletus, vai suljetaanko sen avulla silmät niiltä tapauksilta, joissa asenne tasa-arvotyötä kohtaan on epäilevä tai negatiivinen. Puolustusvoimien tasa-arvokoulutuksen sisältö onkin herättänyt kysymyksiä myös kansalaisjärjestöjen verkostossa (Verkosto1).

Vaikka ajatus Suomesta tasa-arvon mallimaana toimii yhtenä 1325-puheen rakentavana diskurssina, nähdään se myös idealistisena käsityksenä, joka on syytä myös kyseenalaistaa. Siviilikriisinhallinnan koulutuksissa pyritään sukupuolinäkökulma huomioimaan siten, että koulutettavat tunnistaisivat sukupuolittuneita käytäntöjä myös suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa.

> Niin, et kyllä varmaan toiset [koulutettavat] ajattelee, että kun meillä on lähestulkoon valmis yhteiskunta, että täällä on hyvin. Mut tota se ei hirveän paljoa vaadi, että ihmiselle osoittaa, että miten syvään se on. Esimerkiksi tällä edellisellä gender-kurssilla niin mä aloitin sillä, et mun oli tarkoitus niinkun vaan näyttää kaikille, että yhteiskunnassa on tiettyjä tällaisia, siis niinku miten se jakautuu, siis meidän yhteiskunta sukupuolisesti, mutta yhtälailla meissä. Ja se mielenkiintoisin juttu ei oo ehkä tajuta, että Suomen yhteiskunnassa niin lastenhoitajat on pääasiassa naisia ja pilotit miehiä. Se me helposti, ne tiedetään ja ehkä helposti hyväksytäänkin, mut sitten kun kyse onkin minussa. (CMC2.)

Ymmärtämällä, että myös suomalainen yhteiskunta on monin tavoin jakautunut sukupuolen mukaan ja kaikilla on sukupuolittuneita käsityksiä siitä, mikä on soveliasta miehille ja mikä naisille, koulutettavien toivotaan pystyvän paremmin arvioimaan oman työnsä sukupuolittuneita vaikutuksia. Tasa-arvoa ei haluta nähdä staattisena tilana, joka on jo saavutettu, vaan haastatteluissa korostuu tasa-arvokysymysten jatkuvan huomioimisen tärkeys.

> Et se niinku suomalaisena oli ottanut aika sen niinku vähän sellaisena itsestäänselvyytenä, et ajatteli, no, ei kai tällaisesta enää tartte, et sehän on jo, niinku tasa-arvo on saavutettu. Mut heti kun siihen ei enää kiinnitetty huomiota, niin huomaskin, että eipäs taas onkin mennyt palkat erilleen, ja taas onkin tapahtunut ihan toisin, tai että se on sellainen, mikä pitäisi pitää vaan kaiken kaikkiaan mukana. (SM1.)

Vaikka tasa-arvo-osaaminen määrittyy suomalaisen politiikan vahvuusalueeksi ja suomalaisilla nähdään olevan valmiuksia viedä sitä osaamista myös ulkomaille, ei esimerkin näyttäminen määrity ainoaksi tavaksi edistää tasa-arvoa kriisinhallinnassa.

> Ihan Kosovossakin käytiin kerran tämän [CMC:n 1325-]ohjausryhmän tiimoilta vertailemassa siellä tällaista kotiväkivaltaan liittyviä asioita kosovolaisten kanssa. Ja sielläkin näkökulma oli nimenomaan se, että mennään Kosovoon. Meillä oli sellainen noin sadan hengen seminaari siellä, missä oli suomalaisia ja kosovolaisia asiantuntijoita, jotka ikään kuin niin kuin samalla viivalla vertailivat. Ja siellä pyrittiin tuomaan sitä esille, että tällaiset kysymykset ei oo pelkästään niin kuin Suomen rajojen ulkopuolella, vaan ne niinkun, meillä on ihan samoja ongelmia. (CMC1.)

Haastateltava korostaa, että Suomessa kamppaillaan osittain ihan samojen tasa-arvo-ongelmien kanssa kuin konfliktista toipuvissa maissa. Sen sijaan, että tasa-arvoa yritettäisiin viedä valmiina konseptina ja mallina, voi konfliktista toipuvan maan ja ns. tasa-arvon ”mallimaan” tasa-arvoiseen keskusteluun perustuva kokemusten ja ongelmien vertailu olla tehokkaampi tapa toimia.

Suomen ei myöskään nähdä olevan yksi niistä maista, joilla on intressinä oman mallinsa levittäminen ympäri maailmaa.

> Muutenkin niin ylipäätänsä kriisinhallinnassa ja tietysti kehitysyhteistyössäkin, niin myöskin Suomen punainen lanka on se, että me halutaan, että kuullaan paikallisia. Et meillä ei oo mitään intressiä mennä johonkin maahan ja sanoa, et ottakaa nyt tänne suomalainen tasa-arvomalli, tai että tehkää samanlaiset kun me ollaan tehty. Vaan me annetaan niin kun oma esimerkki, et miten me nähdään, et voi olla hyvä tehdä, mut et kyl se asiantuntemus sitten mikä heille sopii, tulee sitten siellä paikan päällä. Et me ei kuuluta niihin, jotka nyt hirveästi on yrittänyt sitten pakottaa näitä ajatuksia eteenpäin, vaan enemmän tälleen rakentavasti, kuunnellen sitä paikallista tietoa ja halua. (UM1.)

Aineistossa suomalaisen tasa-arvon edistämisen ideaali kriisinhallinnan kontekstissa muodostuu osittain ristiriitaiseksikin. Sen pohjalla on ajatus luonnollisesta, suomalaisesta tasa-arvokäsityksestä, joka takaa Suomelle ja suomalaisille hyvät mahdollisuudet tasa-arvon edistämiseksi muuallakin. Ideaaliksi ei kuitenkaan määrity oman käsityksen kritiikitön tuputtaminen, vaan paikallisen tahdon rakentava kuunteleminen. Oletuksena on, että aidosti reflektiivinen asiantuntija pystyy lisäksi tunnistamaan tasa-arvo-ongelmat myös kotimaassa ja niiden avulla ymmärtämään paremmin kriisinhallinnan sukupuolittuneita tilanteita.

Kansalaisjärjestöjen edustaja kritisoi kuitenkin oletusta siitä, että Suomi olisi 1325-asioiden hoidossa edelläkävijän roolissa.

> Ei me [Suomi] nyt mikään maailman lippulaiva olla, niinkuin ne välillä ulkoministeriössä ilmoittaa, et edelläkävijä suunnilleen, mutta varmaan sellasella ihan kohtuullisesti hoidettu. Mut et oishan tässä voinut paljon viel kirkastaakin tietenkin, jos

> niinku haluais, vois esiintyä sellaisena. Et kylhän Ruotsi ja Norja on ihan toisella [tasolla], ja Islanti. Niin kuitenkin niillä on se sellainen, se lähestyminen on jo niin paljon avoimempaa. Mut se johtuu kaikki niiden, niinhän ne Ruotsissa suhtautuu tasa-arvoon muutenkin, se on jotenkin niinkuin normaalimpi asia kuin meillä. Kun sitä pitää niin kun takuta ja tapella. (Verkosto1.)

Osaltaan suomalainen edelläkävijyys tasa-arvoasioissa voi siis jäädä vain diskurssin tasolle. Ongelmalliseksi ajatus suomalaisesta tasa-arvosta muodostuu myös silloin, kun sen varjolla häivytetään näkyvistä operaatioiden ongelmia, tai oletetaan, että ongelmat eivät koske suomalaista kriisinhallintahenkilöstöä. Esimerkiksi puhuttaessa kriisinhallintajoukkojen ja paikallisten naisten välisistä suhteista seksuaalista hyväksikäyttöä ei nosteta esille merkittävänä ongelmana (ks. luku 6.3.3.).

6.4.2. Turvallistaminen: toimijat ja resurssit

1325-diskurssissa sukupuolten epätasa-arvo ja naisten asema nostetaan osaksi turvallisuusdiskurssia. Suomalaisen kriisinhallinnan kontekstissa turvallisuuden toimijat ovat ensisijaisesti miesvaltaisten turvallisuusorganisaatioiden edustajia, kuten sotilaita, poliiseja, ja rajavartioita. 1325-teemoja pyritään siis tuomaan osaksi kriisinhallintaorganisaatioiden toimintaa, kun yleensä sukupuolten epätasa-arvon kaltaiset "pehmeät" turvallisuuskysymykset on nähty osana ihmisoikeus- ja kehityspolitiikkaa. Ei-sotilaallisten uhkien turvallistamista voidaan kuitenkin tarkastella myös kriittisesti (Hudson 2010, 32). Määrittyykö epätasa-arvo turvallisuusuhkana ja perustellaanko sillä tarvetta suuremmalle vastuunotolle ja paremmille resursseille kriisialueiden naisten aseman parantamiseksi? Suhtaudutaanko miesvaltaisten turvallisuusorganisaatioiden rooliin naisten aseman parantajina kriittisesti, vai oletetaanko niiden roolin korostumisen automaattisesti olevan hyvä naisten turvallisuuden kannalta?

Suomalaisessa 1325-puheessa korostuu usko reformistiseen muutokseen kriisinhallinnassa. Sukupuolisensitiivisen koulutuksen ja naisten määrän lisäämisen kautta nähdään mahdollisena muuttaa kriisinhallintaa huomioimaan paremmin myös naisten turvallisuuteen liittyvät kysymykset. Koulutuksen ei kuitenkaan automaattisesti nähdä kykenevän muuttamaan käytäntöjä paremmiksi, ja sen vaikuttavuuden seuraamista ja kehittämistä pidetään tärkeänä. (CMC2.) Vallitseva näkemys kuitenkin on, että kumpaa tahansa sukupuolta edustavat asiantuntijat kaikilla kriisinhallinnan aloilla voivat omaksua tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulman työssään, ja siten toimia naisten turvallisuuden parantamiseksi.

Hierarkkisten, miesvaltaisten alojen asiantuntijoiden koulutuksessa nähdään omat haasteensa. Esimerkiksi koulutettaessa poliiseja 1325-kysymyksiin, pidetään tärkeänä, että kouluttaja on itsekin poliisi (CMC1). Miesvaltaisten turvallisuusalojen hallitseva rooli kriisinhallinnassa otetaan kuitenkin annettuna. Vain yksi haastateltavista kyseenalaistaa sen:

> Mä niin kun vakaasti uskon vielä, että kun näitä EU:n siviilikriisinhallinnan painopistealueita kun aikanaan määritelty. Niin on kysytty, sen kysymyksen sijaan, kun että mitä tarvitaan, niin on kysytty, että mitä meillä on. Ja meillähän on ollut poliisit ja plaa plaa plaa, että just nämä miesvaltaiset alat. Niin mä uskon siihen, että tutkimuksen kautta me päästään vielä jossain vaiheessa just kysymään, esimerkiksi tällaisen arviointi-, tuota vaikuttavuustutkimuksen kautta, että mitä siellä tarvitaan. Ja siinä vaiheessa huomataan, että siellä tarvitaankin aika paljon muitakin juttuja. Ja niissä on sitten aika paljon erilaisia tekijöitäkin, niin miehiä kuin naisia. Ja erilaisia miehiä ja naisia. (CMC1.)

Haastateltava nostaa esille ongelman sekä kriisinhallinnan vaikuttavuuden että turvallisuuden tuottajien kannalta. Perinteiset turvallisuusorganisaatiot eivät välttämättä ole niitä, jotka parhaiten pystyvät vastaamaan laajan turvallisuuskäsityksen mukaisiin uhkiin. Miesvaltaisuus myös tekee naisten määrän lisäämisestä vaikeaa (CMC3).

Yhtensä syynä sille, miksi miesvaltaisten instituutioiden hallitsevaa roolia ei kyseenalaisteta laajemmin, voi olla se, että Suomen mahdollisuudet vaikuttaa kriisinhallintamissioiden koostumukseen ovat rajalliset. Päätökset tehdään kriisinhallintaa johtavissa kansainvälisissä järjestöissä, kuten YK:ssa, EU:ssa ja Natossa. Siviilikriisinhallinnassa, jossa Suomen tavoitteena on nostaa naisten määrä 40 prosenttiin lähetetyistä asiantuntijoista, on kuitenkin pyritty saamaan suomalaisia sellaisiin tehtäviin, joihin tiedetään löytyvän miesten lisäksi myös hyviä naiskandidaatteja.

> Ja tietysti vielä se, että nyt meidän tulokulma on tämä suomalainen, ja valitettavasti jos tarkastellaan kokonaisuudessaan operaatioita, niin tää naisten osallistuminen, niin ne prosenttiluvut ei välttämättä oo ihan samat niin kuin Suomen osallistumisesta, kuin sitten mä huomioin niin kuin kaikkea. Tietysti ois hyvä miettiä sitäkin, että kuinka paljon me voidaan ottaa kredittiä siitä, että me saadaan naisten osallistumista nousemaan. Koska käytännössä se ehkä voi tarkoittaa myös sitä, että me valitaan tavallaan sekondeerattavaksi tehtäviksi sellaisia, mihinkä löytyy niitä naisia. Että kertooko se siitä, että mikä se tilanne siellä kentällä kokonaisuudessaan on. (CMC3.)

Edes se, että Suomi pyrkii lähettämään asiantuntijoita entistä enemmän mm. oikeusvaltio- tai ihmisoikeus- ja tasa-arvoneuvonantajien tehtäviin, joissa sukupuolijakauma on poliisi- tai rajatehtäviä tasaisempi, ei siis suoraan vaikuta siihen, säilyykö kriisinhallinta miesvaltaisena ja miesvaltaisia aloja painottavana.

Turvallistamisella tarkoitetaan epätoivotun asian määrittelemistä turvallisuuden käsittein. Vaikka suomalaisessa 1325-puheessa tuotetaan yhteyttä naisten yhteiskunnallisen osallistumisen ja turvallisen yhteiskunnan välillä, ei sukupuolten epätasa-arvo julkilausutusti määrity uhaksi yhteiskunnan turvallisuudelle.

> Naisten mielipiteitä ei ole riittävästi kuunneltu päätettäessä konfliktien jälkeisistä yhteiskunnan talouden ja vallankäytön rakenteista, maanomistusoloista tai lainsäädännöstä. Kansainväliset tutkimusraportit ovat kuitenkin kiistatta osoittaneet, että naisten oikeuksien ja aktiivisen osallistumisen edistäminen lisää merkittävästi turvallisen, tasapuolisen ja toimivan yhteiskunnan toteutumista. (UM 2008a, 10.)

Naisten oikeuksien ja osallistumisen edistämisen nähdään lisäävän yhteiskunnan turvallisuutta, mutta ajatusta ei käännetä toisinpäin. Jos naisten oikeudet eivät toteudu, eivätkä he pääse osallistumaan yhteiskunnan rakentamiseen, onko kyseessä uhka yhteiskunnan turvallisuudelle?

> Elikkä kai niin kun se tarkoitus on siksi nimenomaan se, että jotta konfliktin ennen kaikkea ensiksikin, ettei konfliktissa niin kuin syntyisi naisuhreja, mutta siis siviilipuolen. Mutta kans se, että kun luodaan uutta yhteiskuntaa, niin että se ottaa huomioon koko sen populaation, joka siellä asuu ja niitä yhteiskunnan palveluja käyttää. Tai ainakin niin kun sietää toivoa, että pääsee käyttämään, jotta se olisi vakaa. Jos kauan sitten taas poljetaan jonkun oikeuksia, jossain vaiheessa ennemmin tai myöhemmin niin varmasti tulee se päivä, kun päätetään, että enough is enough. Ja sitten taas niin kun saadaan jonkinnäköistä uutta, ei välttämättä kansainvälisiä sotia, mutta siis saadaan eräänlaista epävakautta. Tai epätasapainoisia tilanteita siihen yhteiskuntaan, että kai se on niin kuin se, mihin me tässä pyritään. Että siinä vaiheessa kun yhteiskuntaa muovataan, niin me otetaan huomioon, et kaikki, jotka on sitä käyttämässä niin saa myös olla mukana sanomassa, että millaiseksi ne sen haluais. (CMC2.)

Naisten oikeuksien turvallistaminen jää diskurssissa rajalliseksi. Naisten oikeuksien polkemisen nähdään aiheuttavan yhteiskuntaan epätasapainoa ja mahdollisesti epävakautta, mutta ei muodostavan sellaista eksistentiaalista turvallisuusuhkaa (vrt. Buzan ym. 1998, 23–24.), jota esimerkiksi kansainvälinen konflikti tai sisällissota edustaa. Demokraattisen yhteiskunnan kehittymisen nähdään olevan naisten turvallisuuden paranemisen edellytys, mutta naisten epätasa-arvoinen asema ei näyttäydy merkittävänä turvallisuusuhkana yhteiskunnalle.

Vaikka suomalainen 1325-diskurssi on kyennyt nostamaan naisten aseman parantamisen turvallisuuspoliittiseksi tavoitteeksi, säilyvät yhteiskunnan vakaus ja valtion kehittyminen kriisinhallinnan ensisijaisina tavoitteina. Turvallistamisen on nähty olevan hyödyllinen strategia silloin kun se tarkoittaa resurssien kohdistamista uhan torjumiseen. Myöskään resurssien näkökulmasta naisten epätasa-arvon turvallistaminen ei näytä edenneen kovin

pitkälle. Kaikki haastateltavat nostavat resurssien vähäisyyden esille kysyttäessä suurimmista haasteista kansallisen toimintaohjelman toteutuksessa.

> Se on hirveen iso juttu nyt, mikä on haaste tässä asiassa on, että tää on ikään kuin pehmeempi asia. Tähän ei allegoida mistään koskaan mitään varoja. Ja se on sitten taas sellaista puurtamista, puuhastelua, mitä on niinku joku tekee vaan ikään kuin sen oman tärkeän työnsä ohella. (CMC1.)

Edes CMC:ssä, jossa 1325-teemojen huomioimiseen on panostettu, ei kysymykseen ole haastateltavien mukaan varattu riittävästi resursseja. Resurssien vähäisyyden nähdään liittyvän siihen, että kyseessä on "pehmeän" turvallisuuden kysymys. Toisaalta kyse on myös uudesta asiasta, jossa tarpeet rahoitukselle eivät välttämättä näyttäydy selkeinä.

> Me käytiin silloin, tai oikeastaan [verkoston edustaja] kävi varmaan sen ekan vuoden aikana, niinku tavallaan kävi kaikki ministeriöt läpi, et no mitä ootte. Niin ei kukaan ollut resursoinut mitenkään, ei pennin hyrrää ollut kukaan. Niinku, ja kukaan ei ees oikein ymmärtänyt, et mihin nyt laittais ja mitä, ja mitä tää nyt sitten tarvii. Ja sehän sit tavallaan just sit kuvastaa, et se ei oo niinku kenenkään työtä. Sitä pistetään sinne sun tänne. (Verkosto1.)

Naisten epätasa-arvon määritteleminen turvallisuuden käsittein ei siis ainakaan lyhyellä aikavälillä ole tarkoittanut kysymyksen hoitoon varattujen resurssien merkittävää paranemista. Henkilöstöpuolella ongelmaksi määrittyy se, että 1325-kysymysten hoitoa ei nähdä kenenkään tehtäväksi, tai ainakaan ensisijaiseksi työtehtäväksi.

7. Johtopäätökset

Tutkimuksessa on vastattu kysymykseen siitä, minkälaisia merkityksiä naisille ja sukupuolelle annetaan suomalaisessa viranomaispuheessa muodostuvassa 1325-diskurssissa. Olen tarkastellut suomalaista 1325-puhetta käyttäen avuksi diskurssianalyyttisia työkaluja ja kysymyksenasettelua. Diskurssissa naisten, sukupuolen, rauhan ja turvallisuuden suhdetta tuotetaan viiden eri strategian avulla. Strategioita yhdistää puheessa muodostuva vallitseva naisideaali: tavoite yhteiskunnallisesti aktiivisesta naisesta, joka rakentaa uutta yhteiskuntaa, rauhaa ja turvallisuutta yhteistyössä miesten kanssa.

Olen tarkastellut suomalaista 1325-diskurssia suhteessa kolmeen sitä lähellä olevaan diskurssiin: demokraattisen rauhan ideaaliin, ajatukseen inhimillisestä turvallisuudesta ja suomalaiseen tasa-arvokäsitykseen. Suomalainen 1325-puhe rakentuu suhteessa näihin diskursseihin. Rauhan ja turvallisuuden käsitteitä laajentamaan pyrkivät diskurssit ovat merkittäviä tekijöitä sille, että naisten merkitys ja asema rauhan ja turvallisuuden kontekstissa on ollut mahdollista tunnistaa, ja että se on noussut osaksi suomalaisenkin kriisinhallintapolitiikan käytäntöjä ja diskurssia. Molemmat diskurssit säilyttävät valtion ensisijaisena turvallisuuden ja rauhan takaajana, mutta nostavat myös ihmiset diskurssin kohteiksi. Niitä vasten rakentuva 1325-diskurssi painottaa niin ikään yhteiskunnan vakauden ja sukupuolten tasa-arvon välistä suhdetta ja valtion roolia ihmisten turvallisuuden tuottajana. Ideaali naisten aktiivisesta osallistumisesta demokraattisen yhteiskunnan rakentamiseen on pitkälti yhtenevä suomalaisessa yhteiskunnassa hallitsevan käsityksen miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta kanssa (Holli 2003, 16–17). Suomalainen 1325-puhee rakentuu suhteessa ideaaliin Suomesta ja muista Pohjoismaista tasa-arvon mallimaina, yhtäältä kyseenalaistaen tasa-arvon viemisen mahdollisuuden, mutta toisaalta pitäen sitä lähtökohtana suomalaiselle kriisinhallintatyölle ja 1325-teemojen edistämiselle.

Sukupuolen käsite painottuu tarkastelluista viidestä strategiasta ensimmäisessä kahdessa, ja naiserityisyys määrittyy liian kapeana tapana tarkastella kriisinhallinnan ja rauhanrakentamisen sukupuolinäkökulmia. Ensimmäisessä strategiassa korostetaan naisten ja miesten yhteistyön positiivista merkitystä yhteiskunnan kehitykselle. Siinä diskurssin kohteita ovat naiset ja miehet, ja sukupuolten tasa-arvo määrittyy suhteessa rauhaan ja turvallisuuteen tulemalla määritellyksi yhdeksi yhteiskuntarauhan edellytykseksi. Toisessa

strategiassa painotetaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen merkitystä, eli erilaisten sukupuolivaikutusten huomioimista kaikessa toiminnassa. Myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen määrittyy kysymykseksi miehistä ja naisista sekä heidän erojensa huomioimisesta. Kriisinhallinnan miesvaltaisessa kontekstissa valtavirtaistaminen nähdään kuitenkin strategiana, jolla erityisesti naiset tulevat näkyvimmiksi ja heidän erityistarpeisiinsa voidaan paremmin vastata. Halu laajentaa tarkastelu sukupuoleen naisten erityiskysymysten sijaan nostaa diskurssin kohteiksi naisten rinnalle miehet. Strategioissa ei kyseenalaisteta sosiaalisen sukupuolen käsitettä itsessään tai mies/nais-jaottelun luonnollisuutta.

Kolmessa viimeisessä strategiassa sukupuolittunut näkökulma painottuu ensisijaisesti naisiin. Naisten kategoriaa käytetään puheessa yleensä problematisoimatta sen sisältöä tai yhteneväisyyttä. Kolmas strategia korostaa naisten uhrikokemuksia ja joutumista haavoittuvaan asemaan konfliktin ja sen jälkiselvittelyiden aikana. Uhreista puhuttaessa naisia ei kuitenkaan haluta tarkastella yhtenä ryhmänä, vaan puheessa pyritään tuomaan esille myös heidän välisiään eroja ja muita haavoittuvia ryhmiä, vaikkakin vain luettelonomaisesti. Haavoittuva asema korostuu suhteessa konfliktiin ja naisten heikompaan asemaan kriisimaiden yhteiskunnissa. Kriisinhallinnan mahdollisista negatiivisista vaikutuksista naisten elämään puhutaan peitellymmin. Neljäs strategia alleviivaa naisten toimijuuden merkitystä. Naisten aktiivinen yhteiskunnallinen toimijuus nähdään tavoitetilana, johon 1325-politiikalla pyritään. Toimijuus määrittyy edellytyksenä naisten turvallisuuden parantamiselle ja yhteiskunnan rakentamiselle. Viidennessä strategiassa painottuvat naisten osallistumisen hyödyt kansainväliselle kriisinhallinnalle. Paikallisten naisten hyödyt operaatiolle nähdään ensisijaisesti sukupuolieron kautta. Naisilta odotetaan saatavan erilaista tietoa kuin miehiltä ja siten parantavan operaation tehokkuutta. Myös tarvetta naisten rekrytoinnin lisäämiselle kriisinhallintamissioihin perustellaan ensisijaisesti kulttuurisen sukupuolieron kautta. Naisia tarvitaan lisää kriisinhallinnan sukupuolisensitiivisiin tehtäviin. Vaikka kulttuurinen sukupuoliero painottuu puhuttaessa paikallisista kriisialueiden naisista, näyttäytyy se osana myös suomalaisten asiantuntijoiden tuomia hyötyjä. Suomalaisista naisista puhuttaessa korostuu myös ajatus miesten ja naisten yhtäläisyyksistä: naisten nähdään pärjäävän missioilla yhtä hyvin kuin miesten ja voivan toimia esimerkkeinä muille.

Vaikka eri strategioissa diskurssin kohteet ja käsitteet ja niiden suhteet toisiinsa määrittyvät eri tavoin, muodostuvat strategiat osaksi samaa diskurssia. Diskurssin yhteneväisyys perustuu

tavoille ymmärtää naisten ja sukupuolen merkitys. Hallitsevaksi tavaksi ymmärtää sukupuolen merkitys nousee kulttuurisen sukupuolieron korostaminen ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen. Kulttuurinen sukupuoliero paikantuu erityisesti vieraisiin, ei-suomalaisiin kulttuureihin. Puheessa korostetaan sukupuolten yhteistyön merkitystä rakennettaessa tasa-arvoista yhteiskuntaa. Näkemys yhteiskunnallisesta tasa-arvosta on kolminainen: naisilla ja miehillä tulisi olla tasapuolinen edustus päätöksenteossa, heidän erilaiset tarpeensa tulisi huomioida konfliktin ratkaisun eri vaiheissa ja heidän mahdollisuutensa osallistua ja saada äänensä kuuluviin tulisi olla yhdenvertainen. Naisten yhteiskunnallisen aseman parantamisen nähdään olevan yhteiskunnalle positiivinen asia ja lisäävän yhteiskunnallista vakautta. Sukupuolisovun korostaminen nostaa miehet naisten rinnalle ja korostaa heidän positiivista vaikutustaan sukupuolten tasa-arvoon.

Strategioiden keskinäiset erot syntyvät naiserityisyyden ja sukupuolikysymysten laajemman tarkastelun välillä. Sisäinen ristiriita ei kuitenkaan hajota diskurssin yhteneväisyyttä, vaan on sen kannalta jopa välttämätön. Naiserityisyys määrittyy liian kapeaksi, jopa vanhanaikaiseksi tavaksi ymmärtää sukupuolen merkitys. Esimerkiksi feministisessä tutkimuksessakin kritisoitu naisten luontainen rauhanomaisuus esimerkiksi äitiyteen tai kasvatukseen perustuen (vrt. Tickner 2001, 58) ei nouse puheessa esille. Naiserityisyyttä ei nähdä rakentavana tapana luoda sukupuolten tasa-arvoa, jonka nähdään toteutuvan miesten ja naisten yhteistyön tuloksena. Naiserityisyyden kyseenalaistamisella on yhteys suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan, jossa naiserityiseksi ymmärretyllä feminismillä on negatiivinen kaiku, mutta tasa-arvon käsitteellä on vahva asema yhteiskunnallisena arvona ja tavoitteena (Holli 2003, 16). Suomalaisessa puheessa sukupuolen korostetaan tarkoittavan myös miehiä, mikä mahdollistaa tunnistamaan myös miesten sukupuolittuneita kokemuksia konflikteissa ja miesten merkityksen sukupuolten tasa-arvon toteutumiselle.

Huolimatta naiserityisyyden kritiikistä naisten merkitys kategoriana korostuu ja naisten aktiivinen yhteiskunnallinen toimijuus määrittyy tavoitteeksi, jota kohti 1325-politiikalla pyritään. Naisten toimijuuden näkeminen ihanteena yhdistää kaikkia strategioita. Ensimmäisessä strategiassa korostetaan naisten äänen merkitystä rakennettaessa uutta yhteiskuntaa. Valtavirtaistamista painottavassa strategiassa naisten tarpeet halutaan huomioida nykyistä paremmin, jotta yhteiskunnassa voidaan turvata myös naisten toimintaedellytykset. Naisten toimijuus määrittyy ratkaisuksi myös naisten haavoittuvan

aseman parantamiseksi ja kriisinhallinnan nähdään tarvitsevan naisia tullakseen tehokkaammaksi. Diskurssissa tasapainotellaan siis naiserityisyyden kritiikin ja naistoimijuuden ihannoinnin ristipaineessa. Niiden välinen ristiriita muodostuu diskurssin kannalta välttämättömäksi, sillä naiset nähdään 1325-diskurssin lähtökohtana, mutta naisten ja miesten yhteistyöhän perustuva sukupuolten tasa-arvo ja sukupuoliharmonia perimmäisenä tavoitteena, jonka avulla yhteiskunnan vakaus, rauha ja naisten turvallisuus on mahdollista saavuttaa.

Liberaalin rauhan korostaminen ja miesten ja naisten yhteistyön näkeminen osana sen toteutumista tarkoittaa, että yhteiskunnan vakauden säilyttäminen säilyy kriisinhallinnan ensisijaisena tehtävänä. Feministisestä näkökulmasta katsoen on ongelmallista, että naisten aseman parantaminen säilyy alisteisena (valtion) turvallisuudelle ja yhteiskunnalliselle vakaudelle. Naisten turvallisuuden paranemisen nähdään tapahtuvan valtion kautta ja ajatellaan, että naisten aseman parantaminen on mahdollista kyseenalaistamatta olemassa olevia valtarakenteita. Puhe sulkee ulkopuolelleen sellaiset sukupuolen ilmaisut tai tasa-arvon vaatimukset, jotka eivät perustu sukupuoliharmonialle ja jotka voivat horjuttaa yhteiskunnan vakautta ja rauhanomaista kehitystä. Voidaan kysyä, auttaako yhteiskunnallisen kehityksen ja sukupuolisovun korostaminen esimerkiksi pyrkimyksiin ymmärtää naisiin kohdistunut väkivalta turvallisuusongelmana. Ymmärtämällä miten yhteiskunnallisen kehityksen korostuminen ja valtion näkeminen positiivisena resurssina naisille ovat yhteydessä hegemonisiin käsityksiin liberaalista rauhasta (Bellamy ym. 2004, 26; Richmond 2008, 74) ja suomalaiseen tasa-arvodiskurssiin (Holli 2003, 17) voidaan kysyä, voisiko tasa-arvon ymmärtää myös toisin.

Ideaali yhteiskunnallisesti aktiivisesta naisesta, joka rakentaa demokraattista yhteiskuntaa yhteistyössä miesten kanssa ja kansainvälisten kriisinhallintajoukkojen avustuksella, tuottaa kuvaa kriisinhallinnasta automaattisesti hyvänä asiana paikallisten naisten kannalta. Feministinen tutkimus on korostanut, että kriisinhallintajoukkojen vaikutus ei kuitenkaan välttämättä ole aina positiivinen (esim. Stiehm 1997, 42). Naisten ja miesten yhteistyön ja tasavertaisuuden korostaminen saattaa myös peittää näkyvistä rakenteellisen epätasa-arvon sukupuolten suhteissa, joka tarkoittaa, että toimijoinakaan naiset eivät välttämättä saavuta yhtäläisiä valta-asemia miesten kanssa (Porter 2003, 250). Toisaalta toimija-aseman korostaminen voi tuoda myös radikaaleja muutoksia naisten asemaan, sillä toimijoina naiset

kyseenalaistavat valta-asetelmia eri tavalla kuin vaatiessaan valtion suojelua (Hudson 2010, 16). Toimijuuden korostaminen voikin toimia hedelmällisenä perustana 1325-politiikalle, jos se tarkoittaa paikallisten naisten aktiivisuuden tukemista. Vaarana on kuitenkin, että politiikka käytännössä perustuu ”lisää naiset ja sekoita” -menetelmään (vrt. Valenius 2005, 16), jossa instituutioiden valtarakenteita ei huomioida riittävästi.

Miesvaltaisten turvallisuusorganisaatioiden avautuminen tunnistamaan naisten merkitys turvallisuuden tuottamisessa on merkittävä askel. Valtavirtaistamalla sukupuolinäkökulma ja korostamalla naisten osallistumisen merkitystä voidaan siviili- ja sotilaallisen kriisinhallinnan alalla purkaa turvallisuusorganisaatioille tyypillisiä sukupuolineutraaleja toimintatapoja (Jukarainen ym. 2010b, 273). Toisaalta reformistinen näkemys ei kyseenalaista esimerkiksi sitä, ovatko sotilaat tai poliisit parhaita turvallisuuden tuottajia myös naisten kannalta. Sukupuolten tasa-arvon turvallistaminen ei ole myöskään tarkoittanut merkittäviä lisäresursseja tasa-arvotyölle. Naisten epätasa-arvoa ei nähdä eksistentiaalisena uhkana valtioille ja se määrittyy pehmeän turvallisuuden kysymykseksi, jota ei edelleenkään pidetä kriisinhallintatoimijoiden ydintehtävänä. Turvallisuuden kontekstiin tulee siis suhtautua kriittisesti. Hudsonia mukaillen voidaan kysyä, toimiiko turvallisuuden diskurssi välineenä naisten aseman parantamiseksi (Hudson 2010, 50–51)? Tähän kysymykseen vastaaminen vaatii kuitenkin jatkotutkimusta: millainen vaikutus naisten määrän lisäämisellä on kriisinhallinnan rakenteisiin ja onko sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen auttanut huomioimaan paremmin kriisialueiden naisten tarpeita ja turvallisuutta.

Suomalaisen tasa-arvokäsityksen näkeminen kriisinhallintatyön luonnollisena lähtökohtana voi olla hyödyllinen, mutta myös häivyttää näkyvistä ongelmia. Hyötyä suomalaisuuteen vetoamisesta on silloin, jos sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ymmärretään suomalaisten kriisinhallintatoimijoiden velvollisuudeksi. Ongelmalliseksi ideaali muodostuu, jos kansalaisuuden varjolla häivytetään näkyvistä kansainvälisen kriisinhallinnan negatiivisia puolia, kuten prostituution lisääntymistä kriisinhallintamissioiden lähettyvillä, tai oletetaan, että suomalaisuus takaa automaattisesti hyvän ymmärryksen sukupuolten tasa-arvosta.

Postmodernin feministisen tutkimuksen (esim. Väyrynen 2004, 139–140) esiin nostamat kysymykset militaarisen maskuliinisuuden merkityksestä kriisinhallinnan käytännöille ja kriisinhallintatoimijoiden itsensä tuottamista hegemonisista maskuliinisuuksista ja

feminiinisyyksistä eivät nouse esille puheessa. Naisten kategorian ja nais/mies-jaottelun merkityksen korostuminen suomalaisessa 1325-diskurssissa asettaa haasteen myös postmodernille feminismille, joka on jo pitkään pyrkinyt tuomaan esille ongelmia, joita kaksijakoinen näkemykseen sukupuolesta liittyy (esim. Butler 1990/2006). Onko hankalalla käsityksellä sukupuolesta mitään annettavaa 1325-politiikalle? Kritiikki sex/gender -jaottelua ja heteronormatiivisuutta kohtaan ei saa suomalaisessa 1325-diskrussissa merkittävää sijaa. Heteronormatiivisuus kriisinhallinnassa tarkoittaa miesten ja naisten näkemistä erilaisina, toisiaan täydentävinä kategorioina. Tällöin kriisinhallinnan mahdollisten ongelmien nähdään korjautuvan lisäämällä naisten määrää ja osallistumista. Paineet kriisinhallinnan muuttamisesta parempaan kasautuvat naisille. Tätä pidetään tutkimuksessa ongelmallisena (esim. Holli 2003, 8; Penttinen 2010, 201–203; Jukarainen ym. 2010a, 17).

Toisaalta suomalaisessa diskurssissa korostuu myös ajatus siitä, että tasa-arvokoulutus on ensisijainen tärkeä välinen pyrittäessä edistämään tasa-arvoa kriisinhallinnan avulla. Koulutuksen korostaminen ei sysää vastuuta naisille, vaan ajatuksena on, että sekä miehet että naiset voivat toimia työssään tasa-arvoa edistäen. Ehkä potentiaali sukupuolen laajemmalle tarkastelulle kriisinhallinnan kontekstissa onkin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa. Laajasti ymmärrettynä valtavirtaistaminen tarjoaa työkaluja sukupuolen kategorian horjuttamiselle ja erojen näkemiselle jatkuvasti tuotettuina sen sijaan, että oletetaan miesten ja naisten sukupuolieron olevan luonnollinen (Pitkänen 2009, 24–25; Jauhola, 268). Sukupuolen kategorian horjuttaminen voisi myös auttaa tarkastelun laajentamista muihin eroja tuottaviin hierarkioihin, mukaan lukien suhteen kansainvälisten kriisinhallintatoimijoiden ja paikallisten välillä.

Lähdeluettelo

Primääriaineisto

PLM (2009), *Ohje YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 (2000) "Naiset, rauha ja turvallisuus" Suomen kansallisen toimintaohjelman 2008–2011 toimeenpanemiseksi puolustushallinnossa.* 12.3.2009. FI-PLM 2009–1113. Helsinki: PLM.

SM (2008), *Siviilikriisinhallinnan kansallinen strategia. Valtioneuvoston periaatepäätös siviilikriisinhallinnan kansalliseksi strategiaksi hyväksytty 28. elokuuta 2008.* Helsinki: SM.

UM (2008a), *YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000) "Naiset, rauha ja turvallisuus". Suomen kansallinen toimintaohjelma 2008–2011.* Ulkoasiainministeriön julkaisuja 9/2008. Helsinki: UM.

UM (2009), *Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia.* 13.11.2009. Helsinki: UM.

Haastatteluaineisto

CMC1. Kriisinhallintakeskus, yksilöhaastattelu, 20.4.2010.

CMC2. Kriisinhallintakeskus, yksilöhaastattelu, 20.4.2010

CMC3. Kriisinhallintakeskus, yksilöhaastattelu, 20.4.2010.

OM1. Oikeusministeriö, yksilöhaastattelu, 21.4.2010.

PE1. Puolustusvoimien pääesikunta, ryhmähaastattelu, 15.4.2010.

PE2. Puolustusvoimien pääesikunta, ryhmähaastattelu, 15.4.2010.

PLM1. Puolustusministeriö, ryhmähaastattelu, 15.4.2010.

PLM2. Puolustusministeriö, ryhmähaastattelu, 15.4.2010.

SM1. Sisäasiainministeriö, yksilöhaastattelu, 8.4.2010.

UM1. Ulkoasiainministeriö, yksilöhaastattelu, 30.3.2010.

Verkosto1. Suomen 1325-verkosto, yksilöhaastattelu, 15.6.2010.

Kirjallisuutta

Ahmed, Sara (2000), *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality.* London: Routledge.

Allen, Beverly (1996), *Rape warfare: The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and*

Croatia. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Anderson, Benedict R. (1983/2006), *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism.* 2. rev. ed. London: Verso.

Bell, Diane – Renate Klein (1996), Foreword – Beware: Radical Feminists Speak, Read, Write, Organise, Enjoy Life, and Never Forget. Teoksessa Bell, Diane – Renate Klein (eds.), *Radically Speaking. Feminism Reclaimed.* London: Zed Books, xvii–xxx.

Bellamy, Alex J. – Paul Williams, Stuart Griffin (2004), *Understanding peacekeeping.* Cambridge: Polity.

Binder, Christina - Karin Lukas, Romana Schweiger (2008), Empty Words or Real Achievement? The Impact of Security Council Resolution 1325 on Women in Armed Conflicts. *Radical History Review* 101, 22–41.

Booth, Ken (1991), "Security and emancipation". *Review of International Studies*, 17(4), 313–326.

Bouta, Tsjeard – Georg Frerks (2005), *Gender, Conflict, and Development.* Washington, DC: World Bank.

Buchan, Bruce (2002), "Explaining War and Peace: Kant and Liberal IR Theory". *Alternatives* 27 (4), 407–428.

Butler, Judith (1990/2006), *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous.* Suom. Pulkkinen, Tuija – Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Buzan, Barry - Ole Waever - Jaap de Wilde (1998), *Security: A New Framework for Analysis.* Boulder: Lynne Rienner.

Carpenter, R. Charli (2005), "'Women, Children and Other Vulnerable Groups': Gender, Strategic Frames and the Protection of Civilians as a Transnational Issue". *International Studies Quarterly* 49, 295–334.

Cockburn, Cynthia (2004), *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus.* London: Zed Books.

Cockburn, Cynthia (2007), *From where we stand: war, women's activism, and feminist analysis.* London: Zed Books.

Cohn, Carol (1987), "Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 12 (4) (1987), 687–717.

Cohn, Carol (2006), Motives and methods: using multi-sited ethnography to study US national security discourses. Teoksessa Ackerly, Brooke A. – Maria Stern – Jacqui True (eds.), *Feminist Methodologies for International Relations.* Cambridge: Cambridge University Press, 91–107.

DeGroot, Gerard (2001), “A Few Good Women: Gender Stereotypes, the Military and Peacekeeping.” *International Peacekeeping* 8 (2), 23–38.

El-Bushra, Judy (2007), “Feminism, Gender, and Women’s Peace Activism”. *Development and Change* 38 (1), 131–147.

Elshtain, Jean Bethke (1995), *Women and War.* Chicago: University of Chicago Press.

Enloe, Cynthia (1989/2000), *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. 2. ed. University of California Press.

Enloe, Cynthia (1993), *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War.* Berkeley: University of California Press.

Enloe, Cynthia (2000), *Maneuvers: The International Politics of Militarizing Women’s Lives.* Berkeley: University of California Press.

Eskola, Jari – Jaana Vastamäki (2007), Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani – Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.* Jyväskylä: PS-Kustannus, 25–43.

Fierke, K. M. (2007), *Critical Approaches to International Security.* Cambridge: Polity.

Flén, Elli (2010), Tuo sotilas on tyttö – Miksi naisia tarvitaan rauhanturvatehtäviin? Teoksessa Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 91–109.

Forcey, Linda Rennie (1994), Feminist Perspectives on Mothering and Peace. Teoksessa Keller, Evelyn Fox – Grace Glenn – Linda Rennie Forcey, *Mothering: Ideology, Experience, and Agency.* New York: Routledge, 355–376.

Foucault, Michel (1969/2005), *Tiedon arkeologia.* Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Galtung, Johan (1969), “Violence, Peace, and Peace Research”. *Journal of Peace Research* 6 (3), 167–191.

Hansen, Lene (2006), *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War.* London: Routledge.

Hearn, Jeff (2005), Miesten ja maskuliinisuuksien sukupuolistuminen tieteessä, tiedeyhteisössä ja tutkimuksessa. Teoksessa Husu, Liisa – Kristina Rolin (toim.), *Tiede, tieto ja sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.

Hill, Felicity – Mikele Aboitiz – Sara Poehlman-Doumbouya (2003), “Nongovernmental Organizations’ Role in the Buildup and Implementation of Security Council Resolution 1325”. *Signs: Journal of Women in Culture and Society 28 (4)*, 1255–1269.

Hirsjärvi, Sirkka - Helena Hurme (2000), *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Yliopistopaino.

Holli, Anne Maria (2003), *Discourse and Politics for Gender Equality in Late Twentieth Century Finland.* Helsinki: Department of Political Science, University of Helsinki.

hooks, bell (1984), *Feminist Theory: From Margin To Center.* Boston: South End Press.

Hudson, Natalie Florea (2010), *Gender, Human Security and the United Nations: Security Language as a Political Framework for Women.* London: Routledge.

Husa, Sari (1995), ”Foucault'lainen metodi”. *Niin & Näin* 2 (3), 42–48.

IANWGE, Inter-Agency Network on Women and Gender Equality (päivitetty 11.1.2010), *Taskforce on Women, Peace and Security. National implementation of Security Council resolution 1325 (2000).* <www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/national_level_impl.html>, luettu 1.3.2010.

Janatuinen, Esa (2010), Pääesikunta käskee: tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Teoksessa Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 39–46.

Jauhola, Marjaana (2010), Hankala sukupuoli - kriittisiä näkökulmia sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Teoksessa Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 257–269.

Jokinen, Arto (2000), *Panssaroitu maskuliinisuus: mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, Arto (2004), Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisyys. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.), *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta.* Tampere: Vastapaino

Jukarainen Pirjo – Sirkku Terävä (2010a), Tasa-arvoinen turvallisuus? Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa. Teoksessa Jukarainen Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 9–24.

Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (2010b), Turvallisuuden ja tasa-arvon tulevaisuus. Teoksessa Jukarainen Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 273–278.

Kaldor, Mary (1999), *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era.* Cambridge: Polity Press

Kantola, Johanna (2007), Valtio. Teoksessa Kantola, Johanna – Johanna Valenius (toim.),

Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisen politiikan tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 35–59.

KK 335/2006 vp, ed. Eva Biaudet (r), *Kirjallinen kysymys: Naisia, rauhaa ja turvallisuutta koskeva YK:n päätöslauselma*. Valtiopäivät: Helsinki.

Kusch, Martin (1993), *Tiedon kentät ja kerrostumat: Michel Foucault'n tieteentutkimuksen lähtökohdat.* Suom. Heini Hakosalo. Oulu: Pohjoinen.

Levy, Jack S. (1988), ”Domestic Politics and War”. *Journal of Interdisciplinary History* 18 (4), 653–673.

Marshall, Donna Ramsey (2000), *Women in War and Peace. Grassroots Peacebuilding.* Washington: United States Institute of Peace.

Marttila, Anne-Maria (2003), *Ruumiin politiikkaa: nationalismi, etnisyys ja seksuaalisuus naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan näkökulmasta Bosnian ja Kosovon konflikteissa.* Turku: Turun yliopisto.

Mykkänen, Juri (2001), ”Eliittihaastattelu”. *Politiikka* 43 (2), 108–127.

Mylläri, Anu Rohima – Sirkku Terävä (2010), Monimuotoisuus varuskunnassa – kampanja vai toiminnan perusta? Teoksessa Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 161–177.

Olsson, Louise (2000), ”Mainstreaming Gender in Multidimensional Peacekeeping: A Field Perspective”. *International Peacekeeping* 7 (3), 1–16.

Penttinen, Elina (2010), Poliisinaiset maailmalla – Mistä naisten määrän lisäämisessä on kyse? Teoksessa Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa.* Helsinki: Minerva, 199–210.

Pitkänen, Ville-Veikko (2009), The gender perspective in the training and recruitment of Finnish civilian crisis management experts. Teoksessa, Henriksson, Kirsi (ed.), *Crisis Management Centre Finland Yearbook 2009. Civilian Crisis Management Studies*. Kuopio: CMC Finland, 20–47.

Porter, Elisabeth (2003) “Women, Political Decision-Making, and Peace-Building”. *Global Change, Peace & Security*, 15:3, 245–262.

Rehn, Elisabet – Ellen Johnson Sirleaf (2002), *Women, War and Peace: The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women's Role in Peace-building.* New York: UNIFEM.

Richmond, Oliver P. (2007), *The Transformation of Peace.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Richmond, Oliver P. (2008), *Peace in International Relations.* London: Routledge.

Rubin, Gayle (1975), The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex. Teoksessa Reiter, Rayna R. (ed.), *Toward an anthropology of women.* New York: Monthly Review Press.

S/RES/1325 (2000), *Resolution 1325 (2000).* Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000. UN: Security Council.

S/2002/1154, *Report of the Secretary-General on women, peace and security.* 16.10.2002. UN: Security Council.

Shaw, Timothy M. – Sandra J. MacLean – David R. Black (2006), Introduction: A Decade of Human Security. What Prospects for Global Governance and New Multilateralism? Teoksessa MacLean, Sandra J. – David R. Black – Timothy M. Shaw (eds.), *A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms.* Aldershot: Ashgate, 3–18.

Shepherd, Laura J. (2008), *Gender, Violence and Security: Discourse as Practice.* London: Zed.

Speer, Susan A. (2005), *Gender Talk: Feminism, Discourse and Conversation Analysis.* London: Routledge.

Stiehm, Judith Hicks (1997), "Peacekeeping and Peace Research: Men's and Women's Work". *Women & Politics* 18 (1), 27–50.

STM (2006), *Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Suomen valtionhallinnossa.* Helsinki: STM.

STM (2008), *Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2008–2011*. Helsinki: STM.

Suomen 1325-verkosto (2007), *Kannanotto. YK:n päätöslauselma 1325 tarvitsee kansallisen toimeenpano-ohjelman.* 6.3.2007. Helsinki.

Suomen 1325-verkosto (2010), *Suomen 1325-toimintaohjelman synty kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta.* <www.1325.fi/fi/1325-verkosto/verkoston_historia/>, luettu 3.4.2011.

Sylvester, Christine (1994), *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge: Cambridge University Press.

Talola, Nina - Sannu Syrjä (2010), Tasa-arvon ja työhyvinvoinnin kehittämishanke Puolustusvoimissa. Teoksessa Jukarainen, Pirjo – Sirkku Terävä (toim.), Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa. Helsinki: Minerva, 47–61.

Tickner, J. Ann (1992), *Gender in International Relations. Feminist Perspectives on Achieving Global Security.* New York: Columbia University Press.

Tickner, J. Ann (1999), "Why Women Can't Run the World: International Politics According to Francis Fukuyama". *International Studies Review* 1 (3), 3–11.

Tickner, J. Ann (2001), *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold*

War Era. New York: Columbia University Press.

UM (s.a.), *YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000) "Naiset, turvallisuus ja rauha".* Taustamuistio. Ulkoasiainministeriö, poliittinen osasto, turvallisuuspolitiikan yksikkö. Julkaisematon. Helsinki: UM.

UM (2007a), *Asia: Suomen 1325-toimintaohjelma*. HEL5671-13. 19.3.2007. Helsinki: UM.

UM (2007b), *Asia: YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325(2000) (Naiset, turvallisuus ja rauha) mukaisen kansallisen toimintaohjelman valmistelu; edustajien nimeäminen työryhmään.* HEL5957-1. 8.6.2007. Helsinki: UM.

UM (2007c), *Kokousmuistio. YK:n turvallisuusneuvoston Päätöslauselman 1325: "Naiset, Rauha ja Turvallisuus" työryhmän ensimmäinen kokous 19.06.2007.* HEL5876-26. 28.6.2007. Helsinki: UM.

UM (2008b), *Kokousmuistio. YK:n päätöslauselman 1325 "Naiset, rauha ja turvallisuus" toimintaohjelman julkaistamistilaisuus ja juhlaseminaari 19.9.2008.* HEL6165-70. Helsinki: UM.

UM (2008c), *Suomen kansallisen YKTN:n pl 1325 (Naiset, rauha, turvallisuus) - toimintaohjelman toimeenpanon seuranta; Seurantaryhmän järjestäytymiskokous 9.12.2008*. HEL7889-16. 11.12.2008. Helsinki: UM.

UM kehitysviestintä (2009), *Naiset ottivat ohjat Liberiassa.* Päivitetty 12.3.2009. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=160762&nodeId=23&contentlan=1&culture=fi-FI>, luettu 3.4.2011.

UNDP (1994), *Human Development Report 1994.* New York: Oxford University Press.

UNDP (2005), *Human Development Report 2005. International cooperation at a crossroads. Aid, trade and security in an unequal world.* New York.

Valenius, Johanna (2005), *Sukupuoliessentialismi ja rauhanoperaatioiden tarkoittamattomat sukupuolivaikutukset.* Ulkopolitiikka ja etiikka -tutkimushanke. <http://users.utu.fi/minjok/pdf/Valenius.pdf>, luettu 17.4.2011.

Valenius, Johanna (2007a), “A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations”. *International Peacekeeping* 14 (4), 510–523.

Valenius, Johanna (2007b), Turvallisuus. Teoksessa Kantola, Johanna – Johanna Valenius (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino, 145–167.

Vuori, Jaana (2001), *Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa.* Tampere: Tampereen yliopisto.

Väyrynen, Tarja (2004), Gender and UN Peace Operations: The Confines of Modernity. *International Peacekeeping* 11 (1), 125–142.

Väyrynen, Tarja (2007), Rauha. Teoksessa Kantola, Johanna – Johanna Valenius (toim.), *Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino, 119–143.

Walt, Stephen M. (1991), "The Renaissance of Security Studies". *International Studies Quarterly* 35 (2), 211–239.

Waltz, Kenneth N. (1988), "The Origins of War in Neorealist Theory". *Journal of Interdisciplinary History* 18 (4), 615–628.

Whitworth, Sandra (2004), *Men, Militarism, and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis.* Boulder: Lynne Rienner.

Whitworth, Sandra (2005), Militarized Masculinities and the Politics of Peacekeeping. Teoksessa Booth, Ken (ed.), *Critical Security Studies and World Politics.* Boulder: Lynne Rienner, 89–106.

Wibben, Annick T. R. (2008), "Human Security: Toward an Opening". *Security Dialogue* 39 (4), 455–462.

Wyn Jones, Richard (1999), *Security, strategy, and critical theory.* Boulder: Lynne Rienner.

YK:n maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi (1996), *Pekingin julistus ja toimintaohjelma. YK:n neljäs maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi, Peking 4.–15.9.1995*. Helsinki: UM.

Yuval-Davis, Nira (1997), *Gender & Nation.* London: SAGE Publications.

Zalewski, Marysia (2000), *Feminism after Postmodernism. Theorising through practice.* London: Routledge.